

**CREATING AN OBSERVATORY FOR RAISING SOCIAL
AWARENESS ON EU SOCIAL INCLUSION POLICY IN
THE SOUTH-WEST REGION OF ROMANIA**

RAPORT FINAL

**Proiect finanțat de Uniunea Europeană
DGEmployment & Social Affairs
VP2004/04/05, grant 10112**

PARTENERIAT

1. Universitatea din Craiova – coordonator;
2. Guvernul României – Instituția Prefectului – județul Dolj;
3. Ministerul Sănătății – Direcția de Sănătate Publică Dolj;
4. Casa Națională de Asigurări de Sănătate – CAS Dolj;
5. Ministerul Integrării Europene – ADR Sud-Vest Oltenia;
6. Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale – Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit Centrul Regional 4 Sud-Vest Oltenia;
7. Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei – AJOFM Dolj;
8. Primăria Craiova;
9. Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei – Direcția Muncii, Solidarității Sociale și Familiei Dolj;
10. Oltenia TV Broadcasting Station - joined with RDS & Terra Sat;
11. Real Inter-Press Media Agency;
12. Arhiepiscopia Craiova (Mitropolia Oltenia);
13. Penitenciarul de Tineri-Minori Craiova;
14. Casa de Pensii Dolj;
15. Centrul Regional de Formare Profesională a Adulților.

CUPRINS

TRĂSĂTURILE ACTUALE ALE PROTECȚIEI SOCIALE PE PLAN MONDIAL	4
ARHITECTURA PROTECȚIEI SOCIALE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ	20
REGLARE ȘI INSTABILITATE ÎN PROTECȚIA SOCIALĂ DIN ROMÂNIA	46
SITUAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN REGIUNEA SUD-VEST OLTENIA	78
EDUCAȚIA ȘI INCLUZIUNEA SOCIALĂ	88
POPULAȚIA RURALĂ AFECTATĂ DE EXCLUZIUNEA SOCIALĂ	120
REZULTATELE CERCETĂRII SOCIALE ÎN REGIUNEA SUD-VEST OLTENIA	159

TRĂSĂTURILE ACTUALE ALE PROTECȚIEI SOCIALE PE PLAN MONDIAL

Actualmente există controverse considerabile legate de *efectele economice și sociale ale protecției sociale*, majoritatea dezbaterilor concentrându-se pe consecințele negative. Criticii vehemenți ai protecției sociale afirmă că aceasta descurajează munca și economisirea, reduce competitivitatea internațională și crearea de noi locuri de muncă și încurajează retragerea anticipată de pe piața muncii.

Pornind de la experiența ultimei jumătăți de secol, se poate afirma că protecția socială poate avea efecte economice pozitive prin aceea că poate contribui la majorarea potențialului productiv al forței de muncă și crea condițiile de dezvoltare a unei economii, mai ales prin încurajarea acceptării inovației și schimbării.

Mecanismele prin care protecția socială influențează dezvoltarea socio-economică implică atât comportamentul indivizilor în diverse ipostaze: angajați, șomeri, investitori, membri ai societății civile, cât și deciziile firmelor, la care se adaugă funcționarea piețelor, inclusiv determinarea salariilor și evoluția prețurilor. Desigur, *protecția socială influențează participarea populației active pe piața muncii*. Beneficiile pot încuraja părăsirea pieței muncii atunci când există prevederi referitoare la pensionarea anticipată. Însă, protecția socială poate induce creșterea gradului de participare în vederea obținerii viitoare de diverse beneficii. De asemenea, protecția socială are impact asupra ocupării. Protecția socială poate fi înțeleasă drept un „bun” pe care cetățenii îl solicită, dar pe care piața, din diferite motive, nu îl poate furniza eficient.

Protecția socială contribuie la creșterea economică prin majorarea productivității muncii și consolidarea stabilității sociale. Diversele componente ale protecției sociale au impact asupra productivității muncii.

Sistemele de asigurări de sănătate determină menținerea stării de sănătate a forței de muncă. Sănătatea precară este una dintre principalele cauze ale productivității reduse din multe țări în curs de dezvoltare în care populația nu are acces la o îngrijire adecvată a sănătății. Aceasta nu numai că le limitează abilitățile de a face față cerințelor fizice ale locurilor de muncă, dar totodată implică majorarea absențelor pe caz de boală care subminează eficiența. În plus, asistența sanitară acordată membrilor familiilor lucrătorilor contribuie la asigurarea unei bune stări de sănătate a populației active viitoare.

Beneficiile financiare în caz de boală contribuie la însănătoșirea lucrătorilor bolnavi prin eliminarea presiunilor financiare asupra acestora și ajută la menținerea productivității celorlalți muncitori prin contracararea contagionii.

Sistemele de pensii facilitează părăsirea de către vârstnici a pieței muncii. Prin urmare, se evită păstrarea în activitate a lucrătorilor a căror productivitate scade la un nivel redus.

Asigurările de maternitate capătă relevanță prin prisma reproducției unei forțe de muncă sănătoase și a menținerii sănătății mamelor care muncesc.

Fondurile de risc și accidente – cea mai veche și mai extinsă formă de protecție socială – îndeplinesc un rol crescând în prevenirea accidentelor și bolilor profesionale și în reabilitarea muncitorilor ce cad victimă acestora. Acestea au ingerințe marcante asupra productivității dat fiind absenteismul atribuibil riscurilor de sănătate evitabile.

Indemnizațiile de șomaj oferă șomerilor timpul necesar pentru a găsi un loc de muncă care concordă potențialului și competențelor lor profesionale. În măsura în care este destinată asigurării (funcție pasivă), indemnizația are rolul de a oferi un supliment sau o completare a mijloacelor de trai pentru o perioadă determinată și atâta timp cât persoana care o încasează dovedește că este șomer și realizează venituri sub un anumit nivel. Privită ca asistență (funcție activă), indemnizația de șomaj are o contribuție semnificativă la diminuarea șomajului prin susținerea programelor

de calificare, recalificare și reorientare profesională, precum și a programelor de încadrare în activitate.

Alocațiile pentru copii și beneficiile sociale oferite părinților inactivi servesc la asigurarea unui venit suficient familiilor cu copii pentru a le furniza o nutriție corespunzătoare și un mediu de viață sănătos. În țările în curs de dezvoltare, alocațiile pentru copii pot să fie și un instrument de combatere a muncii copiilor și abandonului școlar. Astfel, copiii primesc o educație care le va permite pe termen lung să atingă niveluri mult mai mari de productivitate și venituri.

De asemenea, ***efectele indirecte asupra productivității sunt semnificative***. Existența unui sistem de asigurări și asistență de șomaj creează forței de muncă sentimentul de securitate care poate facilita într-o mare măsură schimbările structurale și inovațiile tehnologice pe care altfel lucrătorii le-ar percepe ca fiind o amenințare serioasă pentru nivelul lor de trai.

Protecția socială produce o atitudine pozitivă nu numai în raport cu schimbările structurale și tehnologice, dar și în relație cu provocările globalizării și beneficii sale în termenii unei eficiențe și productivități sporite. Țările deschise spre exterior (o rată ridicată comerț / PIB) și cu o expunere considerabilă la riscurile externe (variabilitate puternică a prețurilor relative de import și export) tind să acorde niveluri mai ridicate de protecție socială. Prin urmare, societățile care se expun un riscuri externe majorate solicită un grad mai mare de protecție socială. De aceea, globalizarea și protecția socială se consolidează reciproc.

În plus, *protecția socială poate fi un factor relevant în menținerea consumului privat și a încrederii în mediul de afaceri*. Acest efect este evident în cazul indemnizațiilor de șomaj, dar și alte forme ale protecției sociale amortizează consecințele recesiunilor sau crizelor. În absența protecției sociale, efectele negative ale recesiunilor sau crizelor se pot multiplica, erodându-se capacitățile productive. În acest mod, protecția socială previne o scădere dramatică a producției și extinderea falimentelor.

În cercurile politice și de afaceri a sporit îngrijorarea că, datorită contribuțiilor mari ale angajatorilor la protecția socială,

economia devine mai puțin competitivă. Această polemică se manifestă mai ales în discuțiile legate de globalizare.

Pe termen lung, prin funcționarea normală a forțelor pieței, aceste costuri vor fi suportate de lucrători sub forma unor salarii mai reduse (mai diminuate decât ar obține într-o economie identică dar fără nici un impozit pe venituri și contribuții pentru protecția socială ale angajatorului). Însă, pe termen scurt, majorarea contribuțiilor angajatorului imprimă costurilor forței de muncă o tendință ascendentă. În cazul în care piețele muncii și produselor sunt marcate de imperfecțiuni majore, trendul crescător al costurilor se poate menține într-un interval de timp mai mare. Același efect survine dacă majorarea contribuțiilor are loc într-o perioadă caracterizată printr-o creștere economică redusă. Ca atare, atunci când este necesară sporirea contribuțiilor se impun creșteri eşalonate pe un anumit număr de ani pe care economia le absoarbe mai facil decât o singură majorare semnificativă.

Cele menționate anterior nu echivalează cu nestabilirea unei limite a contribuțiilor la protecția socială. Cu certitudine, într-o societate democratică, preferințele majorității impun o limită. În funcție de ceea ce populația apreciază ca fiind dezirabil și echitabil, pragul poate fi mai redus în anumite țări decât în altele. Mai mult, un nivel exacerbant al contribuțiilor creează un teren propice evaziunii fiscale care necontrolată poate submina grav sistemul de protecție socială.

Indemnizațiile de șomaj contribuie la promovarea unui proces relativ eficient de căutare a unui loc de muncă, facilitând apropierea sub aspect structural-calitativ a cererii și ofertei de forță de muncă. Rolul esențial al acordării indemnizației de șomaj constă în asigurarea unei securități a venitului în special în perioadele de amplificare a șomajului involuntar.

Indemnizația de șomaj se împarte în principal în două categorii: asigurarea de șomaj și asistența de șomaj. ***Asigurarea de șomaj*** constituie un sistem în care lucrătorii au dreptul la o compensație pentru partea de venit alocată șomajului. Aceasta are în vedere riscul pierderii unui anumit nivel al venitului și se bazează adesea pe conceptul de rată de înlocuire (indemnizația ca

procent din salariu anterior). Acest sistem este finanțat în general pe baza contribuțiilor pentru șomaj. În mod normal, ajutoarele sunt plătite pentru o perioadă limitată de timp. **Asistența de șomaj** este acordată șomerilor fără a conta tipul de activitate desfășurată anterior. De multe ori, se bazează pe conceptul de venit minim garantat, implicând programe de formare profesională. Unele țări optează pentru o combinație între asigurarea de șomaj și asistența de șomaj. O atenție deosebită se acordă relației între durata șomajului și cuantumul indemnizației de șomaj.

Sistemele de indemnizații de șomaj protejează lucrătorii din țările industrializate și anumite țări în curs de dezvoltare cu venituri medii. În majoritatea țărilor în curs de dezvoltare nu au fost înființate astfel de sisteme. Uneori șomerii din țările în curs de dezvoltare obțin avantaje pecuniare din programe intensive în muncă. La nivelul economiei mondiale, mai puțin de o pătrime din numărul total al șomerilor primesc indemnizații de șomaj.

Cele mai generoase sisteme de protecție socială a șomerilor se regăsesc în țări precum Austria, Belgia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Islanda, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Spania, Suedia și Elveția. Acestea se caracterizează în principal prin:

- nivele înalte și perioade relativ lungi de acordare a ajutoarelor de șomaj. Rata de înlocuire atinge în medie circa 60%. În plus, pe lângă ajutorul de șomaj se mai acordă și alte forme de ajutoare sociale și de asistare a șomerilor;
- un grad înalt de acoperire a plăților ajutoarelor de șomaj prin care se încearcă ajutorarea unei părți cât mai mari a persoanelor afectate de șomaj;
- adoptarea unor prevederi legislative suplimentare prin care se caută asigurarea unei mai mari protecții și securități sociale.

Sisteme cu nivel mediu de protecție socială a șomerilor se întâlnesc în Australia, Canada, Noua Zeelandă, Marea Britanie și SUA. Principalele trăsături ale acestor sisteme constau în:

- acordarea unor ajutoare de șomaj mult mai mici comparativ cu țările din prima categorie;

- gradul de acoperire în raport cu nivelul mediu al venitului variază între 23% în Noua Zeelandă și 58% în Canada și SUA;
- în Canada, Marea Britanie și SUA durata acordării ajutoarelor de șomaj este scurtă și nu depășește 12 luni. În SUA și Canada nu se mai apelează la alte forme de ajutor la expirarea duratei de acordare a indemnizațiilor de șomaj.

Având în vedere diferențierea trăsăturile diverselor categorii de șomeri, devine tot mai relevantă ***flexibilizarea sistemelor de protecție socială a șomerilor*** astfel încât să acopere noile incertitudini și schimbări cărora trebuie să le facă față șomerii, trebuind să fie părți componente ale unor strategii mai ample de ocupare și dezvoltare economică.

Politicile de protecție a șomerilor din țările industrializate au fost focalizate îndeosebi asupra ratelor ridicate ale șomajului ce afectează lucrătorii necalificați. Anumite politici naționale au început să accentueze rolul educației și formării profesionale de calitate în asigurarea competențelor și deprinderilor profesionale solicitate forței de muncă pentru creșterea productivității. Alte politici au utilizat protecția socială pentru a subvenționa muncitorii necalificați fie prin acordarea de ajutoare în funcție de veniturile obținute, fie prin exceptarea parțială sau totală a angajatorilor de la plata contribuțiilor la asigurări sociale pentru salariile angajaților necalificați, costurile fiind suportate de către stat.

Sistemele de protecție socială a șomerilor se află în țările în curs de dezvoltare cu venituri medii, în cel mai bun caz, în stadii incipiente de formare. În general, durata și nivelul indemnizațiilor sunt reduse, iar gradul de cuprindere este mult mai limitat decât în țările industrializate.

Diversele forme ale legislației de protecție a ocupării din anumite țări în curs de dezvoltare vizează angajații din sectorul formal al economiei. Aceste reglementări includ îndeosebi compensații pentru concedieri care îi pot ajuta pe lucrători pe parcursul șomajului. Quantumul compensațiilor este stabilit de regulă în funcție de vechimea în muncă și astfel nu se ține cont de

durata șomajului. Tradițional, angajatorii au avut responsabilitatea acordării compensațiilor. În anii '90, anumite țări din America Latină au introdus obligativitatea unor sisteme de economisire a compensațiilor. Prin această modificare, fondurile au fost investite prioritar pe piața de capital. Aceste politici au produs, pe de o parte, majorarea incertitudinilor referitoare la cuantumul beneficiilor pe care muncitorii îl vor primi, iar, pe de altă parte, minimizarea riscului de neonorare a obligației de plată a compensațiilor de către angajatori.

Majoritatea sistemelor de protecție socială a șomerilor din țările în curs de dezvoltare sunt finanțate, ca și în țările industrializate, pe baza contribuțiilor angajaților și angajatorilor. Dar, în anumite țări din America Latină, cum sunt Brazilia și Chile, finanțarea acestora se bazează pe alte categorii de impozite. În cazul în care sunt prevăzute indemnizații de șomaj, ponderea beneficiarilor tinde să fie redusă. Rata de înlocuire oscilează între 40-80% în America Latină și Caraibe, fiind de 45% în Africa de Sud. Durata acordării indemnizației este destul de scurtă și este corelată duratei de timp în care șomerul a fost asigurat.

Criza financiară asiatică a demonstrat că sistemele de asigurări de șomaj ar fi îndeplinit un rol substanțial în soluționarea dificultăților cauzate de escaladarea rapidă a șomajului. Asemenea sisteme ar fi limitat colapsul consumului privat și nu ar fi zdruncinat puternic încrederea în mediul de afaceri. Ulterior, studiile elaborate sub egida OIM au relevat faptul că rata contribuțiilor necesară finanțării unui sistem modest de asigurări de șomaj nu ar fi fost pe termen lung mai mare de 1% din câștiguri.

Aplicarea unui sistem de protecție socială a șomerilor în țările în curs de dezvoltare se confruntă cu multiple constrângeri. Serviciile publice de ocupare, acolo unde există, se caracterizează prin rudimentaritate ceea ce necesită reformarea acestora pentru a ajuta efectiv șomerii să-și găsească noi locuri de muncă. O mare parte a populației ocupate nu beneficiază de protecție socială fie pentru că legislația o exclude, aplicându-se doar lucrătorilor din

firmele ce depășesc o dimensiune stabilită prin reglementări, fie datorită nerespectării prevederilor legale.

Cea mai mare parte a muncitorilor din țările în curs de dezvoltare, chiar și în cele cu venituri medii, nu sunt incluși în sistemele de protecție socială întrucât fie că lucrează pe cont propriu, fie că sunt ocupați în sectorul informal sau în cel a întreprinderilor mici. Totodată, remarc creșterea implicării șomerilor neindemnizați în sectorul informal, aceștia putându-se încadra în categoria subocupaților.

Anumite țări în curs de dezvoltare au optat pentru **programe intensive în muncă**. Acestea se adresează în sezoanele neproductive micilor fermieri și lucrători agricoli care nu au surse alternative de ocupare. În mediul urban se recurge la astfel de programe în perioadele de recesiune sau criză economică. Aceste programe generează locuri de muncă și contribuie la reducerea sărăciei prin utilizarea tehnologiilor intensive în muncă prin direcționarea investițiilor către nevoile sociale și productive ale grupurilor cu venituri reduse.

Țările din Europa Centrală și de Est au introdus după prăbușirea regimurilor comuniste sisteme generoase de protecție socială a șomerilor. Ulterior, acestea au fost reduse, mai ales din punct de vedere al duratei acordării indemnizațiilor. Ratele de înlocuire sunt asemănătoare celor din Europa Occidentală, însă o pondere mai mică a șomerilor beneficiază de astfel de ajutoare. De exemplu, doar o treime din șomerii înregistrați în Polonia sunt indemnizați.

Cheltuielile cu protecția socială au sporit în ultimele decenii în toate țările. Ponderea acestor cheltuieli în PIB (rata cheltuielilor sociale) s-a majorat dramatic în anii '60 și '70, în a doua jumătate a anilor '80 și în ultimul deceniu al secolului trecut remarcându-se o stagnare a acestor cheltuieli.

Țările membre OCDE înregistrează o medie de 18% din PIB a cheltuielilor cu protecția socială, în țările membre ale Uniunii Europene media fiind de 27,3%. În foste economii central-planificate, tranziția a constrâns sistemele de protecție socială. Chiar dacă PIB-ul acestor state a cunoscut o diminuare,

cheltuielile cu protecția socială au deținut un procent de 10-20% (cu excepția subvențiilor pentru anumite bunuri și servicii).

În grupul țărilor în curs de dezvoltare, ponderile sunt eterogene. Ca regulă generală, cheltuielile au crescut în ultimele decenii. Cheltuielile cu protecția socială ale țărilor în curs de dezvoltare reprezentau în anii '60 circa 10% din cheltuielile țărilor dezvoltate, în prezent deca-lajul restrângându-se (cheltuielile țărilor în curs de dezvoltare sunt de trei – cinci ori mai reduse).

Rata cheltuielilor sociale este un indicator agregat și nu relevă eficiența alocării resurselor către anumite grupuri ale populației. Totuși, își găsește utilitatea în evidențierea tendințelor generale.

Dat fiind contextul actual, *se prognozează majorarea cheltuielilor cu protecția socială*. Sistemele din țările în curs de dezvoltare se vor maturiza, sfera lor de acțiune se va extinde și componente noi vor fi introduse. În țările dezvoltate, cheltuielile cu protecția socială ar putea crește în măsura în care ratele de dependență vor continua să se degradeze. Dependența se va menține la un nivel ridicat sau va crește dacă ponderea femeilor în populația ocupată va rămâne relativ diminuată în comparație cu cea existentă în cazul bărbaților, dacă vârsta medie de intrare pe piața muncii va spori și dacă vârstele de pensionare vor cunoaște o tendință descendentă.

Adesea, se argumentează că există o relație simplă între cheltuielile cu protecția socială și nivelul PIB. Cu alte cuvinte, cu cât o țară devine mai bogată, cu atât tinde să aloce cheltuieli mai mari pentru protecția socială. Această abordare este parțial veridică. Desigur, țările puternic industrializate dețin un nivel mai ridicat al transferurilor prin sistemele de protecție decât țările cu venituri mai reduse. Însă, rata cheltuielilor sociale variază substanțial între țări cu un PIB / locuitor aproape similar. Așadar, *cuantumul cheltuielilor cu protecția socială (ca procent din PIB) nu depinde în exclusivitate de nivelul PIB*. Există țări mai sărace care decid să acorde un procent din PIB al cheltuielilor cu protecția socială egal cu cel al țărilor mai bogate. Astfel, *protecția socială depinde într-o mare măsură și de opțiunile politice*.

Actualele sisteme de finanțare a protecției sociale se confruntă cu trei provocări majore: îmbătrânirea populației, globalizarea și consecințele sale, modalitățile de finanțare a acestora.

Îmbătrânirea populației, adesea apreciată ca fiind principalul pericol pentru finanțare, va amenința sistemele de protecție socială în măsura în care societățile ce îmbătrânesc rapid nu vor reuși să reducă ratele de dependență. Diminuarea ratelor de dependență se va produce prin majorarea vârstelor de pensionare și o mai mare implicare pe piața muncii a femeilor și altor grupuri cu dificultăți de inserție. În plus, o societate cu tendință de îmbătrânire nu se confruntă cu o criză atâta timp cât este capabilă să furnizeze locuri de muncă tinerilor.

În numeroase țări, *vârsta de pensionare a femeilor* este sau a fost, până recent, mai redusă decât cea a bărbaților, ceea ce reprezintă o discriminare formală pentru bărbați. Discrepanța, acolo unde se perpetuează, este intens disputată. Consensul în favoarea unei vârste comune de pensionare există deja în Canada, Marea Britanie, Germania, Japonia, SUA și multe alte țări.

De regulă, *majorarea vârstelor de pensionare s-a realizat gradual*. Pe de o parte, această abordare acordă populației ocupate timpul necesar adaptării la o transformare profundă, iar, pe de altă parte, permite pieței muncii să se ajusteze întrucât o creștere mai rapidă ar putea determina majorarea șomajului.

După decenii de investiții masive în sistemele sanitare, populația activă este mai pregătită să rămână pe piața muncii până la o vârstă mai înaintată. În plus, formele flexibile de contracte de muncă stimulează această evoluție. *Ca atare, ocuparea forței de muncă este una dintre cheile finanțării viitoare a protecției sociale în toate societățile.*

În prezent, unele economii puternic orientate spre exterior înregistrează cele mai mari nivele de cheltuieli sociale, cum sunt de exemplu majoritatea țărilor nordice, Austria, Germania, Olanda. Deschiderea spre exterior a unei economii naționale nu înseamnă diminuarea cheltuielilor sociale. Din contră, un nivel mai ridicat al protecției sociale pare a fi necesar în țările expuse

unor riscuri externe superioare și care suferă dificile ajustări structurale.

Datorită globalizării resursele financiare sunt canalizate în diverse regiuni ale economiei mondiale. Totodată, globalizarea expune numeroase industrii la noi presiuni competitive care, în ultimă instanță, afectează lucrătorii. Amenințările de relocalizare a întreprinderilor sau falimentele cauzate de forțele competitive pot limita în practică puterea guvernelor de impunere fiscală sau de colectare a impozitelor.

Politicile fiscale naționale pot reacționa prin căutarea unor surse de venituri neexpuse presiunilor globalizării sau care nu influențează negativ poziția competitivă a țării sau prin adoptarea de măsuri de restrângere a cheltuielilor din sistemele apreciate că afectează costurile forței de muncă. *Sub impulsul globalizării, stăpânirea costurilor totale ale forței de muncă reprezintă un obiectiv explicit în politicile economice din majoritatea țărilor puternic industrializate, dar și din multe țări în curs de dezvoltare.*

Piețele muncii determină prețul pachetului total acordat angajaților. Totuși, întrucât salariile – cea mai importantă componentă a acestui pachet – sunt adesea dificil de modificat direct, dezbaterile privind costurile forței de muncă se concentrează frecvent asupra altor elemente și anume contribuțiile sociale. Dacă nu sunt identificate surse alternative de finanțare, nivelele beneficiilor în sistemele de protecție socială tind să fie reduse.

Fiecare țară își adaptează finanțarea sistemelor de protecție socială în funcție de conjunctura economică, situația demografică și preferințele cetățenilor săi. Acest din urmă factor este cel mai relevant în conturarea modalităților de finanțare. În plus, fiecare țară are la dispoziție un set limitat de mecanisme posibile de transfer care pornesc de la transferuri complet neoficiale intrafamiliale la sisteme universale finanțate din veniturile bugetare, între aceste extreme evidențiindu-se o multitudine de variante intermediare. Opțiunile și obiectivele

politice naționale sunt concretizate în sistemele de finanțare selectate.

Sistemele de finanțare pot fi descrise în termenii următorilor parametri: solidaritatea grupurilor, sursele de finanțare, nivelul și modalitățile de finanțare.

Cel mai mic grup la nivelul căruia apar transferuri de venituri este, în mod evident, familia nucleară. Urmează grupurile alcătuite din indivizi cu grade de rudenie și vecini, comunitățile și grupurile profesionale. În cazul în care nu există reglementări specifice, cum sunt prevederile referitoare la întreținere în dreptul familiei, transferurile din mediul familial și / sau micile comunități sunt de cele mai multe ori de natură neoficializată. Chiar și sistemele la nivel de comunități, nu statuează drepturi clare cu privire la beneficii. Cuantumul beneficiilor depinde mai degrabă de nivelul veniturilor grupului în ansamblul său decât de necesitățile precise ale potențialilor beneficiari ai transferurilor.

Teoria asigurărilor sugerează că viabilitatea unui sistem se majorează pe măsură ce cresc dimensiunile grupului asigurat. În general, sistemele naționale de protecție socială cu un grad ridicat de cuprindere au venituri mai stabile decât cele concentrate pe grupuri mai mici. Riscurile financiare ale grupurilor mai mari sunt în mod inevitabil minimizate în raport cu cele ale grupurilor mai restrânse, ceea ce atrage stabilizarea poziției financiare a grupurilor mai ample.

Extinderea riscurilor este mai accentuată în grupurile mici, cum este șomajul pentru grupurile profesionale, sărăcia pentru o familie, epidemiile pentru o comunitate. Cu alte cuvinte, grupurile mai mari realizează o mai bună acoperire a riscurilor în contextul unui management eficient. Dezagregarea solidarității naționale presupune sporirea disparităților nivelurilor beneficiilor.

Sistemele naționale de protecție socială sunt finanțate prin intermediul următoarelor surse principale de venituri: contribuțiile sociale ale angajatorilor și angajaților; impozite și taxe colectate de bugetul de stat sau taxe cu destinație specială, venituri din investiții, prime de asigurare etc.

Dezbaterea actuală privind amploarea cheltuielilor publice cu protecția socială maschează faptul că bugetele din numeroase țări au avut avantaje substanțiale ca urmare a existenței sistemelor de protecție socială. În intervalele de creștere economică, sistemele de pensii și cele de șomaj au acumulat surplusuri. Aceste excedente au fost absorbite de buget fie prin transferuri directe (Europa Centrală și de Est), fie prin împrumuturi (Africa). Transferurile nu au fost returnate, iar pentru împrumuturi s-au perceput dobânzi modice, frecvent negative. În asemenea cazuri, contribuțiile pentru protecția socială au fost o formă de subvenționare a altor activități.

Frecvent, guvernele susțin că nu pot finanța cheltuielile cu protecția socială din veniturile colectate prin impozite și taxe. Soluția tradițională a constat în elaborarea unei legislații cu privire la finanțarea protecției sociale prin contribuții obligatorii.

Guvernele pot mandata agenții private pentru finanțarea și acordarea protecției sociale sau pot lăsa inițiativei voluntare sarcina unor astfel de sisteme. ***Domeniul privat de protecție socială, mandatat sau voluntar, este considerat adeseori drept o modalitate convenabilă de reducere a cheltuielilor publice.***

Este incorectă aprecierea conform căreia domeniul privat de protecție socială nu influențează finanțele publice. Între instrumentele de finanțare publică și privată a protecției sociale există relații indirecte evidente. Pe lângă responsabilitățile guvernelor de asigurător în ultimă instanță pentru majoritatea transferurilor sociale, această relație este definită și de limita taxelor sociale agregate (publice și private) pe care o acceptă populația. Dacă garanțiile sunt identice, pentru majoritatea populației nu contează dacă vărsămintele obligatorii la sistemele de protecție socială îmbracă forma contribuțiilor sau taxelor la o instituție publică sau a primelor de asigurare la instituții private.

Sistemele de beneficii pe termen scurt sunt cele mai frecvente, fiind în general finanțate prin contribuții eşalonate de cele mai multe ori lunar și percepute asupra veniturilor realizate de populația activă (bază PAYG pay-as-you-go, adică sistem pas cu pas).

În cazul sistemelor de pensii se întâlnesc trei metode de finanțare și anume: PAYG sau fără finanțare în avans, finanțarea integrală în avans, finanțarea intermediară sau parțială.

Rolul sistemului de pensii este de a transfera resurse de la generația actualmente activă către generația retrasă din activitate. În sistemele bazate pe acumularea de fonduri, pensia rezultă din contribuțiile depuse de către respectivul beneficiar în timpul perioadei sale de activitate. În sistemul „pas cu pas” (numit de unii autori al „transferurilor în flux”), pensionarii de astăzi sunt plătiți din contribuțiile actualilor angajați, care se bazează pe promisiunea că, la rândul lor, vor primi o pensie din contribuțiile generației următoare.

Sistemele private de pensii sunt în mod uzual finanțate integral întrucât trebuie să dispună de suficiente resurse pentru a-și onora obligațiile în caz de dizolvare. Contribuțiile beneficiarului sunt investite de fondul de pensii. În momentul ieșirii la pensie, suma acumulată prin aceste investiții este transformată într-o anuitate – o sumă care va fi plătită periodic pe tot parcursul vieții beneficiarului. În aceste cazuri, survin trei variabile importante: mărimea contribuției și rata de rentabilitate a investițiilor fondului, care împreună determină valoarea sumei acumulate, și rata anticipată a rentabilității nominale (dependentă de rata anticipată a inflației și de cea a rentabilității reale), pe baza căreia suma acumulată este transformată în pensie (anuitate).

Planurile de pensii bazate pe acumularea de fonduri pot fi atât publice (Singapore), cât și private (Chile). În contrast, sistemele de pensii „pas cu pas” sunt obligatoriu publice, deoarece se bazează pe promisiunea că pensiile pentru actuala generație de lucrători vor fi plătite prin taxarea generației viitoare. Valoarea pensiei nu are neapărat legătură cu valoarea contribuției. Există sisteme în care pensia reprezintă o sumă fixă, indiferent de sumele cu care a contribuit beneficiarul. Aceasta este *pensia de bază (pensia minimală)*, întâlnită de exemplu în Marea Britanie. Există de asemenea posibilitatea ca valoarea pensiei să difere în funcție

de dimensiunea contribuției, cum este cazul în Germania sau Benelux.

Prin urmare, inflația neanticipată este „călcâiul lui Ahile” al sistemului de pensii prin acumularea de fonduri. Fondurile de pensii pot compensa acest risc prin diversificarea investițiilor în mai multe țări. Deși astfel se elimină riscul inflației dintr-o anumită țară, pensiile rămân totuși vulnerabile la un șoc inflaționist global. Un mijloc eficient de protejare a investițiilor fondurilor de pensii de eventualele presiuni inflaționiste îl reprezintă cumpărarea de hârtii de valoare indexate cu rata inflației. În realitate, astfel de titluri pot fi emise doar de către stat și sunt garantate prin abilitatea statului de a colecta impozite. Ar rămâne deci o componentă „pas cu pas” într-un plan de pensii bazat pe acumulare.

Caracteristica esențială a sistemului „pas cu pas” o reprezintă divorțul între contribuția beneficiarului și cuantumul pensiei. În aceasta rezidă atât atractivitatea, cât și dezavantajul major al acestuia. Sistemul „pas cu pas” permite indexarea pensiilor. Ar fi astfel posibilă creșterea pensiilor peste valoarea ce rezultă din contribuția beneficiarului, ținând cont de pildă de evoluția veniturilor din economie – împărțind astfel cu pensionarii roadele productivității crescute. Dincolo de redistribuția verticală (între generații), în funcție de preferințe politice, sistemul poate fi folosit și pentru redistribuirea orizontală: pentru transferul de resurse de la cei mai înstăriți la cei mai săraci. Pe lângă avantajele prezentate de posibilitatea redistribuirii și de robustețea în fața inflației, sistemul „pas cu pas” are serioase deficiențe. Deoarece pensiile sunt plătite din contribuțiile angajaților, indicatorul crucial pentru sănătatea sistemului este rata de dependență: numărul de pensionari (beneficiari) față de numărul de angajați (contribuitori).

Un prim dezavantaj al sistemului îl reprezintă astfel *vulnerabilitatea în fața îmbătrânirii populației*, fenomen care crește rata de dependență. Îmbătrânirea populației este desigur o provocare pentru sistemul de pensii, dar nu mai mult pentru sistemul „pas cu pas” decât pentru cel bazat pe acumularea de

fonduri. Se întâlnește adeseori raționamentul conform căruia dacă pensia se bazează pe contribuțiile capitalizate ale beneficiarului, valoarea ei nu este influențată de evoluția demografică. Indiferent dacă pensia rezultă prin impozitare („pas cu pas”) sau prin economisire (acumularea de fonduri), valoarea ei reală este afectată de numărul populației active.

O dificultate majoră introdusă de diferența între dimensiunea contribuției și valoarea pensiei constă în lipsa stimulentei pentru a rămâne în rândul forței de muncă. În sistemul „pas cu pas”, muncitorii nu au nici un interes să-și prelungească activitatea, dimpotrivă pensionarea anticipată poate fi o opțiune tentantă. În plus, forța de muncă (masa electorală) poate fi folosită pentru a obține condiții generoase de ieșire la pensie și beneficii nesustenabile economic. Pensionarea timpurie și niveluri ale pensiilor ce nu pot fi suportate din punct de vedere economic sunt deficiențe de construcție ale sistemului PAYG.

Pentru asigurarea sustenabilității sistemelor de pensii, numeroase țări cu tradiție în finanțarea PAYG au procedat la reformarea sistemelor publice prin dirijarea unei părți din contribuție către un pilon privat obligatoriu. În plus, a fost revizuit pilonul pensiilor voluntare ocupaționale. De asemenea, unele țări au adăugat fonduri de rezervă sistemelor lor PAYG (Canada, Franța, Olanda).

ARHITECTURA PROTECȚIEI SOCIALE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

La nivelul UE-15, declinul cheltuielilor cu protecția socială ca procent din PIB a persistat în 2000. Astfel, cheltuielile cu protecția socială au atins 27,3% din PIB, adică cu 1,5% mai puțin decât nivelul de vârf din 1993. Evoluția acestei ponderi nu a fost uniformă în perioada 1991-2000. Între 1991-1993, cheltuielile au sporit cu 2,4%, ca urmare a încetinirii ritmului de creștere a PIB și a majorării beneficiilor, în special a cheltuielilor cu protecția șomerilor. Ulterior, cheltuielile au început să scadă, datorită revigorării creșterii PIB.

Media europeană a cheltuielilor cu protecția socială ascunde decalaje ample de la o țară la alta. În timp ce Suedia (32,3%), Franța (29,7%) și Germania (29,5%) acordă cele mai generoase procente pentru protecția socială, procentul atribuit în Irlanda (14,1%) este cel mai mic. În perioada 1996-2000, diminuarea acestei ponderi a fost mai pronunțată în Finlanda și Irlanda, dar și în Danemarca, Luxemburg și Olanda. Atipică a fost dinamica acestei ponderi în Grecia și Portugalia, care au cunoscut majorări pe fondul unor procente anterioare mai reduse.

În termeni reali, cheltuielile cu protecția socială pe locuitor au crescut în cadrul UE-15 cu circa 1,5% în intervalul 1995-2000, ajungând la 5.800 € / locuitor. Cu precădere în Grecia (7,4% anual) și în Portugalia (4,9% anual), ritmul de creștere a fost remarcabil. Pe de altă parte, sporul cheltuielilor cu protecția socială pe locuitor în Danemarca și Olanda a fost modest (mai puțin de 1% anual). La nivelul anului 2000, Finlanda, Belgia, Danemarca și Germania au înregistrat reduceri insignifiante ale cheltuielilor cu protecția socială pe locuitor.

Cele mai ridicate cheltuieli cu protecția socială pe locuitor se înregistrează în Luxemburg (9.235 PPS pe locuitor) și Danemarca (7.754 PPS pe locuitor). Diametral opusă este situația acestor cheltuieli în Spania și Portugalia (mai puțin de 4.000 PPS

pe locuitor). Aceste discrepanțe reflectă atât nivelul PIB pe locuitor, cât și diferențierile între sistemele de protecție socială (mai ales ponderea serviciilor sociale private), tendințele demografice, rata șomajului și alți factori sociali, instituționali și economici.

Distribuția cheltuielilor cu protecția socială în statele membre ale Uniunii Europene

(2000)

	Pensi i	Protecți a sănătății	Persoanel e cu handicap	Protecți a familiei și copilului	Protecția șomerilo r	Locuințe și excluziunea socială
Austria	48,3	26,0	8,2	10,6	4,7	2,1
Belgia	43,8	25,1	8,7	9,1	11,9	1,4
Danemarca	38,1	20,2	12,0	13,1	10,5	6,1
Finlanda	35,8	23,8	13,9	12,5	10,4	3,5
Franța	44,1	29,1	5,8	9,6	6,9	4,5
Germania	42,2	28,3	7,8	10,6	8,4	2,6
Grecia	49,4	26,6	5,1	7,4	6,2	5,4
Irlanda	25,4	41,2	5,3	13,0	9,7	5,5
Italia	63,4	25,0	6,0	3,8	1,7	0,2
Luxemburg	40,0	25,2	13,7	16,6	3,3	1,2
Marea Britanie	47,7	25,9	9,5	7,1	3,2	6,8
Olanda	42,4	29,3	11,8	4,6	5,1	6,8
46,329,67 ,62,712,2 1,6Portuga lia	45,6	30,6	13,0	5,5	3,8	1,5
SuediaSpa nia	39,1	27,1	12,0	10,8	6,5	4,5
Uniunea European ă	46,4	27,3	8,1	8,2	6,3	3,7

Din punct de vedere al nivelului cheltuielilor cu protecția socială pe locuitor, în cadrul UE-15 se disting patru grupuri de țări: statele Fondului de Coeziune – Grecia, Spania, Irlanda și Portugalia (3.600-4.700 PPS pe locuitor); un al doilea grup format din Italia, Finlanda și Marea Britanie (5.900-6.000 PPS pe locuitor); un al treilea grup alcătuit din Belgia, Germania, Franța, Austria (6.400-6.700); un ultim grup al celor mai generoase state – Danemarca, Luxemburg, Olanda, Suedia (peste 7.000 PPS pe locuitor).

Sistemul de pensii (pensiile pentru limită de vârstă, pensiile anticipate, pensiile anticipate parțial, pensiile de urmaș) *captează cea mai mare parte a cheltuielilor cu protecția socială în majoritatea statelor membre*, media la nivelul UE-15 fiind de 46,4% sau 12,1% din PIB. Amploarea acestei categorii de beneficii este notabilă în Italia (peste 60% din totalul beneficiilor) datorită procentului mare al populației de peste 60 de ani (23,9% în comparație cu media UE-15 de 21,7%). Și alte state membre (Grecia, Austria și Marea Britanie) contabilizează beneficii pentru sistemul de pensii superioare mediei europene. Ca urmare a funcționării a numeroase fonduri private de pensii și a unei populații tinere (populația sub 20 de ani deține 30,8% în raport cu media UE-15 de 23%, iar populația de peste 60 de ani 12,6%), sistemul public de pensii irlandez atrage 25,4% din beneficiile totale.

În ansamblul UE-15, ***protecția sănătății*** (concedii medicale, îngrijire medicală, produse farmaceutice) deține circa 27% din totalul beneficiilor. Această componentă a surclasat sistemul de pensii în Irlanda. În contrast, Danemarca a dedicat protecției sănătății numai 20%.

Protecția socială a persoanelor cu handicap (pensii de incapacitate, beneficii în natură altele decât cele medicale) se situează peste media europeană (8,1%) în Finlanda și Luxemburg. Ponderele acestei categorii este semnificativă și în Danemarca și Suedia unde mai mult de 30% din beneficii sunt în natură, fiind oferite în cadrul sistemelor universale. În Franța, Irlanda și Grecia, beneficiile pentru persoanele cu dizabilități dețin sub 6%.

Protecția familiei și copilului (costurile perioadei de sarcină, indemnizații pentru creșterea copilului, concedii de sarcină și lehuzie, alocații pentru copii, îngrijirea altor membri ai familiei) cumulează 8,2% din cheltuielile cu protecția socială ale UE-15. Această categorie totalizează cel puțin 13% din totalul beneficiilor în Luxemburg, Danemarca și Irlanda. La polul opus, Spania, Italia și Olanda alocă protecției familiei și copilului sub 5% din totalul beneficiilor sociale.

În ceea ce privește ***cheltuielile cu protecția șomerilor***, media UE-15 este de 6,3%. Spania și Belgia atribuie șomerilor circa 12% din cheltuielile cu protecția socială. În Italia, Portugalia, Luxemburg și Marea Britanie, această componentă înregistrează sub 4% din totalul beneficiilor sociale. Se observă că nu există o corelație directă între nivelul ratei șomajului și ponderea beneficiilor acordate șomerilor întrucât durata acordării beneficiilor, cuantumul indemnizațiilor și gradul de cuprindere diferă substanțial de la o țară la alta.

Prin urmare, cea mai mare parte (circa 75%) a cheltuielilor cu protecția socială ale UE este deținută de două capitole ale sale și anume sistemul de pensii și protecția sănătății. Dat fiind faptul că aproape jumătate din cheltuielile cu protecția sănătății se adresează persoanelor de peste 65 de ani, rezultă că ***cel puțin 50% din cheltuielile cu protecția socială ale UE sunt direcționate către persoanele în afara limitelor legale de vârstă de muncă.***

Modificările ponderilor deținute de diversele categorii de beneficii se explică atât prin schimbarea nevoilor cetățenilor europeni, cât și prin adaptările legislației protecției sociale.

Între 1995-2000, cheltuielile pe locuitor ale sistemului de pensii s-au majorat în termeni reali cu 12%. Ritmul de creștere s-a temperat în 2000, fiind de 1,4% comparativ cu 2,3% în anii anteriori. Confruntate cu implicațiile îmbătrânirii populației, numeroase state membre au demarat procesul de reformă a sistemului de pensii, efectele acestuia resimțindu-se treptat.

Cu un spor mediu al beneficiilor pe locuitor de 9,5% între 1995-2000, ***protecția sănătății a cunoscut o rată de creștere mai***

redușă. Însă, după 1998 cheltuielile cu protecția sănătății pe locuitor au avut un ritm de creștere mai rapid decât ansamblul beneficiilor sociale în toate statele membre, cu excepția Austriei și Portugaliei. Cele mai ample sporuri se remarcă în Grecia (în medie 14% pe an), Suedia și Irlanda (aproximativ 9% pe an). Printre altele, această dinamică reflectă demersurile anumitor state membre de a oferi acces universal la protecția sănătății. De asemenea, îmbătrânirea populației este responsabilă pentru trendul acestei componente.

În general, cheltuielile dedicate persoanelor cu handicap (ca nivel pe locuitor) au crescut constant în statele membre ale UE. De la această tendință generală se abat Italia, Olanda și Finlanda, unde această componentă a scăzut în termeni reali și ca urmare a îndeplinirii criteriilor de eligibilitate pentru a reduce numărul persoanelor ce beneficiau de pensii de incapacitate.

Cheltuielile pentru protecția familiei și copilului desemnează componenta protecției sociale cu cel mai accentuat ritm de creștere. Astfel, între 1995-2000 ritmul lor de creștere a atins 17,2%, mai pronunțat în 1996, adică anul în care în special Germania a extins sfera acestei componente. Pe lângă Germania, Spania și Luxemburgul au consemnat ritmuri de creștere peste media europeană. Totodată, în Irlanda și Portugalia, recente măsuri legislative în domeniul concediului parental și de sarcină exercită presiuni în sensul majorării acestor cheltuieli. Finlanda, Suedia și Marea Britanie sunt singurele state membre în care aceste costuri au avut o direcție descendentă.

În perioada 1995-2000, cheltuielile UE cu protecția șomerilor pe locuitor s-au diminuat cu 14,5%. Această comprimare este rezultat al îmbunătățirii graduale a situației economice și al reformei sistemului asigurărilor de șomaj care a restricționat perioadele de acordare a indemnizațiilor și condițiile ce trebuie îndeplinite pentru a beneficia de protecție. Reducerea a fost semnificativă în Olanda, Italia, Suedia și Marea Britanie. Ritmuri de creștere a cheltuielilor cu protecția șomerilor s-au înregistrat în Grecia și Luxemburg.

O parte din cheltuielile analizate anterior sunt acordate pe baza testării mijloacelor, metodă care asigură direcționarea beneficiilor către persoanele cu venituri sub un anumit nivel.

Testarea mijloacelor deține un procent însemnat în Irlanda (29% din cheltuielile totale cu protecția socială) și în Marea Britanie (17%). Domeniile protecției sociale testate sunt în mare parte similare în UE. În toate cazurile, sprijinul sub forma venitului minim, transferurile pentru combaterea excluziunii sociale, asigurarea de locuințe sociale pornesc de la testarea mijloacelor. De asemenea, testarea mijloacelor este relevantă în sfera protecției șomerilor și a familiei. De regulă, testarea mijloacelor nu se aplică în cazul sistemului de pensii și al protecției sănătății.

În 2000, principalele surse de finanțare a protecției sociale au fost contribuțiile sociale ale persoanelor protejate (salariați, lucrători pe cont propriu, pensionari etc.) și ale angajatorilor, care au deținut 60,7% din bugetul protecției sociale, și contribuțiile generale ale guvernelor (35,8%).

Media europeană maschează ***discrepanțe majore ale structurii finanțării protecției sociale în statele membre.*** Cele mai ridicate ponderi ale contribuțiilor sociale se întâlnesc în Belgia, Spania, Franța, Olanda și Germania, unde această modalitate de finanțare ajunge la peste 65%. În schimb, Danemarca finanțează protecția socială mai ales prin intermediul alocărilor bugetului de stat. Întrucât utilizarea veniturilor bugetului de stat câștigă teren și în acele țări în care era marginală cu scopul de a stăvili impunerea excesivă a forței de muncă, aceste divergențe se îngustează gradual. Astfel, între 1991-2000, ponderea cheltuielilor bugetare în finanțarea protecției sociale s-a majorat cu 4,9 puncte procentuale.

În majoritatea statelor membre, ***veniturile colectate depășesc cheltuielile cu protecția socială*** datorită preocupărilor de a acumula rezerve care să acopere în viitor costurile, în special cele destinate sistemului de pensii.

Asigurarea unui nivel adecvat de protecție socială preocupă toate guvernele statelor membre UE. ***Cu toți factorii stimulatori și inhibitori, sistemele de protecție socială vor trebui adaptate și***

eficientizate pentru a-și asigura sustenabilitatea. În ultimii ani, eforturile statelor membre de modernizare a sistemelor de protecție socială s-au canalizat pe îndeplinirea următoarelor obiective cheie: promovarea incluziunii sociale; siguranța financiară a pensionarilor și viabilitatea sistemelor de pensii; asigurarea unei îngrijiri a sănătății de calitate; corelarea protecției sociale cu ocuparea forței de muncă.

Experiențele recente ale statelor membre (aplicarea metodei deschide de coordonare, planurile naționale de acțiune împotriva sărăciei și excluziunii sociale) au scos în evidență faptul că scopul central al politicii incluziunii sociale constă în asigurarea funcționării principalelor mecanisme care „distribuie” oportunități și resurse (piața muncii, sistemul fiscal, protecția socială, educația și alte servicii) în așa fel încât să fie satisfăcute nevoile indivizilor afectați de riscul sărăciei și excluziunii și să le permită acestora să-și exercite drepturile fundamentale.

Prin urmare, **promovarea incluziunii sociale** implică luarea în considerare a unor remarcabile schimbări structurale produse în UE. În cazul în care nu vor fi puse în practică răspunsuri corespunzătoare, aceste prefaceri pot determina apariția unor noi riscuri în sfera sărăciei și excluziunii sociale pentru grupurile vulnerabile. Mai precis, aceste transformări se referă la: schimbările structurale majore ale pieței muncii; creșterea rapidă a economiei cunoașterii și a tehnologiilor informației și comunicațiilor; majorarea ratelor de dependență ca rezultat al tendințelor demografice; diversitatea culturală, etnică și religioasă alimentată de migrația internațională și mobilitatea cetățenilor europeni; evoluțiile în structura familiei.

Cu toate că amploarea dificultăților diferă substanțial de la o țară la alta, **conturăm câteva componente cruciale ale politicii împotriva sărăciei și excluziunii sociale** în întreaga UE și anume: dezvoltarea unei piețe a muncii inclusive și promovarea ocupării ca un drept și o oportunitate pentru toți cetățenii europeni; garantarea unor venituri adecvate; atacarea dezavantajelor unor indivizi în sistemul educațional; menținerea solidarității familiale și protecția drepturilor copiilor; asigurarea unor condiții de trai

decente; garantarea accesului egal la servicii sociale de calitate; investiții în servicii sociale; regenerarea regiunilor în declin din punct de vedere economic și social.

Politicile privind incluziunea socială ale statelor membre recunosc importanța promovării accesului pe piața muncii nu numai ca o modalitate de reducere a sărăciei și excluziunii, ci și ca un mijloc de prevenire a acestora. Așadar, măsurile menite să majoreze atractivitatea locurilor de muncă și de asistare a șomerilor și altor grupuri ale populației active provoacă și diminuarea excluziunii sociale.

Dar, creșterea gradului de integrare sau reintegrare pe piața muncii este insuficientă pentru estomparea excluziunii sociale. Desigur, pentru tinerii sub limita legală de vârstă, pentru persoanele cu handicap grav care-și pierd în totalitate capacitatea de muncă, ocuparea nu este opțiunea realistă. De aceea, aceste grupuri trebuie să aibă acces la un venit adecvat, condiții de trai decente, servicii de calitate (protecția sănătății, educație și formare profesională, activități recreative și culturale, transport etc.). Întrucât copiii și tinerii se confruntă cu riscuri mai mari referitoare la sărăcie și excluziune socială decât adulții, investițiile în politicile care promovează includerea copiilor previn pauperizarea intergenerații și ciclurile recurente de sărăcie.

Statele membre au adoptat măsuri pentru ***formarea profesională*** a persoanelor cu o calificare superfluă sau necorespunzătoare datorită schimbărilor tehnologice sau ale structurii activității economice. În paralel, obținerea anumitor beneficii pecuniare în sistemele de protecție socială a fost condiționată de participarea la programe active pe piața muncii. De pildă, în Portugalia șomerii beneficiază de indemnizație (egală cu salariul minim) numai dacă participă la activități de interes social.

Toate statele membre ale UE s-au orientat către asistența activă a șomerilor, în general, a celor de lungă durată, în particular, date fiind riscurile majore de excluziune socială pentru cei din urmă generate de pierderea calificării profesionale prin

inactivitate, dispariția încrederii în sine, apariția problemelor de sănătate, precaritatea situației materiale ș.a.m.d.

Subvenționarea locurilor de muncă fie directă (plăți acordate companiilor), fie indirectă sub forma reducerii contribuțiilor sociale ale angajatorilor a fost utilizată pentru reinscrierea pe piața muncii a șomerilor ce nu beneficiază de indemnizații. Pentru diminuarea șomajului, în special al celui de lungă durată, s-a recurs și la angajarea în sectorul public și în economia socială, precum și la încheierea de contracte de ucenicie.

Politici active similare celor descrise anterior ***s-au aplicat și în cazul persoanelor cu handicap care sunt capabile să muncească***. În trecut, accesul acestora la beneficiile sociale nu era corelat procesului de ocupare, aceste persoane fiind chiar descurajate să-și caute un loc de muncă. Reforma daneză a pensionării anticipate a prevăzut crearea de locuri de muncă adaptate persoanelor cu handicap ca alternativă a pensionării pentru incapacitate de muncă. În același timp, unele măsuri legislative au statuat obligativitatea angajatorilor de a oferi locuri de muncă persoanelor cu dizabilități. În acest sens, din ianuarie 2001, firmelor germane cu peste 20 de salariați li se impune să asigure că cel puțin 5% din personalul lor rezidă în persoane cu handicap, reprezentarea intereselor acestora fiind consolidată. Îndatoriri similare au firmele italiene, angajatorii fiind scutiți integral sau parțial de la plata contribuțiilor sociale dacă angajează persoane cu handicap. Spania a favorizat recrutarea acestor persoane prin acordarea de subvenții angajatorilor, valoarea acestora triplându-se între 1995-2000.

Activarea protecției sociale se relevă și în cazul familiilor monoparentale. Pentru a majora ratele de participare ale părinților singuri, mai ales ale femeilor singure, intervențiile s-au centrat pe tranziția de la asistență socială la ocupare și pe reducerea temerilor legate de micșorarea veniturilor atașate acesteia. În Marea Britanie se acordă un sprijin financiar de 1.600 € anual pentru îngrijirea copiilor în momentul angajării părinților singuri, la care se adaugă plata beneficiilor sociale până la încasarea

primului salariu. În acest mod, responsabilitățile familiale nu mai sunt un impediment insurmontabil pentru viața profesională.

Anumite state membre s-au focalizat și pe **asistența minorităților etnice și a imigranților**. De exemplu, în Grecia unde imigrația ilegală este o problemă acută, imigranților ilegali li s-a oferit șansa de a-și legaliza statutul și de a se integra pe piața muncii. Pentru început, pot obține dreptul de rezidență pe o perioadă de șase luni în care pot solicita un permis de muncă pentru maxim un an.

Întrucât anumite grupuri erau excluse din sistemul de îngrijire a sănătății, în ultimii ani au fost adoptate măsuri pentru includerea acestora. În Franța, contribuțiile la asigurările sociale de sănătate au devenit obligatorii, garantându-se accesul universal la protecția sănătății, indivizii cu venituri lunare sub 535 € fiind degrevați de plata contribuțiilor. Începând cu 2000, în Spania, imigranții ilegali de peste 18 ani au acces la serviciile medicale de urgență, cei sub 18 ani și femeile însărcinate beneficiind de toate serviciile medicale.

Condițiile de locuit sunt o componentă esențială a incluziunii sociale. În numeroase cazuri, beneficiarii ajutoarelor sociale au dreptul la subvenții pentru locuințe. În această direcție, după 1999, unele state au introdus măsuri adiționale. Pentru a încuraja participarea la programele active pe piața muncii, guvernul irlandez a instituit în 2000 o alocație săptămânală pentru locuințe de 40 € pentru cei care se participă la cursuri de formare profesională sau încheie contracte de muncă cu timp parțial. În Portugalia, menajele cu venituri reduse au putut obține împrumuturi pe 30 de ani fără dobândă pentru acoperirea costurilor renovării locuințelor. Pentru perioada 1999-2002, guvernul britanic a alocat 310 milioane € pentru sprijinirea persoanelor fără adăpost.

Sistemele de pensii oferă un venit de înlocuire persoanelor care se retrag de pe piața muncii datorită vârstei (pensii pentru limită de vârstă), întrunirii complete sau parțiale a stagiilor de cotizare (pensii anticipate și anticipate parțial), problemelor de

sănătate (pensii de invaliditate), precum și indivizilor dependenți de veniturile persoanelor decedate (pensii de urmaș).

De regulă, sistemele de pensii sunt divizate în trei subsisteme / piloni (sistemul public de pensii; fondurile universale de pensii, adică fonduri capitalizate care provin din contribuții obligatorii, fiind gestionate privat; fondurile private, opționale, cu caracter general sau care tratează scheme ocupaționale), delimitarea acestora fiind redusă în unele state membre ale UE.

Majoritatea resurselor vârstnicilor sunt furnizate de sistemele de pensii. Pachetul de protecție socială adresat persoanelor în vârstă mai include beneficii bazate pe testarea mijloacelor, beneficii în natură (transport, locuințe), îngrijirea sănătății pentru cei cu nevoi speciale etc. Pensiile publice finanțate prin contribuțiile la asigurări sociale și / sau veniturile bugetare dețin cea mai mare pondere în sistemul de pensii.

Prin urmare, sistemele de pensii sunt printre cele mai importante „instituții” ale societății europene întrucât determină standardul de viață a milioane de cetățeni europeni. Prin prisma rolului lor economic și social decisiv, nici un guvern nu poate să ignore factorii ce influențează aceste componente esențiale ale modelului social european.

Principala amenințare pentru sistemele de pensii este reprezentată de îmbătrânirea populației, fenomen care se va amplifica după 2010 ca rezultat al părăsirii pieței muncii de către generația născută după cel de-al doilea război mondial. Ratele de dependență (numărul persoanelor de peste 65 de ani raportat la numărul persoanelor între 15-64 de ani) se vor dubla între 2000-2050, ajungând la circa 49% în 2050. Ca urmare a cumulării creșterii numărului vârstnicilor, diminuării ratelor de fertilitate și majorării speranței de viață, evoluția nefavorabilă a ratelor de dependență nu va putea fi stopată prin fluxuri normale de imigrație.

În ultimii 30 de ani, statele membre au subestimat sistematic creșterea longevității populației și, implicit, duratele medii ale „dependenței” de sistemele de pensii. Speranța de viață în momentul pensionării a sporit substanțial, existând indicii ale

accelerării ritmului de creștere a acesteia în următoarele decenii. Longevitatea ridică probleme de costuri pentru sistemele de pensii. De aceea, Suedia a introdus recent prevederi potrivit cărora tendința de creștere a speranței de viață este luată în considerare în determinarea cuantumului pensiilor.

Cu toate că îmbătrânirea populației este principala cauză a măsurilor de reformă ale statelor membre, acestea caută să neutralizeze și alte deficiențe ale sistemelor de pensii. În absența unor măsuri hotărâte de reformă, îmbătrânirea populației va afecta profund situația financiară a sistemelor de pensii.

Pentru situația financiară a sistemelor de pensii prezintă relevanță nu atât accentuarea ratelor demografice de dependență, cât modificarea ratelor economice de dependență (ratele demografice de dependență ajustate cu ratele de ocupare). Din această perspectivă, situația financiară a sistemelor de pensii poate fi salvagardată dacă conjunctura nefavorabilă din anii '70 și '80 (declinul ratelor de ocupare, deficite bugetare masive) nu se va repeta.

Cu certitudine, ***tendențele demografice vor avea implicații asupra tuturor celor trei piloni ai sistemului de pensii.*** Preocupări sporite reclamă însă sistemul public de pensii existând riscul ca dezechilibrul între veniturile și cheltuielile acestuia să destabilizeze finanțele publice. În vederea evaluării impactului îmbătrânirii populației asupra echilibrului financiar al sistemului public de pensii pot fi conturate două scenarii.

Un prim scenariu pornește de la neimplementarea reformelor structurale în vederea atingerii țintelor de la Lisabona. Așadar, ratele șomajului s-ar menține ridicate în unele țări, ratele de ocupare, deși ar spori pentru femei, ar continua să fie reduse pentru anumite categorii ale populației active. Pornind de la aceste ipoteze, ponderea cheltuielilor cu sistemul public de pensii în PIB ar spori în majoritatea statelor membre cu 3-5%, în Spania, Olanda și Portugalia ritmul de creștere fiind mai masiv (un plus de 6,2% în cazul Olandei și Portugaliei și de 8,3% pentru Spania). În medie, la nivelul UE cheltuielile cu sistemul public de pensii ca procent din PIB s-ar majora cu 4,5%. Aceste proiecții

ilustrează un impact diferențiat de la o țară la alta explicabil prin punctele de plecare diferite (performanțe în termenii creșterii economice, nivelul șomajului și ocupării, progresul măsurilor de reformă, situația actuală a finanțelor publice).

Scenariul alternativ presupune aplicarea cu succes a politicilor și pragurilor creionate la Lisabona. Mobilizarea tuturor resurselor de muncă și politicile macroeconomice sănătoase pot reduce ritmul de creștere a ponderii în PIB a cheltuielilor destinate sistemului public de pensii. Pornind de la aceste premise, este prognozată creșterea cheltuielilor UE cu sistemul public de pensii (ca procent în PIB) cu 3,1%.

Sustenabilitatea socială a sistemelor de pensii depinde și de formele flexibile de ocupare. Prin amânarea integrării efective a tinerilor pe piața muncii sau prin cauzarea unui inserții precare, anumite forme flexibile de ocupare pot să presupună insuficiente drepturi în materie de pensii pentru o parte semnificativă a forței de muncă actuale. Totodată, în cazul în care nu sunt accesibile facilități de îngrijire a copiilor și / sau reglementări privind concediile de creștere a copiilor, femeile care au încheiate contracte de muncă flexibile vor tinde să-și întrerupă viața profesională după nașterea unui copil, reducându-și astfel beneficiile în momentul pensionării. Revizuirea condițiilor în care formele flexibile de ocupare generează beneficii în sistemele de pensii este imperativă pentru a oferi o protecție adecvată lucrătorilor și pentru a crea stimulente, în special pentru femei, pentru intrarea sau reintegrarea pe piața muncii.

În plus, sistemele de pensii din numeroase state membre vor trebui armonizate diversificării structurii familiei. Astfel, vârstnicii nu vor mai putea să se bazeze pe sprijinul familiei în aceeași măsură ca în trecut. Suedia, Finlanda și Olanda sunt cele mai pregătite state membre pentru a face față diluării familiei tradiționale mulțumită sistemelor lor de pensii centrate pe individ.

Din punct de vedere al evoluției structurii familiei, remarcăm un grad notabil de diversitate în UE. În statele din sudul continentului se întâlnesc menaje mai complexe în care coabitează generații diferite. Din contră, în statele nordice tot mai mulți

tineri, adulți și vârstnici locuiesc singuri. Dar, fertilitatea este sub rata de înlocuire în toate statele membre, nivelul acesteia fiind infim în țările din sud unde reconcilierea participării pe piața muncii cu viața familială este mai problematică. Datorită urbanizării și mobilității geografice, tot mai mulți copii nu se vor afla în proximitatea părinților. De asemenea, creșterea participării femeilor pe piața muncii va diminua posibilitățile acestora de a îngriji membrii bătrâni ai familiilor. De aceea, condițiile de viață ale vârstei a treia vor fi determinate și de accesul la diverse servicii (îngrijire la domiciliu, asistență specializată pentru persoanele dependente).

Confruntate cu toate aceste obstacole, statele membre au reacționat. Astfel, au încercat să reducă actualele și viitoarele costuri ale sistemelor de pensii. Totodată, s-a avut în vedere asigurarea surselor de finanțare, printre altele prin înființarea de fonduri universale de pensii și prin majorarea ratelor de ocupare, fără a impune un nivel inacceptabil al contribuțiilor pentru populația ocupată.

Dintre măsurile adoptate ilustrăm: majorarea vârstei de pensionare; reducerea stimulentei sau posibilității de pensionare anticipată și încurajarea rămânerii pe piața muncii; creșterea stagiului complet de cotizare pentru a beneficia în întregime de pensiile pentru limită de vârstă; indexarea pensiilor în raport cu nivelul inflației pentru a nu eroda veniturile reale și, implicit, puterea de cumpărare a beneficiarilor sistemelor, nefiind luată în considerare corectarea sau rectificarea salariilor; încurajarea pensiilor private și ocupaționale; diminuarea fiscalității pentru veniturile obținute de pensionari pentru a-i încuraja să-și suplimenteze drepturile de pensii.

În procesele de reformă, statele membre se străduiesc să respecte o serie de principii și obiective comune și anume:

- asigurarea unui venit de înlocuire prin pensii adecvat. Cei trei piloni ai sistemului de pensii, operând în combinații decise de statele membre, trebuie să permită autonomia financiară a pensionarilor și, în limite rezonabile,

menținerea standardului de viață atins înainte de retragerea de pe piața muncii;

- echitatea intergenerații. Greutățile procesului de reformă trebuie partajate just între populația activă și pensionari;
- întărirea solidarității sistemului de pensii, a componentei redistributive în favoarea grupurilor dezavantajate;
- menținerea unui echilibru între drepturi și obligații (principiul contributivității). Beneficiile trebuie să reflecte contribuțiile individuale la sistemul de pensii. În acest mod, amânarea retragerii de pe piața muncii se traduce în majorarea beneficiilor;
- sprijinirea egalității sexelor;
- transparența și predictibilitatea;
- tratamentul nediferențiat pentru persoanele aflate în situații similare;
- facilitatea adaptabilității pe piața muncii, adică ajustarea sistemelor de pensii la mobilitatea profesională și geografică;
- compatibilizarea celor trei piloni;
- salvagardarea situației financiare.

Transparența și predictibilitatea sistemelor de pensii

sporesc încrederea opiniei publice în capacitatea acestora de a-și atinge scopurile sociale, mai precis asigurarea unor beneficii adecvate. Pentru asigurați, este important să poată aprecia nivelul beneficiilor viitoare pornind de la contribuțiile actuale. În unele state membre (Suedia, Finlanda), asigurații sunt informați anual despre drepturile de pensii acumulate. Alte măsuri au vizat îmbunătățirea predictibilității în raport cu nivelul contribuțiilor. Germania a stabilit limite ale contribuțiilor pentru 2020 (20%) și 2030 (22%), însoțite de angajamentul unei rate de înlocuire prin pensii de 67%. Pe linia transparenței relev declarațiile anuale privind veniturile și cheltuielile sistemelor de pensii, nivelul fondurilor de rezervă, precum și transparentizarea funcționării componentelor ocupaționale și private ale sistemului.

Carențele sistemelor de pensii sunt într-o mare măsură rezultatul deteriorării graduale a raportului între populația ocupată

și numărul pensionarilor. Odată cu majorarea șomajului în anii '70 și '80 din secolul trecut, reducerea vârstei efective de pensionare sau, cu alte cuvinte, încura-jarea retragerii anticipate, a devenit în majoritatea statelor membre un instrument de reglare a pieței muncii și atenuare a iminentelor consecințe sociale ale procesului de restructurare.

Așadar, pensionarea anticipată a fost considerată în majoritatea statelor membre drept o alternativă a șomajului acceptabilă social, precum și un stimulent al recrutării tinerilor. În acest fel, sistemele de pensii au îndeplinit mascat rolul asigurărilor de șomaj, într-o manieră pasivă ce nu includea funcția de reintegrare pe piața muncii.

Pentru ca strategiile de sustenabilizare a sistemelor de pensii să câștige credibilitate, apreciem că acestea trebuie să se adreseze factorilor declanșatori ai deteriorării situației financiare, dintre care proeminent este dezechilibrul în creștere între populația ocupată și numărul pensionarilor. Eșecul unor asemenea demersuri ar forța guvernele să arbitreze între generații. Aceste opțiuni, fundamentate pe redistribuirea amplă a veniturilor între generații, pot ruina coeziunea și stabilitatea societății europene. Prin majorarea ratelor de ocupare și printr-un management sănătos al finanțelor publice, alegerile dificile între majorarea contribuțiilor și diminuarea cuantumului pensiilor pot fi evitate într-o oarecare măsură.

Criteriile pensionării anticipate au fost înăsprite, aplicându-se penalizări mai mari pentru retragerea de pe piața muncii. În general, au fost luate în considerare condițiile speciale sau deosebite de muncă care justifică pensionarea anticipată. Totodată, a fost majorată vârsta legală de pensionare sau s-a procedat la creșterea stagiului complet de cotizare.

Unele state membre (Belgia, Germania, Austria, Portugalia, Marea Britanie) au adoptat ***reglementări în vederea egalizării graduale a vârstei de pensionare pentru bărbați și femei.*** Pe lângă faptul că asigură egalitatea de tratament, aceste măsuri reduc numărul pensionarilor. Se urmărește ***menținerea pe piața muncii a vârstnicilor*** și prin: modificarea bazei de calcul a

pensiilor, neimpozitarea pensiilor în cazul amânării retragerii de pe piața muncii, plata de bonusuri pentru fiecare an suplimentar petrecut pe piața muncii, neplafonarea sau majorarea nivelului veniturilor ce pot fi obținute de pensionari. Aceste măsuri au fost acompaniate de întărirea protecției la locul de muncă. În Finlanda, angajatorii suportă costurile pensiilor sau arareori ale indemnizațiilor de șomaj în cazul concedierii discriminatorii (pe motive de vârstă) a acestor lucrători.

Pierderea totală sau parțială a capacității de muncă este unul din motivele părăsirii pieței muncii înainte de limita de vârstă. Adeseori, pierderea parțială a capacității de muncă împiedică persoanele în cauză să-și exercite profesiile de bază, dar nu și alte meserii. Cheltuielile sistemelor de pensii pot fi diminuate prin sprijinirea acestor indivizi să-și găsească un loc de muncă adaptat capacității lor.

Însă, un nivel ridicat al ocupării nu este singurul element care previne creșterea substanțială a ponderii în PIB a cheltuielilor publice cu sistemul de pensii. Acestuia i se adaugă un *management eficient al finanțelor publice*. Scopul reformelor naționale constă în divizarea echitabilă între populația ocupată și pensionari a cheltuielilor suplimentare generate de îmbătrânirea populației. Astfel spus, este necesară menținerea unui quantum adecvat al pensiilor concomitent cu impunerea unor contribuții și taxe acceptabile.

Dar, reformele care se focalizează excesiv pe soliditatea financiară pot produce probleme sociale. Astfel, nu este posibilă separarea sustenabilității financiare de cea socială, adică de atingerea scopurilor sociale ale sistemelor de pensii. Acele abordări care îngemănează implicațiile financiare și sociale ale reformelor, impactul tendințelor demografice asupra tuturor celor trei piloni și asupra pieței muncii, piețelor financiare și sistemului sanitar au șanse de reușită. Problema sustenabilității financiare trebuie abordată în relație nu numai cu sistemele publice de pensii, ci și cu cele private și ocupaționale.

Încurajarea sistemelor de pensii suplimentare
(ocupaționale și planurile individuale de pensii)

descongestionează sistemele publice de pensii. Uneori au fost acordate concesiile fiscale pentru a spori atractivitatea contribuțiilor la pensiile suplimentare. Concomitent, a fost întărită supravegherea lor pentru a proteja beneficiarii împotriva managementului deficitar al fondurilor și practicilor frauduloase.

Legislația britanică oferă posibilitatea transferabilității contribuțiilor între cei trei piloni ai sistemului de pensii și a renunțării la sistemul public în favoarea celui ocupațional sau individual. În Marea Britanie, circa 72% din populația ocupată masculină (cu program normal de muncă) și 64% din cea feminină sunt membri ai unei scheme ocupaționale sau dețin un plan individual de pensii. Fondurile percep taxe de administrare reduse, existând clauze referitoare la stoparea temporară a plății contribuțiilor. În viziunea britanică, pensiile publice completează pensiile private în asigurarea unor pensii decente.

În majoritatea statelor membre, subscrierea la o schemă suplimentară este facultativă, dar acestea se bucură de un statut fiscal favorabil. Olanda se bazează un dezvoltat pilon terțiar, patronatele și sindicate putând înființa fonduri suplimentare de pensii, contribuțiile la acestea fiind obligatorii. Rate ridicate de acoperire în privința pensiilor ocupaționale se remarcă și în Danemarca (80%) și Suedia (90%) datorită prevederii acestora în acordurile colective, deși afilierea lucrătorilor este voluntară. Și în Irlanda circa 50% din populația ocupată este inclusă în scheme ocupaționale.

Numeroase state membre insistă pe perpetuarea statutului obligatoriu al pensiilor publice și a rolului dominant al acestora în asigurarea unui venit de înlocuire decent. Franța susține că un puternic sector public de pensii este o componentă intrinsecă a solidarității societății sale.

Deși în general sistemele de pensii au contracarat riscul sărăciei pentru vârsta a treia, există cazuri în care acestea eșuează să furnizeze resursele necesare. Femeile în vârstă, care constituie peste $\frac{2}{3}$ din pensionarii de peste 75 de ani, sunt predispuse să sufere de sărăcie. În câteva state membre, ratele sărăciei pentru pensionari sunt mai mari decât cele pentru celelalte grupuri

sociale, cu toate că diferențele s-au îngustat și pot continua să se diminueze pe măsura maturizării sistemelor de pensii și retragerii de pe piața muncii a unor indivizi cu stagii complete de cotizare.

Și în prezent, *probabilitatea compromiterii vieții profesionale din motive familiale este mai mare pentru femei decât pentru bărbați, aceasta având drept consecință acumularea unor drepturi de pensii inferioare*. Atâta timp cât familiile ar fi stabile, actualele sisteme de pensii pot furniza o protecție corespunzătoare prin beneficiile derivate (pensii de urmaș ai căror beneficiari sunt cu predilecție femeile). Pornind de la instabilitatea crescândă a familiilor, circulă idei referitoare la partajul drepturilor de pensie, fiind făcuți deja pași în această direcție. Astfel, în Germania, cuplurile tinere vor putea să-și împartă drepturile de pensie pe parcursul căsătoriei.

În ipoteza comutării complete către drepturile individuale de pensie, numeroase femei ar obține pensii inadecvate ca urmare a salariilor mai reduse și fragmentării vieții profesionale. De aceea, în mod uzual statele membre ale UE compensează indivizii ce-și întrerup activitatea din motive familiale. Perioadele de creștere a copiilor sunt echivalente ocupării, dând naștere drepturilor de pensie. Anumite țări rectifică drepturile de pensii ale părinților care-și reiau activitatea în primii ani de viață ai copiilor, dar își reduc programul de muncă.

În special statele scandinave și Olanda pledează pentru crearea unor sisteme de pensii neutre din punct de vedere al sexelor, temându-se că prin compensații s-ar cimentea rolurile tradiționale ale sexelor, anacronice într-o societate în care divorțialitatea și uniunile consensuale sunt cutumiare.

Introducerea pensiilor minime garantate permite îmbunătățirea protecției sociale a femeilor. Asemenea pensii minime sunt independente de nivelul contribuțiilor, protejând efectiv femeile cu participare nesemnificativă pe piața muncii. Pe termen lung, creșterea participării pe piața muncii a femeilor și restrângerea decalajelor în salarizare vor corecta drepturile individuale de pensii ale femeilor fiind probabilă reducerea numărului de beneficiari ai pensiilor de urmaș.

Reforma pensiilor va trebui să țină seama de aceste inadvertențe. În particular, *reducerea nivelului pensiilor se poate dovedi a fi neavantajoasă financiar dacă determină majorarea sprijinului acordat prin asistența socială bazată pe testarea mijloacelor*. În acest mod, se produce transferul cheltuielilor publice din sistemul de pensii în celelalte componente ale protecției sociale. Mai mult, dependența de asistența socială bazată pe testarea mijloacelor poate submina stimulentele de suplimentare a veniturilor obținute prin pensii, pensionarii neputându-și atrage beneficiile creșterii economice.

Corelația mai strânsă între contribuții și beneficii în vederea favorizării ocupării nu atrage în mod necesar reducerea solidarității. Dimpotrivă, aceasta poate chiar întări solidaritatea. Unele sisteme de pensii au acordat avantaje nejustificate persoanelor cu un profil oscilant al contribuțiilor pe parcursul vieții active datorită calculării pensiilor pe baza veniturilor obținute în ultimii ani ai vieții active și ignorării contribuțiilor și veniturilor anterioare perioadei de referință.

În țările cu o mare diversitate a sistemului public de pensii (pentru diferite sectoare, profesii) este imperativă armonizarea acestora. În favoarea armonizării pot fi conturate o serie de argumente. Astfel, complexitatea acestor sisteme are ingerințe indezirabile în termenii discriminării între diversele grupuri și ai costurilor administrării lor. De exemplu, Austria și Finlanda au introdus reforme pentru aducerea pensiilor funcționarilor publici sub aceleași reglementări ale sistemului general.

Numeroase state membre au înființat instituții sau organisme consultative care furnizează informații despre starea sistemelor de pensii. Pentru a depolitiza analizele acestora, de multe ori acestea includ experți independenți și reprezentanți ai partenerilor sociali. De asemenea, organizațiile pensionarilor sunt consultate adesea.

Prin Carta UE a drepturilor fundamentale, accesul la îngrijirea preventivă a sănătății și dreptul de a beneficia de tratamente medicale sunt garantate tuturor cetățenilor europeni.

Pentru cetățenii europeni, un nivel ridicat al protecției împotriva riscurilor ce afectează sănătatea și a dependenței reprezintă un activ prețios care trebuie preservat și adaptat exigențelor actuale. Extinderea gradată a protecției sănătății și alți factori (creșterea nivelului de trai, o mai bună educație a sănătății) au determinat îmbunătățirea progresivă a situației sănătății în UE.

Sistemele de protecție a sănătății se confruntă cu provocarea atingerii sincronizate a trei obiective: accesul la îngrijirea sănătății pentru toți cetățenii europeni, un nivel înalt al calității serviciilor medicale și asigurarea viabilității financiare.

Tendențele demografice vor avea consecințe majore și asupra evoluției sistemelor de protecție a sănătății. Cheltuielile cu protecția sănătății pe locuitor cresc rapid după 65 de ani, ritmul de creștere fiind chiar mai accentuat după 80 de ani. Morbiditatea mai mare a vârstnicilor, natura cronică a dizabilităților generate de vârstă care pot determina dependența de alți indivizi sau de serviciile specializate sunt doar câțiva din factorii care explică distribuția cheltuielilor cu protecția sănătății.

Majorarea standardului de viață și o educație de mai bună calitate pot sprijini sistemul sanitar prin încurajarea oamenilor să adopte un stil sănătos de viață și o atitudine preventivă care, la rândul lor, pot amâna vârsta la care crește consumul de servicii de îngrijire a sănătății și reduce riscul de dependență. Dar, viitoarele generații de vârstnici, familiarizate cu un nivel ridicat de protecție a sănătății, pot solicita tratamente sofisticate de ultimă oră, de regulă mai costisitoare.

Asumându-se ca fiind veridic scenariul demografic pentru anul 2050, ponderea în PIB a cheltuielilor publice cu protecția sănătății s-ar majora în perioada 2000-2050 în majoritatea statelor membre ale UE cu 1-1,5 puncte procentuale. Doar în trei state (Germania, Irlanda, Austria) se prognozează un spor mai mare de două procente. Dacă în cursul anului 2000, nivelul în PIB al cheltuielilor publice cu protecția sănătății a oscilat de la 4,6% în Marea Britanie și Finlanda la 6,2% în Franța, pentru 2050 se

prognozează dispersia acestui cuantum între 5,6% din PIB în Marea Britanie și Olanda și 8,2% din PIB în Irlanda.

Din punct de vedere al îngrijirii pe termen lung, impactul tendințelor demografice va fi mai mare în Suedia, Finlanda, Danemarca și Norvegia care au pus în practică metode de acoperire a costurilor și, în consecință, înregistrează și în prezent un nivel ridicat (între 1,5-3% din PIB). În acest grup de țări, îmbătrânirea populației va genera augmentarea ponderii în PIB a cheltuielilor cu protecția sănătății pe termen lung cu aproximativ 1,7-2,5%. Alte state membre ale UE vor cunoaște suplimentări mai moderate (0,2-1%). Aceste previziuni poartă cu sine o serie de exigențe pentru sistemul de finanțare (partajarea cheltuielilor între sistemul de protecție a sănătății și cel de asistență socială; utilizarea asigurărilor private).

În ansamblu, tendințele demografice se vor reflecta în creșterea ponderii în PIB a cheltuielilor cu protecția sănătății și cu îngrijirea pe termen lung între 1,7-4 puncte procentuale.

Aceste evoluții incumbă dificultăți și în termenii pregătirii resurselor umane întrucât aceste sectoare sunt intensive în forță de muncă calificată. Actualmente, sănătatea și serviciile sociale corelate acesteia înregistrează circa 10% din populația ocupată. În perioada 1995-2001, aproximativ 18% din locurile de muncă au fost create în acest sector, ritmul de creștere a ratei de ocupare în acest sector surclasându-l pe cel al ratei totale de ocupare. Sectorul sanitar va trebui să se ajusteze concomitent îmbătrânirii clientelei sale și a personalului său. Tendința de îmbătrânire se remarcă deja în privința angajaților cu pregătire medie. Este probabilă recrutarea imigraților pentru a acoperi deficitul de personal din acest sector.

Cererea și oferta în sectorul sănătății depind și de nivelul de trai și de educație care determină și stilul de viață adoptat de diversele grupuri sociale. În ultimii 50 de ani, cererea pentru îngrijirea sănătății a crescut mai rapid decât venitul pe locuitor. Astfel, se conturează trei consecințe majore:

- ✓ consumatorii sunt mai educați și pot să adopte stiluri de viață mai sănătoase și o atitudine preventivă care, pe termen

- lung, evită utilizarea unor tratamente deopotrivă intensive și costisitoare;
- ✓ clienții sistemelor de îngrijire a sănătății se așteaptă să obțină de la acestea rezultate de calitate. Tehnologia informației oferă posibilitatea comparării procedurilor medicale utilizate în diferite țări. Aceasta din urmă are ca rezultat o mai mare mobilitate a persoanelor, bunurilor și serviciilor cu impact direct asupra modului de operare a sistemelor de protecție a sănătății (oferta de produse și tratamente medicale, acoperirea costurilor);
 - ✓ consumatorii sectorului sanitar doresc să fie tratați ca parteneri ai sistemului nu numai de personalul medical, ci și de autoritățile publice. Aceste năzuințe au fost concretizate în carte ale drepturilor pacienților și în consolidarea drepturilor consumatorilor de servicii medicale în legislațiile naționale.

Sistemele europene de protecție a sănătății se bazează pe un mix al surselor de finanțare și al aranjamentelor organizaționale. Cheltuielile publice se cifrează în medie la 75%, variind de la 56% în Grecia la 84% în Marea Britanie. Anumite sisteme sunt susținute prin alocări bugetare care sunt în unele țări singura sursă publică de finanțare (Olanda, Portugalia, Suedia, Marea Britanie, Danemarca, Irlanda). Alte sisteme sunt finanțate prin intermediul contribuțiilor la asigurări de sănătate, observându-se o tendință evidentă de substituie a acestora cu veniturile bugetare (Franța, Germania).

Cele două categorii de *cheltuieli private* (directe nerambursabile, asigurări suplimentare voluntare) înregistrează mai puțin de 30% din cheltuielile totale în țările membre, cu excepția Greciei, Italiei și Portugaliei. În medie, cheltuielile nerambursabile ale cetățenilor europeni însumează 16% din cheltuielile totale.

Contribuția consumatorilor fluctuează în funcție de tipul serviciului medical. Majoritatea covârșitoare a costurilor spitalizării sunt acoperite din surse publice. În schimb, lucrările și intervențiile stomatologice, produsele optice și farmaceutice,

pentru a menționa doar câteva dintre cele mai comune servicii și produse, nu intră de regulă sub incidența finanțării publice ceea ce întărește rolul asigurărilor suplimentare în accesibilitatea protecției sănătății. Contrar așteptărilor, orientarea către sursele private de finanțare nu a frânat creșterea cheltuielilor cu protecția sănătății.

Pe lângă compensarea parțială a costurilor pentru a descuraja abuzul de medicamente, unele state membre au încercat să diminueze cheltuielile cu produse farmaceutice prin restricționarea sau interzicerea utilizării anumitor produse. În acest sens, uneori au fost întocmite liste de medicamente ce pot fi prescrise.

Ratele morbidității și mortalității indică că în toate statele membre există o interdependență strânsă între starea de sănătate și statusul socio-economic. Acestea reflectă nivelul veniturilor, în sensul că anumiți indivizi își restricționează consumul de produse și servicii medicale. Restrângerea consumului se întâlnește cu predilecție atunci când o mare parte a costurilor sunt suportate de pacienți, cum este cazul serviciilor și produselor stomatologice și optice, sau în cazurile în care pacienții trebuie să plătească în întregime sau parțial costurile serviciilor, urmând ca ulterior să le fie rambursată contravaloarea acestora. Corelația între sănătate și statusul social relevă și alți factori, precum condițiile de locuit, calitatea locului de muncă, nivelul de educație, stilul de viață și obiceiurile alimentare.

Sisteme universale sau predominant universale se regăsesc în întreaga UE, aplicarea acestora fiind o realizare majoră a țărilor membre în ultimele decenii. Odată cu introducerea acoperii universale în ianuarie 2000, Franța s-a alăturat statelor membre care au adoptat acoperirea universală obligatorie, reducându-se riscul excluderii (Danemarca, Finlanda, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Portugalia, Suedia și Marea Britanie).

Accesul la îngrijirea sănătății pentru grupurile dezavantajate și legătura între sistemul de protecție a sănătății și ceilalți actori ai luptei împotriva excluziunii figurează printre

obiectivele comune ale politicii de incluziune. În această direcție au fost adoptate trei categorii de măsuri:

- dezvoltarea prevenirii îmbolnăvirilor și educația sanitară care, deși nu se adresează celor mai vulnerabili membri ai societății, au potențialul diminuării excluziunii (protecția maternității și a copiilor, serviciile medicale ale școlilor și ale angajatorilor);
- gratuitatea sau diminuarea masivă a costurilor serviciilor medicale pentru indivizii cu venituri reduse care implică coordonarea între sistemul sanitar și celelalte servicii sociale;
- acțiuni care țintesc grupuri specifice (bolnavii psihici, imigranții, persoanele fără adăpost, alcoolicii, dependenții de droguri, prostituatetele).

Calitatea îngrijirii sănătății este o cerință esențială a cetățenilor europeni și un obiectiv major al sănătății publice.

Mai mult decât atât, prevalența finanțării publice încredințează cerinței referitoare la calitate o a doua dimensiune și anume atingerea unui echilibru optim între beneficiile protecției sănătății și costurile medicamentelor și tratamentelor, fără a pune în pericol scopurile sistemului de sănătate publică.

Informațiile disponibile publicului larg, impactul pieței unice și mobilitatea forței de muncă conturează o *dimensiune europeană a calității protecției sănătății*. Ca urmare a diversității elementelor sistemelor de protecție a sănătății, evaluarea calității acestora este complexă. De exemplu, în Danemarca numărul paturilor de spital la 100.000 de locuitori este de 465, față de 708 în Germania și 877 în Franța. În ceea ce privește numărul doctorilor la 100.000 locuitori, acesta variază între 226 în Irlanda și 405 în Belgia. În mod asemănător, numărul farmaciștilor la 100.000 de locuitori este de 46,4 în Franța față de 17,5 în Olanda. Construcția îngrijirii sănătății pe termen lung este chiar mai divergentă. ***Structura și nivelul îngrijirii sănătății sunt adesea factori decisivi ai determinării cererii pe „piața protecției sănătății”.***

Politicile de sănătate care pun accentul pe îmbunătățirea calității, în special în spitale care sunt principalii beneficiari ai cheltuielilor cu sănătatea, pot reduce costurile ce rezultă dintr-o îngrijire precară a sănătății. Evaluarea costurilor și performanțelor, realizarea de sondaje privind satisfacția pacienților, acreditarea pe bază de puncte a diverselor servicii medicale trebuie să implice autoritățile de supraveghere, specialiștii sistemului și companiile de asigurări. Analizele comparative ale sistemelor de protecție a sănătății și ale diferitelor tratamente medicale pentru identificarea celor mai bune practici sunt deosebit de utile pentru creșterea calității protecției sănătății și pentru optimizarea utilizării resurselor destinate protecției sociale.

Un nivel adecvat de finanțare este necesar pentru a asigura o protecție a sănătății de calitate și accesibilă care ține pasul cu progresul tehnic.

Presiunile asupra costurilor protecției sănătății și asupra cererii de îngrijire a sănătății se resimt indiferent de modalitatea de organizare a sistemelor de protecție a sănătății, dar anvergura consecințelor depinde de natura sistemelor în cauză.

Atunci când sistemele de protecție a sănătății îmbracă forma serviciilor naționale de sănătate, din punct de vedere teoretic este mai facil controlul cheltuielilor, în mod firesc cheltuieli bugetare, dar pe latura cererii survin liste extinse de așteptate care indică insuficiența ofertei de protecție a sănătății.

În cadrul sistemelor bazate pe asigurări de sănătate, majorarea cererii și / sau a costurilor serviciilor duc la creșterea cheltuielilor, care, pe termen lung, pot fi nesustenabile pentru finanțele publice. Autoritățile reacționează în asemenea situații prin majorarea contribuțiilor sau prin controlul cheltuielilor. Ultima alternativă stârnește opoziția populației ocupate în sistemele de protecție a sănătății și pune problema alegerii nevoilor ce vor fi satisfăcute.

O modalitate uzuală prin care s-a încercat eficientizarea protecției sănătății a constat în ***delegarea responsabilităților la nivel regional și local și chiar la nivelul spitalelor*** conduse de manageri profesioniști, cu scopul luării în considerare a nevoilor

locale și coordonării între nevoi și resurse. Pe linia eficientizării trebuie subliniată și introducerea mecanismelor de piață, prin demarcarea mai clară între cerere și ofertă în relațiile contractuale (clauzele aplicabile contractelor între furnizori sau între consumatori reprezentați de autoritățile sanitare și furnizori).

Ca atare, sistemele de protecție a sănătății ale statelor membre UE trebuie să îndeplinească concomitent trei obiective corelate și anume: accesibilitatea, îmbunătățirea calității și viabilitatea financiară. Pentru atingerea celor trei obiective este esențială cooperarea între protagoniștii sistemelor de protecție a sănătății – autorități locale, personalul sistemelor, instituțiile de protecție socială, companii de asigurări, consumatori sau reprezentanții acestora. Aceasta poate fi o sarcină dificilă date fiind interesele și punctele de vedere diferite și uneori conflictuale ale părților implicate.

REGLARE ȘI INSTABILITATE ÎN PROTECȚIA SOCIALĂ DIN ROMÂNIA

Încă de la inițierea lui, sistemul de protecție socială a avut un rol important în prevenirea și diminuarea sărăciei; prin faptul că a asigurat venituri de înlocuire a câștigurilor salariale celor aflați în incapacitate de muncă datorită bătrâneții sau bolii, a suplimentat veniturile familiilor cu copii și a asigurat asistență medicală gratuită. Deși, la început, sistemul de protecție socială nu avut la baza construcției sale ideea combaterii sărăciei sau a asigurării unui minim de trai, preocupările în acest sens s-au resimțit încă din prima parte a anilor '70.

Începând din anul 1990, sistemul de protecție socială a suferit numeroase transformări referitoare la asigurarea minimumului de trai și la combaterea sărăciei.

Aceste transformări fac referire, pe de o parte la măsurile de corecție și de reformă din cadrul sistemului și pe de altă parte la efectele tranziției spre economia de piață, la măsurile de macrostabilizare și de reformă economică. Transformările s-au produs datorită scăderii dramatice a nivelului general de trai, al scăderii puterii de cumpărare a veniturilor populației, al amplificării și adâncirii fenomenului sărăciei. Ele s-au realizat sub impactul unor măsuri de politică economică și socială și de reformă și de inspirație liberală sau al unora dictate de imperativele momentului, sub presiunea creșterii nevoilor de protecție socială în condițiile scăderii resurselor posibil de alocat pentru această protecție. În astfel de împrejurări, ele au avut sensuri și direcții diferite, unele încadrându-se în procesul de construire a unui nou sistem de protecție socială, altele nu.

În ceea ce privește implicarea în combaterea sărăciei a sistemului de protecție socială, evoluțiile s-au dovedit, în timp, contradictorii. Această constatare are la bază faptul că, deși unele elemente ale sistemului aveau o orientare către acest obiectiv, s-a

renunțat ușor la acestea în favoarea altora noi în condițiile în care mijloacele de realizare erau mai precare.

În cadrul societății un rol deosebit l-a reprezentat instituirea sistemului principal de protecție a persoanelor handicapate, îmbunătățirea condițiilor de asistență a copiilor și bătrânilor lipsiți de susținere familială și înființarea cantinelor de ajutor social. Pe de altă parte, prin universalizarea alocațiilor familiale s-a renunțat la favorizarea familiilor cu venituri mici față de cele cu venituri mari care, deși nu au nevoie neapărată de acest tip de ajutor asigurat de stat, beneficiază de acesta, micșorând veniturile bugetare care altfel ar putea fi utilizate mai rațional.

De asemenea, nivelul real al protecției sociale a scăzut foarte mult în termeni reali datorită influenței evoluției inflației și a măsurilor de indexare a veniturilor. Aceasta înseamnă practic imposibilitatea exercitării eficiente a funcției de menținere a unui nivel de trai decent și deplasarea acestui sistem spre o protecție minimală care uneori este incapabil să asigure un sprijin social pentru o mare parte din cei aflați în sfera protecției sociale.

În societate, importanța sistemului de protecție socială se resimte sub forma efectelor sale benefice, dar datorită unei lipse a raționalizării alocării resurselor în funcție de nevoile și resursele reale din societate acest sistem nu-și atinge nivelul maxim de eficiență materializat printr-un nivel corespunzător de protecția socială a tuturor celor care au nevoie de aceasta.

Experiența ultimilor șaisprezece ani au demonstrat că regimul restrictiv autoimpus în domeniul politicilor sociale, prin alocarea de resurse la limita supraviețuirii nu a condus la rezultate pozitive în domeniul dezvoltării societății românești, și deși predomină componenta contributivă de finanțare a politicilor sociale, nu s-a produs schimbarea privind rolul crescut al politicilor sociale.

Rezultatele politicii sociale (creșterea/reducerea inegalității sociale și excluziunii sociale) sunt influențate de o serie de factori cum ar fi: factori ideologici/politici, factori culturali, factori structurali, factori economici, alte instituții interne implicate și factorii transnaționali (regionali și globali), etc.

În perioada de după 1989 partidele politice reprezentate în parlament nu au influențat în mod esențial politicile sociale. Atât partidele de centru stânga (1990-1996 și 2000-2004) cât și cele de centru dreapta (1996-2000) nu au avut politici generoase, promisiunile și programele au fost inițial foarte interesante, dar când a trebuit să se treacă la aplicarea lor efectivă au apărut o serie de probleme financiare, iar acestea au fost realizate doar într-o mică măsură.

În ceea ce privește influența unor organizații și mișcări ale minorităților, acestea au avut o influență foarte redusă asupra îmbunătățirii protecției sociale, chiar dimpotrivă unele minorități au îngreunat sistemul de protecție socială revendicând anumite drepturi doar pentru ei (ex. organizațiile rromilor).

Legându-ne de primul factor, cel politic, pentru ca politicile sociale să fie cât mai eficient elaborate și implementate, guvernării ar trebui să aibă o cultură politică minimală, astfel încât, să nu creeze erori și confuzii în luarea unor decizii de importanță națională. De foarte multe ori se face confuzie între asigurările sociale, care sunt contributive și asistența socială, care este noncontributivă, iar nivelul slab de informare și cultură al guvernanților, consilierilor și oamenilor politici nu fac decât să aducă eșecuri și nereușite nu numai în domeniul social, dar și în celelalte domenii de interes general.

Factorii de influență ai politicii sociale

Factori ideologici/politici

Tipul de regim politic, reprezentarea parlamentară a diverselor partide/ideologice, istoria conflictelor de clasă, influența unor organizații și mișcări sociale ale minorităților (etnice, rasiale, de gen)

Factori culturali:

poziția femeii în societate, rolul familiei în protecția socială a indivizilor, atitudinea față de muncă, atitudinea față de persoane defavorizate

Factori structurali:

Structura, coerența sistemului social, dimensiunile subclasei săracilor, rata șomajului, structura proprietății publice/private, principiul subsidiarității (raportul central/local în asumarea responsabilităților)

Factori economici:

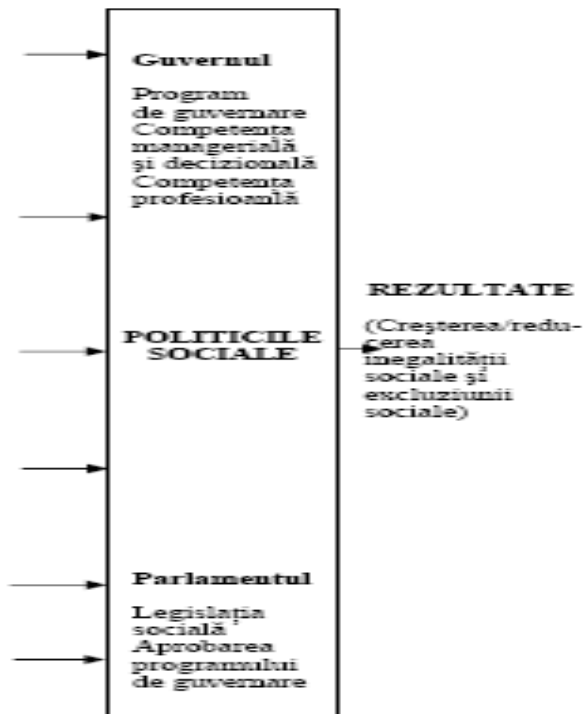
Rezerve naturale, nivelul de dezvoltare, nivelul de dezvoltare, economică, crizele economice, conflictele (războaie, revoluții)

Alte instituții interne implicate:

Sindicate, biserici, comunități locale, comunitatea academică

Factori transnaționali

(regionali și globali): FMI, Banca Mondială, ONU, NATO, UE, ONG-urile internaționale

În perioada de tranziție costurile sociale au crescut foarte mult, atât din partea societății, cât mai ales din partea familiei. Familia este cea care în ultimă instanță trebuie să acorde membrilor din familie o protecție socială.

Datorită implicării insuficiente a statului, familia se implică în rezolvarea problemelor sociale ale propriilor membrii, astfel:

- **susținerea cheltuielilor pentru educație.** După 1989, statul și-a redus drastic cheltuielile pentru anumite sectoare ale învățământului, astfel că, familia a fost nevoită să preia și aceste cheltuieli, menținându-și rolul de „investitor” în educația propriilor copii, astfel încât cheltuielile pentru școală crescând substanțial ca pondere din bugetul de familie. Situația devine gravă atunci când familia nu își poate asuma responsabilitatea privind cheltuielile pentru educație (manuale, rechizite, meditații particulare, fondul școlii etc.) și atunci se manifestă abandonul școlar și imposibilitatea celor din mediul rural să urmeze liceul sau facultatea;

- **Problema locuințelor pentru tinerele familii.** Având în vedere că în ultimii ani s-au construit foarte puține locuințe din fondul public pentru tineri, încă o dată familia trebuie să își asume această responsabilitate, unii recurgând la credite ipotecare, alții sau mutat în mediul rural, lăsând locuințele copiilor lor. O altă modalitate de a rezolva problema locuințelor a fost îngrijirea unor bătrâni de către familii tinere, iar bătrânii stipulau în actul de proprietate că le donează locuința după deces, în acest fel se rezolvă și problema protecției unor bătrâni singuri, o problemă uitată sistemul de protecție socială;

- **Finanțarea serviciilor de sănătate.** Deși serviciile de sănătate sunt susținute prin sistemul de asigurări, familia plătește suplimentar pentru atențiile personalului medical, costuri pentru medicamentele nesubvenționate, dar și plata unor servicii medicale care nu sunt suportate de la bugetul asigurărilor de sănătate;

- **În cazul persoanelor cu handicap,** datorită condițiilor precare asigurate de instituțiile de stat, familia a preluat povara îngrijirii acestor persoane.

Toate acestea sunt benefice atunci când persoanele în cauză au o familie, dar ele devin foarte grave pentru persoanele singure și care nu au capacitatea de a-și satisface singure cel necesare vieții.

Completitudinea și coerența sistemului social sunt esențiale pentru felul cum sunt satisfăcute nevoile sociale ale indivizilor, iar aceasta depinde de structura veniturilor și cheltuielilor sociale. Principala cauză a reducerii finanțării fiind scăderea PIB-ului după 1989, deci a puterii economice, la care s-a adăugat neachitarea contribuțiilor la bugetul de stat și la bugetul asigurărilor sociale de către marile întreprinderi ale statului (regii autonome cu situație de monopol, întreprinderile mamut precum SIDEX, Tractorul Brașov care au redus încasările cu zeci de mii de miliarde de lei) care sunt ineficiente și nerentabile, iar la acestea se mai adaugă și diversele inginerii financiare de genul FNI și Bancorex, care au creat un deficit de resurse pentru politicile sociale. Așa se face că România a avut cheltuieli sociale foarte reduse ca procent din PIB, într-o perioadă cu probleme sociale majore și care necesită o protecție socială sporită.

Incompletitudinea sistemului de protecție socială constă în inexistența unor componente cum ar fi:

- soluții/politici pentru tinerii care la împlinirea vârstei de 18 ani părăsesc instituțiile statului și sunt lipsiți de orice mijloace necesare asigurării unui trai independent de sistemul de protecție socială. De foarte multe ori acești copii, datorită lipsei unui suport material și a unei locuințe vor ajunge pe stradă, iar pentru a supraviețui recurg la acte de violență, furturi, violuri, ajungând în final tot în instituțiile statului, dar privați de libertate (închisori, lagăre);

- politici pentru cei fără acte de identitate, în special rromii, care nu pot beneficia de drepturile de bază ale cetățenilor și care le atestă cetățenia;

- politici adecvate pentru copii între 2-3 ani pentru care părinții reîncep serviciul și nu au cu cine lăsa copii, dar nici posibilitatea de a plăti o bonă;

- politici în vederea construirii de locuințe sociale, acordarea de subvenții pentru anumite cheltuieli de locuire și subvenționarea construcțiilor de noi locuințe prin sistemul coerent și eficient de credit ipotecar. Lipsa unei locuințe are consecințe negative scăderea numărului de căsătorii și a natalității, creșterea vârstei de căsătorii și a primei nașteri, creșterea numărului celor care locuiesc pe stradă sau în condiții mizere sau în adăposturi improvizate;

- politici de combatere și prevenire a șomajului în rândul tinerilor, punând accent pe politicile active și mai puțin pe cele pasive.

Odată cu trecerea la economia de piață, în România a început un amplu proces de restructurare și privatizare în toate domeniile de activitate. Majoritatea programelor de guvernare începând din 1990 aveau drept obiective principale stabilizarea, liberalizarea și reorganizarea economiei. Reformele economice au fost introduse în mod treptat după 9 ani de tranziție și au contribuit, pas cu pas, la modernizarea sistemului public, liberalizarea economiei, cât și la descentralizarea procesului decizional. Cu toate acestea puterea economică a scăzut înregistrându-se o creștere și o dezvoltare economică nesustenabilă.

Creșterea economică este în general relevată de creșterea PIB-ului, iar acesta măsoară performanța economică generală a țării. În perioada 1995-2001 creșterea economică înregistrată a fost pozitivă pentru primii ani ai perioadei și negativă pentru cea de a doua parte. Pe fondul scăderii produsului intern brut în 1997 s-au accentuat o serie de alte fenomene negative și în special rata inflației și rata șomajului.

Începând din anul 2000, inflația a fost în mod constant în scădere, reprezentând un semnal pozitiv în vederea eforturilor de recâștigare a încrederii populației în moneda națională, iar rata șomajului a înregistrat valori din ce în ce mai mici.

Factorii economici au o influență hotărâtoare asupra sistemului de protecție, în sensul că, dacă economia unei țări înregistrează un progres, atunci și politica socială va fi mai

eficientă, având resurse mai mari în vederea alocării lor către categoriile defavorizate. Astfel, fără o economie stabilă și prosperă nu putem vorbi de un sistem de protecție socială eficient.

Sindicatelor reprezintă un factor intern de frânare a reformei în protecție socială, deoarece ele au creat o discrepanță între drepturile membrilor de sindicat și drepturile celor care nu sunt membri de sindicat sau față de membrii altor sindicate cu poziții mai puțin privilegiate. De asemenea pozițiile de forță ale unor sindicate precum cele din regiile autonome au pricinuit pierderi majore în economie, pierderi la bugetul de stat și au creat un important deficit de imagine pe plan internațional pentru România (ex: mineriadele). Sindicatelor ar trebui să aibă un caracter apolitic, dar de foarte multe ori reprezintă interesele unor partide politice sau persoane influente și mai mult pe seama banilor de la buget liderii de sindicat și-au permis să finanțeze anumite activități (ex: echipe de fotbal), și să se comporte ca și când ar fi banii lor personali.

Influența unor instituții internaționale precum cele politico-militare (UE; NATO, ONU), economico-financiare (FMI, Banca Mondială) și neguvernamentale transnaționale (Salvați Copiii, Crucea Roșie) este de importanță majoră în ultimul deceniu. De foarte multe ori acești factori au influențat deciziile interne ale României, datorită vulnerabilității sistemului național de a-și rezolva singur problemele, cerând sistematic ajutor extern, evident obținut condiționat și în anumite condiții și care au fost asumate necondiționat de decidenții interni.

Toți acești factori au contribuit la obținerea unor rezultate ineficiente nu numai în domeniul protecției sociale, ci în toate domeniile de activitate.

Prestațiile sociale în/și combaterea sărăciei

Sărăcia este un fenomen pe cât de cunoscut, pe atât de greu de înlăturat ale cărei efecte se resimt la nivel economic și îndeosebi în plan psiho-social. Împotriva acesteia se duce o luptă tot mai puternică apelându-se la instrumente de combatere în principal prin intermediul prestațiilor sociale care trebuie să-și dovedească o eficiență tot mai crescută în concordanță cu costurile

ridicate pe care le presupune tranziția în care țara noastră se află în prezent.

Combaterea sărăciei în cadrul programelor sociale, ar trebui să se adreseze numai persoanelor sărace pentru a se atinge eficiența acestora. Se urmărește ca, efortul lor să fie dimensionat, astfel încât să ridice standarul de viață al fiecărui beneficiar până la nivelul pragului de sărăcie. În realitate, nici un sistem de protecție socială nu poate îndeplini aceste criterii ideale, constituind doar o referință teoretică.

Programele care își ating scopul prin combaterea sărăciei acoperind cel mai mare procent de persoane sărace cu cel mai mic procent de fonduri și cu cele mai mici costuri de administrare se dovedesc a fi eficiente.

Sistemul asigurărilor sociale

Asigurările sociale, ca parte a protecției sociale, reprezintă nivelul care oferă prima și cea mai consistentă protecție, asigurând venituri de înlocuire a veniturilor din muncă, în cazul pierderii acestora datorită bătrâneții, bolii, decesului susținătorului și șomajului.

Aționând în zone de risc diferite, sistemele de pensii, de indemnizații de boală și ajutoarele de șomaj, asigură protecția împotriva sărăciei pentru un număr mare de persoane aflate sub incidența unor riscuri majore. Aceste sisteme formează primul nivel de siguranță și cel mai solid, datorită nivelului de protecție, a sferei largi și a volumului resurselor utilizate. Acest nivel s-a dovedit însă insuficient datorită faptului că „ochiurile prea largi lasă anumite persoane sau familii să cadă în sărăcie”.

Aceasta se întâmplă din două motive.

Unul derivă din faptul că o parte din aceste sisteme sunt organizate pe principiul asigurărilor sociale, care presupune dependența prestațiilor de nivelul veniturilor (baza de asigurare) și durata asigurării. În aceste sisteme, o parte din cei asigurați, cei care nu îndeplinesc condițiile minime de vechime, nu pot beneficia de prestații, iar o altă parte, cei cu venituri mici și cu vechime incompletă în schemele de asigurări, realizează prestații care nu le pot asigura acoperirea cheltuielilor minime necesare.

Al doilea motiv este faptul că, fiind organizate pe categorii de riscuri și pe criterii social profesionale sau care țin de apartenența la sfera activităților formale din economie, aceste sisteme lasă în afara sferei lor de cuprindere unele categorii de populație.

De asemenea, fiind construite pe principii și la parametrii care reflectau structura populației și configurația riscurilor în perioada restructurării sau modernizării lor, aceste sisteme nu asigură protecție suficientă unor categorii de populație afectate de riscuri care, datorită evoluțiilor noi din economie și societate, se produc cu o frecvență mare precum șomajul de lungă durată și familii monoparentale.

În cadrul asigurărilor sociale **pensiile** ocupă un loc principal, iar capacitatea sistemului de pensii de a combate sărăcia depinde de nivelul și dispersia pensiilor, dar poate fi potențată și de existența unor elemente speciale de protecție în sistem, de modul de calcul și de mecanismele de indexare al pensiilor.

Sistemul nu cuprinde o pensie minimă, un nivel minim sub care să nu poată fi stabilită nici o pensie chiar dacă din algoritmul de calcul rezultă niveluri mai mici. În tabelele de calcul al pensiilor existau, în cazul fiecărui tip de pensie și limite minime ale nivelului acestora. Acestea se aplicau însă numai pensiilor noi, nu și celor vechi. În 1991 au fost stabilite prin hotărâre guvernamentală limite minime pensiilor pentru limită de vârstă, cu vechime integrală ori vechime incompletă și pentru pensiile de invaliditate, separat pentru fiecare tip de pensii. Valabile deopotrivă pentru pensiile noi și pentru cele vechi, aceste limite au fost actualizate cu ocazia indexărilor și majorărilor efectuate.

Prima lor funcție a fost protecția prioritară a pensiilor mici de efectele inflației. Prin conținut și mod de stabilire ele se îndepărtează însă de ceea ce ar trebui să fie o pensie minimă.

Stabilirea unui nivel minim al pensiilor este necesar pentru fiecare tip de pensie în parte datorită tranziției în care se află țara noastră și care presupune numeroase costuri sociale și un nivel relativ ridicat al inflației. Acest nivel are drept scop protecția socială, însă în prezent sunt numeroase cazuri în care nivelul

minim al pensiilor nu-și atinge acest scop fiind mult sub nivelul nevoilor pensionarilor.

Un alt factor care determină nivelul pensiilor îl reprezintă *indexarea*. Indexarea pensiilor s-a realizat într-o proporție mai mică din rata inflației ducând la scăderea puterii de cumpărare, în fapt o reducere a nivelului lor real, iar neluarea în considerare în stabilirea proporțiilor indexării salariilor a determinat degradarea raportului pensiilor față de salarii.

Utilizarea, în primele etape ale liberalizării prețurilor, a compensării în sumă fixă a pierderii puterii de cumpărare datorită inflației, a asigurat o protecție mai mare pensiilor mici, dar a însemnat o mai puternică scădere a nivelului real al pensiilor mai mari decât media, o restrângere a nivelului crescut al diferențierii pensiilor, atât între tipurile de pensii cât și în cadrul fiecărui tip, a condus practic la anihilarea ierarhiei constituite conform regulilor de stabilire a pensiilor proprii sistemului în vigoare.

Nivelul scăzut al pensiilor asigură un grad redus de acoperire a nevoilor pensionarilor, categorii întregi aflându-se în situația de a nu-și putea asigura din pensii cele necesare traiului. Pentru o mare parte a pensionarilor pensia de care beneficiază nu le este suficientă pentru a nu cădea în stare de sărăcie, în situația în care locuiesc singuri și nu dispun de alte venituri sau fac parte din familii care nu dispun de venituri din muncă sau din proprietate suficiente pentru a trăi deasupra pragului de sărăcie.

O problemă specială de asigurare a minimumului de trai se pune în cazul pensionarilor agricultori. Aceștia au moștenit din vechiul regim un nivel deosebit de scăzut al pensiei, fundamentat de ideea că își asigură consumul alimentar din gospodăria proprie, iar cheltuielile pentru bunurile nealimentare și servicii sunt mult mai mici în cazul locuitorilor din mediul rural decât al celor din mediul urban. El era determinat și de dificultățile constituirii resurselor bugetului de asigurări sociale al cooperativelor agricole de producție derivate din starea economică a majorității acestora și din sistemul de formare și distribuție a veniturilor în agricultură.

Compararea nivelului pensiilor cu minimumul de trai pune în evidență capacitatea scăzută a sistemului de pensii de a asigura

protecția împotriva sărăciei, capacitate care s-a diminuat în perioada de tranziție, prin pierderea unei părți din puterea de cumpărare a pensiilor sub influența inflației și a restrângerii posibilității de indexare a pensiilor. Remediul îl reprezintă fără îndoială creșterea nivelului pensiilor, ridicarea acestuia deasupra pragului de sărăcie. Aceasta se poate realiza, însă, numai pe măsura asigurării resurselor financiare.

În ceea ce privește **ajutoarele de boală** (ajutoarele pentru prevenirea îmbolnăvirilor, pentru refacerea sănătății, recuperarea capacității de muncă și acordarea ajutoarelor bănești pentru proteze), o altă componentă a sistemului de asigurări sociale, nivelul acesteia se acordă pentru fiecare salariat care se încadrează în această categorie în funcție de locul accidentării și tipul de contract (pe termen lung sau scurt).

Ajutorul de șomaj reprezintă principala prestație acordată șomerilor după pierderea locului de muncă. Formula de calcul a mărimii lui are în vedere, pe de o parte, asigurarea unei corelații cu mărimea și durata contribuțiilor la fondul de șomaj, ca și cu nivelul de trai realizat înainte de intrarea în șomaj, iar pe de altă parte, stimularea șomerilor în direcția căutării unui loc de muncă. Prin urmare, ajutorul de șomaj este proporțional cu salariul realizat înainte de pierderea locului de muncă și depinde de vechimea în muncă a beneficiarului.

Ajutorul sau indemnizația de șomaj se înscrie în cadrul măsurilor de protecție socială, dar creșterea șomajului și menținerea sa la niveluri ridicate, implică o creștere rapidă a sumelor folosite sub această formă. Se constată, însă, că indiferent de creșterea realizată, sumele folosite pentru plata indemnizației de șomaj se dovedesc a fi tot mai mici în raport cu nevoile, iar sfera de cuprindere a indemnizației de șomaj se lărgeste tot mai mult și nu i se mai poate face față.

Prestațiile de șomaj sunt insuficiente pentru a asigura unei persoane un nivel de trai peste pragul de sărăcie, astfel șomerul este protejat numai de familie, dacă trăiește într-o familie care dispune de veniturile necesare depășirii pragului.

Cei mai afectați de șomaj sunt cei care trăiesc singuri și nu beneficiază de susținere din partea familiei, familiile cu mai mulți copii și mai ales când ambii părinți sunt șomeri.

Indemnizația de șomaj reprezintă sistemul în cadrul căruia sumele antrenat se pot grupa în funcție de destinație sau funcții astfel: *de asigurare și de asistență pentru șomeri*. În ceea ce privește funcția de asigurare, indemnizația de șomaj are rolul de a oferi un supliment sau o completare a mijloacelor de trai pentru o perioadă determinată în măsura în care persoana care o încasează dovedește că este șomer și că realizează venit sub un anumit nivel. Privită însă ca asistență, indemnizația de șomaj are o contribuție importantă la diminuarea șomajului prin realizarea programelor de calificare și reorientare a șomerilor, precum și a programelor de încadrare în activitate, iar participarea la aceste programe fiind obligatorie în vederea dreptului de a beneficia de indemnizație. Constatăm, astfel, că funcția de asigurare are caracter pasiv iar funcția de asistență are caracter activ.

Indemnizația de șomaj, prin funcția sa activă și datorită incitației pe care o impune, contribuie la diminuarea costului social al sistemului de protecție, la creșterea PIB-ului prin aportul șomerilor ce s-au angajat și, implicit, la creșterea veniturilor fiscale ale statului. În acest fel veniturile bugetare pot fi folosite în mai mare parte în cadrul celorlalte forme de protecție socială absolut necesare societății. Totodată, are loc diminuarea cheltuielilor administrative cu verificarea faptului că beneficiarii indemnizației caută efectiv de lucru și sunt gata să accepte un loc de muncă.

În prezent, șomajul ca formă de asigurare socială în țara noastră stimulează căutarea și acceptarea unor noi locuri de muncă de către șomerii care nu pot obține venituri din alte surse decât indemnizația de șomaj, dar cea mai tragică este situația celor care nu pot obține nici venituri din alte surse, nici noi locuri de muncă; aceasta datorându-se nivelului scăzut al indemnizației de șomaj care este condiționată de limitele resurselor financiare reduse ale țării noastre.

Existența **alocațiilor familiale** fac dovada implicării sistemului în combaterea sărăciei prin asigurarea veniturilor suplimentare familiilor cu copii, în condițiile în care este bine cunoscut faptul că existența copiilor diminuează considerabil nivelul de trai al familiilor, comparativ cu cel al familiilor fără copii, și că dimensiunea mai mare a familiei constituie una din principalele cauze ale sărăciei, în special într-un context în care veniturile din muncă au un nivel general scăzut și sunt puțin diferențiate. Quantumul relativ ridicat al alocațiilor în raport cu salariile a constituit un alt factor care a favorizat participarea sistemului de alocații familiale la susținerea familiilor aflate în zona sărăciei, potențat și de diferențierea alocațiilor în funcție de rangul copiilor.

Finanțate în principal de stat din impozite sau prin sisteme de asigurări sociale susținute prin cotizații plătite de patronat, alocațiile familiale sunt, în cea mai mare măsură, distribuite pe principiul universalității, în scopul susținerii veniturilor familiilor cu copii, pentru ca existența acestora să nu afecteze prea puternic nivelul de trai al familiilor indiferent dacă veniturile lor sunt mai mari sau mai mici. Astfel, cel puțin o parte din alocațiile plătite duc la atingerea unor obiective de combatere a sărăciei. O parte din ele, însă, cele care revin familiilor aflate în zona de sărăcie și în apropierea acestora contribuie efectiv la diminuarea sărăciei și la prevenirea acesteia datorită faptului că acoperă o parte a cheltuielilor curente (prin alocațiile standard) sau ocazionale (prin ajutoarele acordate la naștere, ajutoare pentru procurarea celor necesare începerii anului școlar etc.) legate de creșterea, întreținerea și educația copiilor.

Acest sistem funcționează pe principiul redistribuirii veniturilor atât pe orizontală (din impozite plătite de persoanele active, în special de către salariați), cât și pe verticală, de la cei cu venituri mai mari spre cei cu venituri mai mici și de la cei fără copii la cei cu copii. Astfel, numărul și ponderea familiilor care au nevoie de ajutor financiar în vederea creșterii copiilor sunt foarte mari, iar numărul și ponderea celor care beneficiază de acest ajutor sunt și mai mari.

Pentru ca majorarea pe viitor a alocațiilor să nu rămână doar o măsură conjuncturală, încurajată de presiunile electorale, este necesară indexarea ei cel puțin în funcție de evoluția salariului minim. Nivelul prestației alocației familiale este nesemnificativ în raport cu eforturile pe care trebuie să le facă o familie pentru a asigura întreținerea unui copil, acestea având doar un rol complementar, de corectare și nu de combatere a sărăciei. Prin urmare, principala cale de combatere a sărăciei în cazul familiilor cu copii este susținerea creșterii veniturilor din muncă, ocuparea forței de muncă, în special a celei tinere, creșterea nivelului general al salariilor (inclusiv a salariului minim) și sprijinirea formării unor gospodării de familii tinere din mediul rural.

Pentru a prevenii creșterea ratei de sărăcie în cadrul familiilor cu mulți copii, este important, ca la nivel național să se realizeze programe de educație privind planificarea familială și în special în cadrul familiilor neboiașe și cele din mediul rural. Prestațiile familiale trebuie să susțină familiile cu copii, dar să nu stimuleze natalitatea în familiile care nu dispun de resursele minime necesare creșterii și educației copiilor, unde, oricât ar fi de mari, ele nu pot asigura un nivel de trai care să îi scoată din sărăcie.

Sistemul **asigurărilor sociale** sprijină persoanele aflate în dificultate în funcție de necesitățile lor, fără obligația unei contraprestații, atât din fondurile instituțiilor de stat, cât și din fonduri private (organizații nonguvernamentale sau voluntare).

Ajutorul social (VMG) ca principală formă a asistenței sociale reprezintă un instrument menit să acționeze direct pentru combaterea sărăciei prin asigurarea unui nivel minim al veniturilor, diferențiat în funcție de mărimea familiei, pentru toate familiile care nu ating acest nivel din veniturile realizate din muncă, din patrimoniul și din prestațiile sociale la care sunt îndreptățiți membrii familiei.

Având în vedere că, ajutorul social acoperă o parte din minimul necesar unei persoane pentru a trăi decent, foarte mulți indivizi încearcă să își asigure traiul cu ajutorul acestei prestații, obținând venituri nedeclarate și beneficiind incorect de ajutorul

social, diminuând veniturile bugetare care ar putea să se îndrepte spre cei care au cu adevărat nevoie de ele. De exemplu familiile de romi, sunt cele care beneficiază de ajutor social, într-o proporție destul de mare, având asupra acestora un efect destimulativ în ceea ce privește încadrarea în câmpul muncii, și mai mult stimulează creșterea natalității acestei categorii, având efecte negative asupra întregului sistem de protecție socială.

Posibilitățile ilegale de a obține ajutor social se datorează imperfecțiunilor legii în ceea ce privește sistemul de protecție socială, inexistența unei structuri instituționale specializate în monitorizarea și verificarea veniturilor familiale, precum și obstacole în aplicarea reglementărilor datorate corupției generalizată, etc.

De asemenea, trebuie avută în vedere, în mod special, problema legată de funcționarea schemei ajutorului social privită prin prisma efectelor sale destimulative. La actualul nivel al veniturilor asigurate această schemă rămâne puternic destimulativă datorită faptului că ajutorul aferent unei familii se situează deasupra salariului minim, chiar și în cazul unei familii formate din două persoane.

Pe de altă parte, există persoane, respectiv gospodării, care nu beneficiază de ajutorul prevăzut în cadrul protecției sociale cu toate că se încadrează în normele care conferă acest drept. Această situație este critică deoarece garantarea venitului minim ar trebui să asigure prin construcția și modul de aplicare, protecția întregii populații. Este cazul omisiunii sau lipsei de informare, datorată faptului că unele persoane (lipsite de instruire și posibilități de informare) fie ignoră existența ajutorului, fie întâlnesc piedici ale birocrăției în calea accesibilității la acest ajutor.

O situație aparte o reprezintă persoanele care, datorită rușinii de a-și declara și dovedi starea de sărăcie, nu apelează la ajutoarele care presupun controlul resurselor. Într-o situație de sărăcie, nu trebuie să primeze orgoliul în fața înfometării.

În prezent, existența și dezvoltarea unor sisteme puternice de protecție socială sunt în forță chiar dacă există crize pe care

aceste sisteme le parcurg și numeroase critici la adresa lor, un larg curent de opinie fiind orientat spre susținerea protecției sociale.

Reforme în sistemul protecției sociale

Un sistem de protecție socială este considerat eficient dacă resursele au fost rațional alocate în funcție de nevoile reale din societate, eficiență materializată printr-un nivel corespunzător de protecție socială tuturor celor care au nevoie de aceasta. Sistemul de protecție socială din România s-a dovedit a fi ineficient, privit ca raport efort/efect, deoarece majoritatea populației se află la nivelul pragului de sărăcie, iar sistemul de protecție socială actual nu poate, și nici nu are resursele financiare pentru a susține protecție socială a tuturor celor aflați în nevoi pentru a nu accentua și mai mult efectele negative se fac eforturi permanente din partea instituțiilor statului și nu numai, pentru a îmbunătății sistemul de protecție socială.

Carențele sistemului legislativ, fenomenele economice, sociale și demografice care s-au manifestat în perioada de tranziție, precum și dificultățile tot mai mari privind asigurarea echilibrului între veniturile și cheltuielile asigurărilor sociale au impus necesitatea reformării acestuia, în scopul asigurării unui venit echilibrat și asigurării unei protecții sociale eficiente. Reforma implică proiectarea noului sistem de asigurări sociale, stabilirea de noi strategii, elaborarea legislației precum și crearea cadrului instituțional necesar.

Reforma în sistemul asigurărilor sociale a început încă din 1990, când s-au realizat două cărți albe, elaborate cu contribuția unor experți occidentali, publicate de Guvernul României în 1993. Prima, intitulată „Cartea albă a asigurărilor sociale și pensiilor”, critică sursele de finanțare a asigurărilor de sănătate și sistemul de pensii extrem de puțin reformat, iar cea de-a doua intitulată „Cartea albă a asistenței sociale” constată ca principale deficiențe: lipsa unor programe adecvate de ajutorare financiară a tuturor persoanelor, care nu obțin veniturile necesare unui trai decent, insuficiența numerică și calificarea profesională deficitară a personalului din acest sistem și caracterul fragmentat al administrării fondurilor.

Regimul de pensii s-a confruntat cu serioase probleme de ordin financiar, nu numai în România și în multe alte țări. Din acest motiv, organizarea și finanțarea regimului de pensii se află în centrul preocupărilor privind viitorul sistemelor de securitate socială, ceea ce a condus la inițierea unor reforme importante în domeniu, menite să adapteze regimurile la realitățile economice și sociale.

Banca Mondială critică regimurile publice de tip clasic ca fiind la originea crizelor financiare și bugetare, deoarece de foarte multe ori responsabilii politici fac promisiuni generoase privind pensiile, ceea ce atrage după sine o creștere a nivelului contribuției și implicit a impozitelor pe salariile lucrătorilor. Creșterea nivelului contribuțiilor antrenează la rândul său fraudele fiscale, încurajează munca la negru, scade nivelul general al ocupării, al producției și al ofertei de locuri de muncă.

Astfel, regimul recomandat de Banca Mondială este un regim bazat pe „**trei piloni**” și anume:

Pilonul I: este un sistem obligatoriu de pensii, finanțat de la bugetul de stat și care să garanteze o pensie minimală într-o sumă.

Pilonul II: este un sistem obligatoriu de pensii, bazat pe economisirea individuală, integral capitalizată, **cu fonduri gestionate privat**.

Pilonul III: un plan de economisire, voluntar, care să permită persoanelor o asigurare complementară pentru pensie.

Cei trei piloni ai pensiilor

Pilonul I	Pilonul II	Pilonul III
Obligatoriu	Obligatoriu	Voluntar
Public	Public/privat	Privat
PAYG	PAYG/Finanțat	Finanțat
Anti-saracie / redistribuire către bătrâni	Economii forțate	Economii personale
Beneficii determinate	Beneficii determinate / contribuții determinate	Beneficii determinate / contribuții determinate
Finanțat prin contribuții / impozite	Contribuții	Contribuții
Testat universal / necesități		

După 1989 **asistența socială** a rămas o zonă periferică și greu de atins a politicilor sociale, cu toate că au fost adoptate o serie de măsuri sectoriale, acestea nu au condus la constituirea unui sistem coerent și bine definit. În România, în asistența socială sunt incluse și transferurile universale, astfel că în loc ca ea să fie focalizată spre cei săraci, aceasta se diluează neselectiv.

Din aceste considerente, se impune crearea unui cadru legislativ care să permită implementarea unui sistem național coerent de asistență socială și care să conducă la diminuarea și chiar eliminarea stării de sărăcie prin eficientizarea sistemului de prestații și servicii sociale acordate categoriilor cele mai defavorizate ale populației, precum și consolidarea responsabilității instituționale în furnizarea acestora.

Pentru realizarea acestui obiectiv în anul 2001 a fost adoptat un pachet de acte normative care au conturat cadrul juridic pentru reformă și dezvoltarea sistemului național de asistență socială.

Principalul act normativ îl constituie **Legea nr. 705/2001 privind sistemul național de asistență socială** care deschide o nouă etapă în politica de asistență socială bazată pe acumulările profesionale și instituționale din sistem. Principalele direcții ale acestui nou sistem sunt:

- nouă abordare a construcției instituționale;
- descentralizarea asistenței sociale la nivel de autoritate locală;
- organizarea serviciilor publice de asistență socială pe următoarele principii fundamentale: centrarea pe familie și comunitate; organizarea comunitară; parteneriatul; complementaritatea; deversificarea activităților pe măsura creșterii resurselor.

Noua configurație a sistemului de asistență socială poate fi prefigurată de câteva tendințe, cum ar fi:

- ✓ introducerea de noi programe de sprijin pentru cei aflați în dificultate sau dezvoltarea acelor programe care în prezent se află într-o fază incipientă;

- ✓ reconsiderarea și amplificarea unor programe sociale de masă, ca de exemplu sprijinul oferit prin „*legea veniturii minim garantat*”;
- ✓ creșterea autonomiei la nivel județean și local, paralel cu diversificarea serviciilor de asistență socială publice și acordarea unor beneficii sociale financiare;
- ✓ dezvoltarea rapidă de sisteme de îngrijire comunitară;
- ✓ apariția și extinderea rapidă a unui sistem public de servicii de asistență socială specializate, de tip profesional, și focalizarea acestora pe familie și comunitate;
- ✓ apariția de noi servicii de asistență socială (de exemplu *probațiunea*) etc.

După șaiprezece ani, România continuă să aplice o combinație de măsuri bazate pe eligibilitate universală, dar și pe testarea mijloacelor de trai. Ca urmare a aplicării acestei politici sistemul de protecție socială reușește să reducă inegalitatea, dar nu reușește să-i acopere cu prestații sociale eficiente pe cei săraci. Motivul acestei performanțe mediocre în planul combaterii sărăciei îl constituie eșecul politicii de asistență socială în aplicarea unor programe focalizate spre cei săraci, precum cel de ajutor social.

Deficitul de politică socială a avut o contribuție semnificativă la deteriorarea situației sociale, la creșterea gradului de sărăcie, a excluziunii și marginalizării sociale. Politica adoptată nu numai că nu reușește să rezolve problemele societății, dar nici nu răspunde cerințelor necesare aderării la UE, respectiv de exigențele Cartei Sociale și Codului Social al Consiliului Europei și de prevederile Declarațiilor ONU referitoare la dezvoltarea socială (Copenhaga, 1995).

În acest sens, se pune problema reconsiderării politicii sociale pentru a rezolva problemele sociale acumulate.

O soluție ar fi echilibrarea raportului dintre resursele politicilor sociale și cererea de politici sociale, care are la bază două modalități: **creșterea resurselor alocate (a cheltuielilor sociale); reducerea cererii de protecție socială din partea statului.**

Creșterea resurselor s-ar putea realiza prin următoarele situații:

- **creșterea economică** (a PIB-ului) și menținerea ponderii în PIB a cheltuielilor sociale, de unde să rezulte o creștere reală a cheltuielilor sociale;
- **creșterea ratei de impozitare**, care să reducă competitivitatea firmelor în concurență cu cele din alte țări, dar această măsură poate avea și consecințe negative, prin scăderea bazei de impozitare și sporirea economiei subterane;
- **împrumuturi guvernamentale**, deși această măsură ajută mai toate țările pentru a depăși perioadele de declin economic, nu reprezintă o soluție eficientă pe termen lung, întrucât împovărează prea mult bugetele ulterioare cu cheltuieli pentru serviciul datoriei publice care, dacă nu sunt compensate de creșterea economică, reduc automat resursele sociale;
- **privatizarea prin vânzarea proprietăților statului**, poate aduce fonduri importante la buget, dar și aceasta este limitată, conjuncturală și nu poate rezolva finanțarea politicilor sociale pe termen lung;
- **creșterea contribuției la fondurile de asigurări sau introducerea de taxe noi pentru serviciile sociale**;
- **creșterea veniturilor statului pe alte căi**, de exemplu prin primirea unor ajutoare nerambursabile, deși acestea sunt limitate ca sumă și perioadă de timp, ele mai sunt adesea însoțite de condiționări clare impuse de cei care le acordă și adesea neacceptabile pentru beneficiari.

Cea de-a doua modalitate constă în reducerea cheltuielilor guvernului care s-ar putea realiza prin următoarele căi:

- transferul responsabilității de la stat către furnizori de bunăstare precum companiile private, ONG-urile, etc.;
- încurajarea unor beneficiari să recurgă la servicii private și să recurgă la cele de stat (servicii de sănătate);
- să se reducă numărul de beneficiari prin înăsprirea criteriilor de acordare a unor ajutoare necontributorii;

- utilizarea unor tehnici de management care să îmbunătățească performanțele;
- implicarea comunităților în administrarea unor programe sociale fapt ce ar conduce la reducerea cheltuielilor statului.

Oricare dintre cele două modalități poate fi folosită într-un context sau altul. Cu toate acestea sursele cele mai de dorit, țin de creșterea eficienței, fie că ea este economică, fie că este managerială.

Securitate și asistență socială în Regiunea Sud-Vest Oltenia

Protecția socială. În anul 2004, cheltuielile cu protecția socială a șomerilor, au fost, în Regiunea de Dezvoltare Sud – Vest Oltenia, de 1481114 milioane lei (1505464 milioane lei în anul 2003), repartizate în cea mai mare parte pentru ajutorul de șomaj (50,4%), ajutorul de integrare profesională (6,7%), plățile pentru stimularea angajatorilor ce încadrează șomeri (4,7%), plata absolvenților (3,5%), plățile compensatorii (2,5%), formarea profesională (1,3%).

Asigurările sociale. Structura socio-economică a populației active și inactive a fost supusă influenței directe a fenomenului de îmbătrânire demografică precum și a reducerii numărului locurilor de muncă. În totalul populației inactive, pensionarii de asigurări sociale de stat și pensionarii agricultori dețin o pondere importantă.

În anul 2004, *numărul mediu al pensionarilor* a fost de 702993 persoane, în regres cu 9542 persoane față de anul 2003. O evoluție superioară anului anterior a înregistrat categoria pensionarilor asiguraților sociale de stat (+6119 persoane). A fost mai mic numărul mediu al pensionarilor agricultori cu 14989 persoane, al pensionarilor IOVR, cu 575 persoane și al beneficiarilor de ajutor social, cu 97 persoane.

Sumele cuvenite drept pensii și ajutoare sociale, corespunzător deciziilor de pensionare, inclusiv celelalte compensații, indexări și indemnizații acordate în conformitate cu legislația în vigoare, au fost, în anul 2004, de 14564,0 miliarde lei,

repartizate în proporție de 99,3% pentru pensiile de asigurări sociale de stat și pentru pensiile agricultorilor.

Niveluri ridicate au înregistrat pensia de asigurări sociale de stat, cifrată la 2163308 lei/persoană și pensia I.O.V.R., la 2022990 lei/persoană.

Pensia medie de asigurări sociale a pensionarilor agricultori a fost în anul 2004 de 775871 lei/persoană, de 2,8 ori mai mică, comparativ cu pensia de asigurări sociale de stat, iar ajutorul social s-a situat la valoarea de 693345 lei/persoană.

Valoarea nominală a *pensiei medii lunare* a pensionarilor și beneficiarilor de ajutor social a înregistrat, în anul 2004 față de anul 2003, creșteri la aproape toate grupele de pensionari.

Asistența socială. În anul 2004, în Regiunea de Dezvoltare Sud-Vest Oltenia, au funcționat 10 cantine de ajutor social, cu una mai mult decât în anul precedent. Cantinele de ajutor social au avut o capacitate de 1170 locuri (-440 locuri față de anul 2003) și un număr mediu zilnic de beneficiari de 1411 persoane (față de 1245 persoane beneficiare în anul 2003).

Rețeaua și activitatea unităților sanitare cu proprietate majoritară de stat

În anul 2004, la nivelul Regiunii de Dezvoltare Sud - Vest Oltenia, în sectorul proprietății majoritare de stat, au funcționat 41 spitale (ca și în anul 2003), 3 policlinici (cu 6 mai puțin decât în anul 2003), 57 farmacii și puncte farmaceutice (cu 3 mai puțin decât în anul 2003), 34 dispensare medicale (cu 10 mai puțin față de anul 2003), 10 centre de sănătate (cu 2 mai puțin față de anul 2003), un preventoriu (ca și în anul 2003) și 38 creșe (ca și în anul 2003).

Asistența sanitară a fost asigurată, în anul 2004, de 4299 medici, 376 stomatologi, 110 farmaciști și de 11164 persoane cu pregătire sanitară medie.

În anul 2004, comparativ cu anul 2003, s-a constatat scăderea cu 213 a numărului de paturi din spitale și cu 25 a celor din creșe, menținându-se la același nivel numărul paturilor din preventorii.

În cele 38 creșe, dotate cu 1884 paturi, au fost înscriși 1748 copii.

Numărul internațiilor în spitale a fost de 522452 persoane, cu 4199859 om - zile spitalizare.

Rețeaua sanitară particulară

În anul 2004, față de anul 2003, numărul unităților sanitare particulare din Regiunea de Dezvoltare Sud - Vest Oltenia a crescut, astfel: farmacii (+48 unități), cabinete stomatologice (+45 unități), cabinete medicale (+89 unități), laboratoare medicale (+13 unități), laboratoare de tehnică dentară (+8 unități). Excepție fac policlinicile, aflate în regres cu o unitate față de anul anterior. La nivelul Regiunii de Dezvoltare Sud - Vest Oltenia, în sectorul privat, asistența medicală a fost acordată de 211 medici, 295 stomatologi, 607 farmaciști și 784 persoane cu pregătire sanitară medie. Rețeaua sanitară particulară și-a sporit, în ultimii ani, greutatea specifică, atât în sfera organizării, cât și în cea a serviciilor specifice oferite pacienților. Reforma din sistemul sanitar este în curs de desfășurare, având ca scop eficientizarea și restructurarea sistemului, în vederea reabilitării asistenței medicale a populației.

Cheltuieli cu protecția socială a șomerilor

- milioane lei -

	2003	2004
TOTAL	1505464	1481114
Ajutor de șomaj ¹⁾	685397	745960
Ajutor de integrare profesională ²⁾	80412	99093
Alocație de sprijin	32848	395
Plata absolvenților	35989	51674
Plăți pentru stimularea șomerilor care se angajează înainte de expirarea perioadei de șomaj ³⁾	33786	36414
Plăți pentru stimularea mobilității forței de muncă ³⁾	11683	21730
Plăți pentru stimularea angajatorilor ce încadrează șomeri din categoria defavorizați ³⁾	39462	69057
Cheltuieli pentru formarea profesională	11096	19096
Plăți compensatorii efectuate în cadrul programelor de restructurare, privatizare și lichidare	119791	36639
Alte cheltuieli	455000	401056

1) inclusiv indemnizația de șomaj acordată persoanelor aflate în șomaj, ca urmare a pierderii locului de muncă, conform Legii nr.76/2002 (art. 39);

2) inclusiv indemnizația de șomaj acordată absolvenților instituțiilor de învățământ, conform Legii nr. 76/2002 (art. 40);

3) categorii noi de cheltuieli, conform Legii nr.76/2002, privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă.

Numărul mediu al pensionarilor

- persoane -

	2003	2004
TOTAL	712535	702993
Pensionari de asigurări sociale de stat	471839	477958
Pensionari IOVR	4692	4117
Pensionari agricultori	235465	220476
Beneficiari de ajutor social	539	442

Sumele cuvenite pensionarilor

- miliarde lei -

	2003	2004
TOTAL	11114,8	14564,0
Pensionari de asigurări sociale de stat	9908,7	12407,6
Pensionari IOVR	100,3	100,0
Pensionari agricultori	1102,0	2052,7
Beneficiari de ajutor social	3,8	3,7

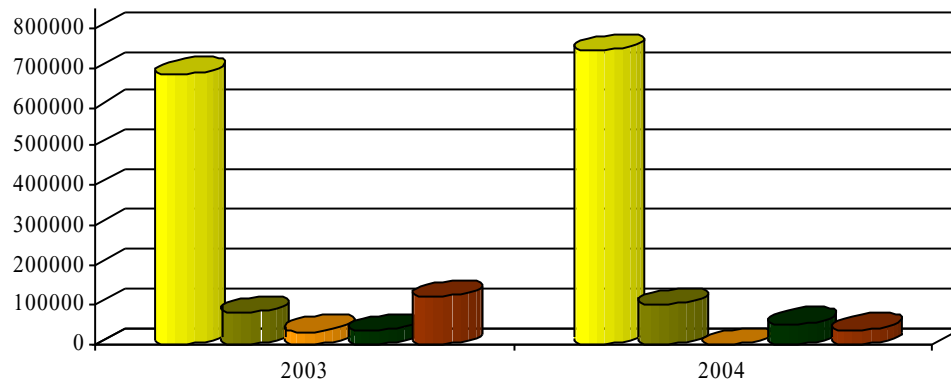
Pensia medie lunară

- lei/ persoană -

	2003	2004
TOTAL		
Pensionari de asigurări sociale de stat	1750016	2163308
Pensionari IOVR	1781401	2022990
Pensionari agricultori	390008	775871
Beneficiari de ajutor social	587508	693345

Principalele categorii de cheltuieli cu protecția socială a șomerilor

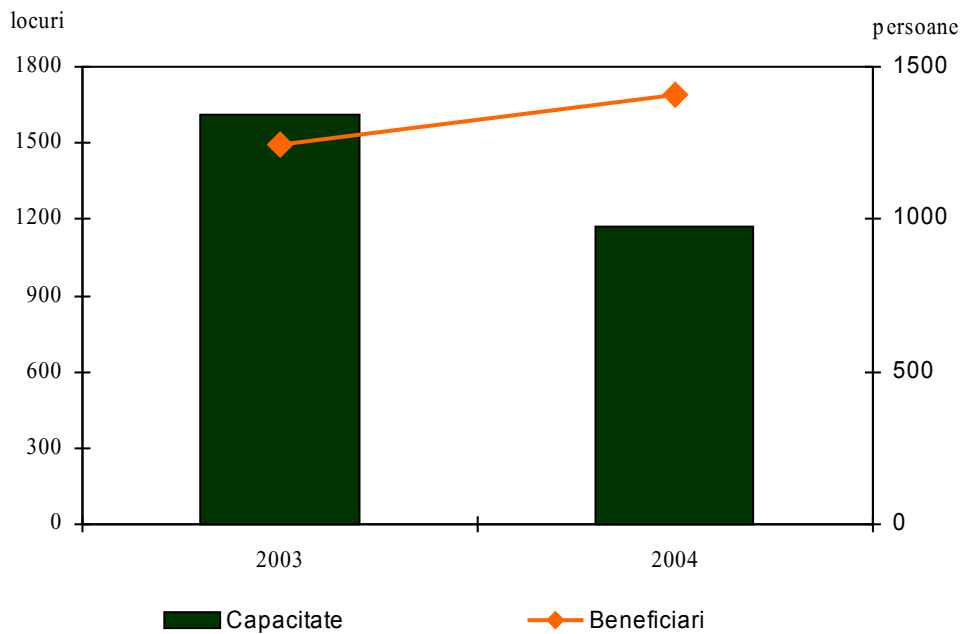
milioane lei

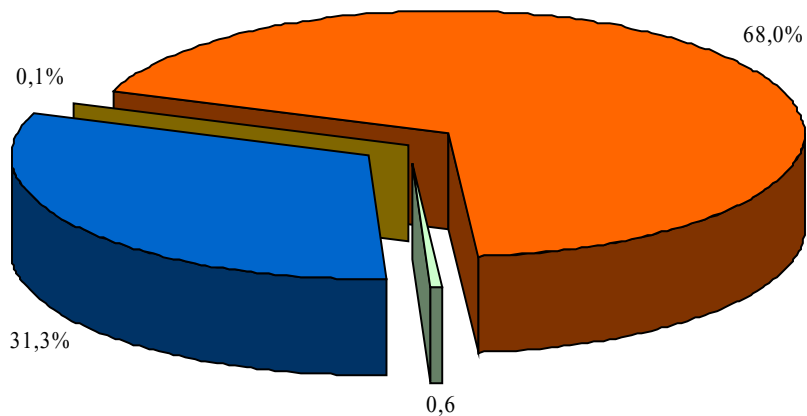
■ Ajutor de șomaj
■ Alocație de sprijin
■ Plăți compensatorii

■ Ajutor de integrare profesională
■ Plata absolvenților

Capacitatea și beneficiarii cantinelor de ajutor social

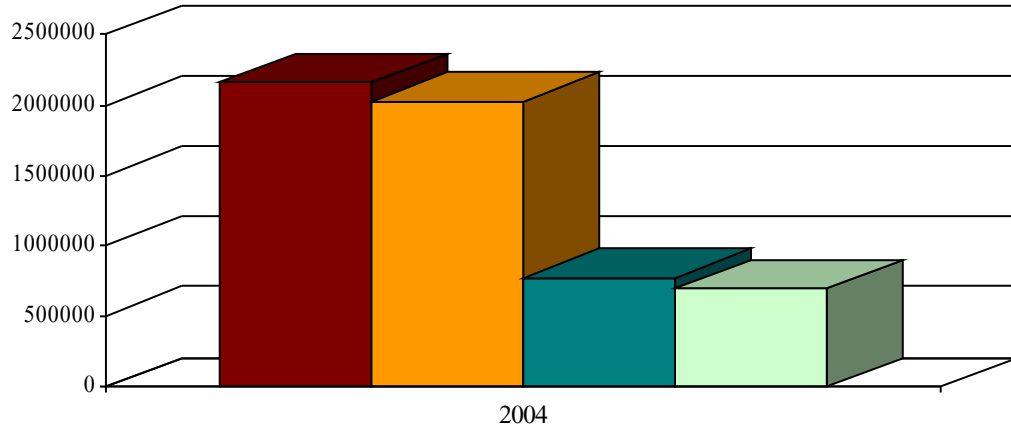
Structura numărului mediu al pensionarilor, în anul 2004

- Pensionari de asigurări sociale de stat
- Pensionari IOVR
- Pensionari agricoli
- Beneficiari de ajutor social

Pensia medie lunară în anul 2004

lei/persoană

- Pensionari de asigurări sociale de stat
- Pensionari IOVR
- Pensionari agricultori
- Beneficiari de ajutor social

Unitățile sanitare, pe forme de proprietate

- număr-

	2003	2004
PROPRIETATE MAJORITARĂ DE STAT		
Spitale	41	41
Unități medico - sociale	1	11
Policlinici	9	3
Dispensare medicale	44	34
Centre de sănătate	12	10
Preventorii	1	1
Creșe	38	38
Farmacii ¹⁾	60	57
Ambulatorii de spital	36	34
Ambulatorii de specialitate	8	10
Societate medicală civilă	1	1
Cabinete medicale de specialitate individuale	10	10
Cabinete medicale individuale	1216	1190
Cabinete stomatologice individuale	269	259
Societate stomatologică civilă medicală	2	1
PROPRIETATE MAJORITARĂ PRIVATĂ		
Policlinici	28	27
Cabinete medicale de familie și de medicină generală	153	177
Cabinete medicale de specialitate	377	442
Cabinete stomatologice	278	323
Laboratoare medicale	66	79
Laboratoare de tehnică dentară	91	99
Farmacii (inclusiv puncte farmaceutice)	422	470
Depozite farmaceutice	42	45
Centre medicale	4	5

¹⁾ inclusiv puncte farmaceutice

**Paturile în spitale și personalul medico-sanitar din unitățile cu
proprietate majoritară de stat, la sfârșitul anului**

- număr -

	2003	2004
Paturi în spitale ¹⁾	13769	13556
Paturi în preventorii	30	30
Paturi în creșe	1909	1884
Medici ²⁾ – total	4294	4299
din care: femei	2948	2957
Din medici – total: medici de familie	1228	1204
din care: femei	985	980
Stomatologi – total	346	376
din care: femei	216	237
Farmacisți – total	118	110
din care: femei	114	105
Personal sanitar mediu – total	11264	11164
din care: femei	10181	10174
Personal sanitar auxiliar – total	5483	5466
din care: femei	4740	4634

¹⁾ inclusiv paturile din centrele de sănătate;

²⁾ exclusiv stomatologi

SITUAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN REGIUNEA SUD-VEST OLTENIA

La începutul secolului XXI, *reducerea sărăciei reprezintă unul dintre obiectivele fundamentale ale comunității internaționale*. Concret, pentru 2015 se urmărește înjumătățirea ratei sărăciei din anii '90. *În vederea realizării acestui deziderat, asigurarea ocupării decente a forței de muncă în condiții de echitate, securitate și demnitate devine fundamentală*. Se estimează că la nivel mondial circa 1,2 miliarde de oameni trăiesc cu mai puțin de un dolar american pe zi. Extrem de păguboasă este conceperea ocupării drept o consecință reziduală a politicilor macroeconomice și sectoriale. De aceea, ocuparea trebuie să dețină un loc prioritar în politicile guvernamentale, întrucât mai mult decât celelalte componente furnizează mijloacele cele mai eficiente de reducere a sărăciei, asigurare a unei creșteri echitabile și respectare a drepturilor fundamentale ale omului.

Însă, *simpla deținere a unui loc de muncă nu implică o ocupare satisfăcătoare*. La finele anilor '90 numărul șomerilor atingea 160 milioane persoane, ceea ce relevă o irosire considerabilă a resurselor umane. În Europa și America de Nord sunt circa 53 milioane șomeri. Circa o cincime din populația mondială (1,2 miliarde săraci) este susținută de 530 milioane membri ai familiilor care muncesc. Cei 530 milioane lucrători desemnează muncitorii săraci, implicați în activități cu productivitate și remunerare reduse care sunt inadecvate pentru a le majora nivelul de trai. Aceștia li se adaugă 300 milioane oameni care sunt subocupați și care ar fi mai activi dacă ar avea o oportunitate. Conjugat, șomerii, persoanele subocupate și cei care obțin venituri insuficiente susținerii familiilor lor dețin o treime din populația activă mondială de 3 miliarde de oameni.

Pe lângă veniturile inadecvate, sărăcia cunoaște numeroase alte fațete. Implicarea pe piața muncii nu vizează numai

recompensa financiară, ocuparea fiind un vehicul primar al autorealizării și integrării sociale. Pe piața muncii, vocea oamenilor se face simțită sau este ignorată, indivizii cunosc echitatea sau inechitatea, respectul sau absența acestuia, meritocrația fiind dominantă sau neglijată. Pe piața muncii „se tranzacționează” competențele, deprinderile, securitatea, aspirațiile și motivațiile forței de muncă. Intervenția statului pe această piață a fost continuă și crescândă, fiind mai puternică decât pe alte piețe. Toate acestea imprimă pieței muncii un *grad ridicat de imperfecțiune* în raport cu celelalte piețe.

Condițiile de muncă precare, salariile reduse, depășirea programului normal de muncă sunt extinse în numeroase piețe naționale ale muncii. În multe regiuni ale globului, femeile sunt încă discriminate, prost plătite, fiind o resursă a cărei dezvoltare este neglijată. Valorificarea potențialului femeilor, îmbunătățirea statutului și condițiilor lor de muncă ar facilita reducerea sărăciei. Așadar, ***segmentarea pieței muncii în funcție de sex s-a perpetuat***, cu toate că ratele de participare a femeilor au cunoscut o ușoară tendință ascendentă. Ratele șomajului sunt adesea mai mari pentru femei, contractele de muncă cu durată parțială fiind preponderent încheiate de acestea. Femeile continuă să primească salarii medii mai reduse decât bărbații. În privința lucrătorilor pe cont propriu, majoritari sunt bărbații.

Integrarea politicii economice și sociale, accentuarea interdependențelor pozitive între politicile macroeconomice și de dezvoltare și existența unor piețe și instituții ale muncii funcționale accelerează creșterea economică și, drept consecință, bunăstarea.

Evoluția forței de muncă din Regiunea de Dezvoltare Sud - Vest Oltenia a fost în ultimii ani influențată, în general de aceiași factori care au afectat întreaga viață economico-socială a țării noastre:

- ✓ trecerea la o nouă structură de relații economice bazate pe sistemul de piață liberă și concurențială;
- ✓ restructurarea întreprinderilor mari și mijlocii care produceau pierderi esențiale pentru economie;

- ✓ scăderea nivelului de pregătire și calificare a personalului salariat;
- ✓ scăderea natalității care afectează structura populației tinere în vârstă de muncă - efect al scăderii nivelului de trai și al nesigurății zilei de mâine;
- ✓ integrarea dificilă a categoriilor socio-profesionale care au fost disponibilizate.

Conform balanței forței de muncă din regiune, la sfârșitul anului 2004 s-a constatat o creștere a resurselor de muncă cu 5,4 mii persoane față de sfârșitul anului precedent (1415,9 mii persoane în anul 2004, față de 1410,5 mii persoane în anul 2003).

Rata de activitate a populației din Regiunea de Dezvoltare Sud-Vest (raportul dintre populația activă civilă și populația totală) a fost în anul 2004 de 39,6% (41,2% în anul precedent). Abordarea diferențiată, pe sexe, evidențiază o rată de activitate de 42,5% pentru bărbați (44,8% în anul precedent) și, respectiv, 36,8% pentru femei (37,8% în anul precedent).

Raportul de ocupare a resurselor de muncă (raportul dintre populația ocupată civilă și resursele de muncă) a fost în anul 2004 de 59,9% (61,9% în anul precedent).

Rata de ocupare a populației feminine, înregistrată în anul 2004, de 59,5%, (60,1% în anul precedent) este semnificativ mai mică decât cea a populației masculine, de 60,4% (63,7% în anul precedent).

Rata de dependență economică a fost în anul 2004 de 66,9% (61,4% în anul precedent). Rata de dependență economică a populației feminine (68,1%) este superioară celei aferente populației masculine (65,7%).

Numărul persoanelor ocupate în anul 2004, în regiune, a fost de 848,6 mii persoane (dintre care 406,4 mii femei), în scădere față de anul precedent cu 25,1 mii persoane (-6,6 mii femei).

Ponderea bărbaților în populația ocupată era relativ ridicată (52,1%), comparativ cu cea a femeilor (47,9%).

Creșteri ale populației ocupate în anul 2004, comparativ cu anul 2003, s-au produs în următoarele ramuri: industria prelucrătoare (+4,2 mii persoane), comerț, repararea și întreținerea

autovehiculelor și a bunurilor personale și casnice (+2,6 mii persoane), tranzacții imobiliare, închirieri și servicii prestate întreprinderilor (+1,6 mii persoane), sănătate și asistență socială (+1,5 mii persoane), construcții (+0,5 mii persoane), hoteluri și restaurante (+0,3 mii persoane), învățământ (+0,3 mii persoane), activități financiare, bancare și de asigurări (+0,3 mii persoane).

Cea mai pregnantă scădere a populației ocupate s-a înregistrat în agricultură, vânătoare și silvicultură (-36,8 mii persoane).

Numărul mediu al salariaților din Regiunea de Dezvoltare Sud-Vest Oltenia a fost, în anul 2004, de 394824 persoane, cu 12897 persoane mai puțin față de anul 2003. Evoluția acestora a cunoscut un trend negativ în toate activitățile, cu excepția comerțului (+1078 persoane), îndeosebi în: industrie (-5910 persoane), transport, depozitare și comunicații (-3676 persoane), agricultură, vânătoare și silvicultură (-1756 persoane), hoteluri și restaurante (-1590 persoane), construcții (-1060 persoane), tranzacții imobiliare și alte servicii (-569 persoane), sănătate și asistență socială (-445 persoane).

Numărul mediu al muncitorilor din regiune era, la nivelul anului 2004, de 250244 persoane, reprezentând 63,4% din numărul mediu al salariaților (față de 61,5% în anul 2003).

Creșteri ale numărului mediu al muncitorilor s-au înregistrat în ramurile: comerț (+5453 persoane), tranzacții imobiliare și alte servicii (+726 persoane), sănătate și asistență socială (+661 persoane), învățământ (+587 persoane), intermediari financiare (+59 persoane), administrație publică și apărare (+38 persoane).

Aproape 85% dintre muncitori își desfășurau activitatea în industrie, construcții, comerț, transport, depozitare și comunicații.

Numărul șomerilor înregistrați la sfârșitul anului 2004, potrivit datelor furnizate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, a fost de 68694 persoane (față de 86992 persoane în anul 2003), reprezentând 7,5% din populația activă civilă. Din totalul șomerilor înregistrați, la sfârșitul anului 2004, 40,5% erau de sex feminin (41,1% în anul 2003).

La nivelul anului 2004, 28,8% dintre șomeri erau beneficiari de ajutor de șomaj -persoane care au lucrat (33,0% în anul 2003).

Au fost beneficiari de alocație de sprijin numai 3 persoane, alte 2 persoane fiind beneficiari de plăți compensatorii potrivit OUG nr. 98/1999.

Șomerii neindemnizați reprezentau 61,4% din totalul șomerilor (52,9% în anul 2003).

În cadrul șomerilor înregistrați pe categorii de personal și nivel de pregătire, la sfârșitul anului 2004, 75,5% erau cu studii primare, gimnaziale și profesionale (80,0% în anul 2003), 18,9% având studii liceale și postliceale (15,5% în anul 2003), iar 5,6% cu studii universitare (4,5% în anul 2003).

Rata șomajului înregistrată în anul 2004 a fost de 7,5% (6,4% pentru femei), față de 9,1% în anul 2003 (8,0% pentru femei).

Condiții de muncă. În anul 2004 numărul accidentațiilor în muncă a fost de 468 persoane. Din numărul total al accidentațiilor, 92,1% au avut incapacitate temporară de muncă (90,4% în anul 2003). S-a înregistrat un accident colectiv, cu 5 persoane implicate, dintre care unul mortal. În anul 2004. s-au manifestat 5 conflicte colective de interese, în care au fost angrenați 2021 salariați.

BALANȚA FORȚEI DE MUNCĂ (la sfârșitul anului)

- mii persoane -

	2003			2004		
	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei
A. RESURSE DE MUNCĂ	1410,5	723,1	687,4	1415,9	732,7	683,2
Populația în vârstă de muncă ²⁾ . din care:	1418,5	746,9	671,6	1421,4	749,6	671,8
• pensionari în varsta de munca ce nu lucreaza	23,6	13,4	10,2	20,6	10,5	10,1
• persoane în varsta de munca cu incapacitate permanentă de munca	86,3	49,2	37,1	86,8	45,3	41,5
• salariați sub și peste vârsta de munca	4,5	2,2	2,3	4,5	2,3	2,2
• alte persoane sub și peste vârsta de munca aflate în activitate	102,3	39,0	63,3	102,6	39,2	63,4
• soldul mișcării interjudețene (±)	-4,9	-2,4	-2,5	-5,2	-2,6	-2,6

	2003			2004		
	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei
B. POPULAȚIA OCUPATĂ CIVILĂ	873,7	460,7	413,0	848,6	442,2	406,4
• Agricultură, vânătoare, silvicultură	393,9	182,1	211,8	357,1	163,2	193,9
• Piscicultura și pescuitul	0,1	0,1	-	0,1	0,1	-
• Industria - total	185,5	119,0	66,5	189,2	119,5	69,7
✓ Industria extractivă	27,2	23,6	3,6	26,6	23,3	3,3
✓ Industria prelucrătoare - total	139,3	80,9	58,4	143,5	82,0	61,5
✓ Energie electrică și termică, gaze și apă	19,0	14,5	4,5	19,1	14,2	4,9
• Construcții	38,7	33,4	5,3	39,2	33,9	5,3
• Comerț, repararea și întreținerea autovehiculelor și a bunurilor personale și casnice	76,1	39,3	36,8	78,7	38,1	40,6
• Hoteluri și restaurante	9,3	4,1	5,2	9,6	3,8	5,8
• Transport, depozitare și comunicații	33,1	25,2	7,9	30,3	24,2	6,1
• Activități financiare, bancare și de asigurări	4,9	1,8	3,1	5,2	1,5	3,7
• Tranzacții imobiliare, închirieri și servicii prestate întreprinderilor	28,1	16,9	11,2	29,7	18,1	11,6

	2003			2004		
	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei
B. POPULAȚIA OCUPATĂ CIVILĂ	873,7	460,7	413,0	848,6	442,2	406,4
• Administrația publică	17,1	8,4	8,7	17,0	7,8	9,2
• Învățământ	40,0	14,2	25,8	40,3	14,6	25,7
• Sănătate și asistență socială	34,0	8,6	25,4	35,5	7,8	27,7
• Alte activități de servicii colective, sociale și personale	12,9	7,6	5,3	16,7	9,6	7,1
C. ȘOMERI	87,1	51,4	35,7	68,7	40,9	27,8
D. POPULAȚIA ACTIVĂ CIVILĂ	960,8	512,1	448,7	917,3	483,1	434,2
E. POPULAȚIA ÎN PREGĂTIRE PROFESIONALĂ ȘI ALTE CATEGORII DE POPULAȚIE ÎN VÂRSTĂ DE MUNCĂ	449,7	211,0	238,7	498,6	249,6	249,0

**PARTICIPAREA POPULAȚIEI LA FORȚA DE MUNCĂ,
PE SEXE ȘI MEDII**

- % -

	2003	2004
Populația activă	1145	1123
• Masculin	616	612
• Feminin	529	511
• Urban	469	499
• Rural	676	624
Populația ocupată	1076	1039
• Masculin	575	561
• Feminin	501	478
• Urban	417	442
• Rural	659	597
Șomeri BIM	69	84
• Masculin	41	51
• Feminin	28	33
• Urban	52	57
• Rural	17	27
Rata de activitate – total	66,3	65,2
• Masculin	71,9	71,9
• Feminin	60,6	58,4
• Urban	58,9	60,8
• Rural	73,8	69,9
Rata de ocupare - total	62,0	59,9
• Masculin	66,8	65,5
• Feminin	57,0	54,2
• Urban	52,2	53,7
• Rural	71,7	66,4
Rata șomajului BIM	6,0	7,5
• Masculin	6,6	8,4
• Feminin	5,3	6,4
• Urban	11,1	11,4
• Rural	2,4	4,3

**ȘOMERII ÎNREGISTRAȚI ȘI RATA ȘOMAJULUI LA
31 DECEMBRIE**

- persoane -

	2003	2004
ȘOMERI ÎNREGISTRAȚI - TOTAL	86992	68694
din care: femei	35721	27851
din total:		
• Beneficiari de ajutor de șomaj – persoane care au lucrat	28694	19797
din care: femei	11599	7446
• Beneficiari de ajutor de integrare profesională	11865	6708
din care: femei	5272	3297
• Beneficiari de alocație de sprijin	337	3
din care: femei	4	2
• Beneficiari de plăți compensatorii potrivit OUG nr. 98/1999	48	2
din care: femei	17	-
• Șomeri neindemnizați	46048	42184
din care: femei	18829	17106
Rata șomajului (%)	9.1	7.5
din care: femei	8.0	6.4

EDUCAȚIA ȘI INCLUZIUNEA SOCIALĂ

În ultimii 15 ani s-a realizat o reformă globală a sistemului de învățământ atât din punctul de vedere al sistemului de organizare, cât și din punctul de vedere al conținutului, implementată prin:

- ✓ Revizuirea conținutului (reforma curriculară) pe de o parte în raport cu cerințele economiei, iar pe de altă parte în raport cu obiectivul de promovare a integrării tinerilor într-o societate inclusivă și coezivă social;
- ✓ Creșterea progresivă a cheltuielilor publice pentru educație (modificările operate asupra legii învățământului indică o creștere a procentului din PIB alocat pentru învățământ de la 4% la 6%);
- ✓ Descentralizarea administrativă a unităților de învățământ, cu creșterea contribuției locale la definitivarea curriculei;
- ✓ Restructurarea sistemului de învățământ și generalizarea învățământului obligatoriu de la 8 la 10 clase;
- ✓ Restructurarea sistemului de învățământ profesional și tehnic, inițierea unor programe de îmbunătățire a calității ofertei educaționale și elaborarea planului de școlarizare în funcție de nevoile pieței muncii

În mod special, s-au dezvoltat programe pe următoarele direcții:

- ✓ Eradicarea fenomenului neînscriserii școlare și reducerea abandonului în învățământul obligatoriu;
- ✓ Integrarea copilului cu nevoi speciale în învățământul de masă;
- ✓ Reabilitarea școlilor, în mod special a celor din mediul rural;
- ✓ Dotarea școlilor cu echipamente moderne, inclusiv de tehnologie informatică.
- ✓ Reabilitarea și dotarea școlilor din învățământul profesional și tehnic se derulează prin programul de modernizare TVET;

- ✓ Includerea școlilor de arte și meserii în cadrul sistemului de învățământ obligatoriu;
- ✓ Diminuarea inegalității șanselor de acces la educație a grupurilor vulnerabile, cu un accent special pe zonele defavorizate, mai ales din rural, pe populația de romi și pe copiii cu dizabilități;
- ✓ Toleranța interculturală este promovată simultan cu lupta împotriva tuturor formelor de discriminare în educație, inclusiv segregarea romilor.

S-au lansat o serie de programe de susținere a participării școlare:

- ✓ Introducerea unei gustări gratuite pentru învățământul preșcolar și primar (programul „Cornul și laptele”);
- ✓ Asigurarea de rechizite gratuite în învățământul obligatoriu pentru copiii care provin din familiile sărace și care sunt încadrați în învățământul obligatoriu;
- ✓ Restructurarea rețelei de unități școlare și asigurarea transportului școlar în zonele izolate; pentru asigurarea accesului echitabil la educație au fost înființate centre școlare comunale în toate județele și se asigură transport gratuit pentru elevi;
- ✓ Burse sociale;
- ✓ Programul național „Bani de liceu” care oferă burse școlare copiilor provenind din familii sărace încadrați în liceu și la școlile de arte și meserii.

Din punctul de vedere al structurii sale, învățământul românesc a căpătat o formă coerentă prin extinderea învățământului obligatoriu la 10 clase, generalizarea grupei mari pregătitoare pentru școală și prin restructurarea învățământului profesional și tehnic.

Există însă deficiențe în a susține participarea elevilor din mediul rural la învățământul secundar și superior prin diferite programe sociale. Încă trebuie promovată o participare școlară, la parametri normali, a copiilor din comunitățile de romi și de oferirea unei educații de calitate.

Prin programele de combatere a neînscrierii școlare și abandonului școlar relativ mare în învățământul obligatoriu, s-a obținut o scădere a acestor fenomene într-un ritm satisfăcător, deschizându-se perspectivele atingerii unui nivel scăzut, care se poate înscrie în normalitate.

A fost promovată o mai bună selecție a pregătirii profesionale, îmbinând cererea globală și locală de pe piața muncii. Astfel, o atenție deosebită a fost acordată cooperării între Ministerul Educației și Cercetării și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. Reforma curriculară trebuie finalizată.

Implementarea generală a schimbărilor în întregul sistem TVET a început în anul 1999; totuși, pentru că școlile diferă foarte mult în ceea ce privește resursele și infrastructura, procesul este departe de a fi finalizat. Reforma Națională a început să influențeze pozitiv atractivitatea sistemului TVET, care cunoscuse un declin în ultimii ani.

Programele de asistență Phare 2001-2003 și 2004-2006 în domeniul modernizării TVET se adresează unui număr limitat de unități de învățământ. Prin expertiza creată în cadrul acestor programe la nivelul școlilor și la nivel județean este necesar să se asigure generalizarea programului în toate unitățile de învățământ TVET din rețeaua națională.

O atenție deosebită trebuie acordată tranziției de la școală la piața muncii ca parte a politicii educaționale pentru învățământul gimnazial și „a doua șansă”. Aceasta presupune o implicare mai puternică a actorilor economici locali și a serviciilor de ocupare. Acest lucru poate fi făcut de exemplu printr-o mai mare atenție acordată pregătirii practice, în special uceniciei ca parte a procesului educațional, printr-o mai bună îndrumare și consiliere și cooperare între școli și întreprinderi, și între școli, părinți, angajatori și servicii de angajare. Aceasta înseamnă că se încearcă o abordare mai largă decât cea din sesiunile de pregătire din cadrul proiectului educațional „A doua șansă”.

Dezvoltarea unui sistem de formare profesională și reformare continuă a profesorilor reprezintă de asemenea o prioritate. Sunt promovate noi metodologii de învățare. Politicile

și legislația sunt permanent elaborate pentru a încorpora aceste evoluții, dar implementarea lor este încetinită. Aceasta se întâmplă parțial din cauza lipsei de resurse, în ciuda sprijinului fără precedent acordat reformei VET prin alocările Phare din perioada 1994-2006. Multe acțiuni au fost desfășurate pentru a stabili și revizui bazele legale dar cu rezultate limitate până în prezent.

Deși a crescut substanțial ponderea cunoștințelor pentru viață și participare cetățenească, există încă dezechilibre în structura sistemului de învățământ în această privință.

Pentru compensarea pierderilor școlare au fost introduse legislativ forme de învățământ alternativ –recuperatoriu în învățământul primar și gimnazial.

Educația timpurie reprezintă un domeniu-cheie în ceea ce privește incluziunea socială și dezvoltarea umană, contribuind semnificativ la reducerea ratei abandonului.

Prioritățile de acțiune pot fi sintetizate astfel:

- Monitorizarea noului sistem per capita de finanțare obligatorie pentru a crește accesul și calitatea învățământului pentru copiii aparținând grupurilor dezavantajate de exemplu: copiii cu nevoi speciale (terapie, sprijinul profesorului, etc.), romei (învățământ în limba maternă, mediatori școlari, etc.);
- Eliminarea situațiilor de neînscrisere școlară;
- Continuarea reducerii abandonului școlar în învățământul obligatoriu;
- Diminuarea decalajului de calitate a învățământului între mediul rural și cel urban, între zonele sărace și cele prospere;
- Dezvoltarea învățământului profesional și tehnic în concordanță cu cerințele pieței muncii specifice unei economii bazate pe cunoaștere;
- Creșterea șanselor de acces la învățământul pre-universitar și universitar al copiilor provenind din grupuri defavorizate (segmente sărace de populație, romei, copii cu cerințe educative speciale), precum și a copiilor provenind din comunități izolate, mediul rural, zone în restructurare economică;

- Creșterea substanțială a proporției de finalizare a diferitelor forme de studii și de tranziție spre nivele superioare a copiilor romi;
- Definitivarea procesului de reformă a învățământului preuniversitar prin adaptarea acestuia la obiectivele stabilite la nivel european pentru educație și formare până în 2010;
- Reabilitarea clădirilor școlare și modernizarea echipamentelor preponderent în zone defavorizate;
- Creșterea implicării sistemului școlar în viața comunitară, dezvoltarea formelor de parteneriat școală – familie – comunitate. Consolidarea funcțiilor sociale integrative ale școlii;
- Dezvoltarea formelor de învățământ/perfecționare profesională continuă (învățarea pe tot parcursul vieții);
- Cristalizarea metodologiei organizării inclusive a școlii: revederea conținutului programelor de studiu în vederea unei promovări mai eficiente a egalității și nediscriminării și unei înțelegeri mai bune a culturii și tradiției române.
- Reformarea educației timpurii, în special cea realizată la nivelul grădinițelor: îmbunătățirea infrastructurii grădinițelor și a creșelor, îmbunătățirea calității programelor educaționale oferite în cadrul grădinițelor și a creșelor, realizarea unor programe speciale pentru intervenția timpurie în cazul copiilor cu nevoi speciale, formarea personalului implicat în educația timpurie.

Măsuri privind educația categoriilor defavorizate

În scopul asigurării accesului la o educație de calitate a categoriilor de populație defavorizată și a grupurilor vulnerabile, pe lângă cadrul legislativ care garantează dreptul la educație, a fost dezvoltat un sistem de reglementări centrate pe aspecte specifice, s-au elaborat planuri naționale și strategii de incluziune socială, au fost puse în aplicare programe de intervenție destinate diferitelor grupuri țintă.

a) Cadrul legislativ privind accesul la educație în România

Sistemul legislativ românesc stipulează dreptul la educație și accesul egal la educație printr-o serie de reglementări generale,

cuprinse atât în Constituție și în Legea Învățământului, cât și în alte reglementări special destinate prevenirii și combaterii discriminării și promovării incluziunii sociale.

- **Constituția României** stabilește principiile generale referitoare la drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale tuturor cetățenilor și garantează dreptul la educație, indiferent de origine socială sau etnică, de sex sau apartenență religioasă.
- **Legea Învățământului nr. 84/1995**, cu modificările ulterioare, stipulează că educația este o prioritate națională și stipulează dreptul la educație al tuturor cetățenilor, fără nici un fel de discriminare, dreptul acestora de a se instrui în limba maternă, precum și respectarea dreptului la patrimoniul cultural și lingvistic al minorităților.
- **Legea Nr. 268/2003** pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995 vizează, în principal, extinderea duratei învățământului obligatoriu de la 8 la 10 ani. Importante din perspectiva promovării incluziunii sociale sunt prevederile referitoare la facilitarea inserției profesionale a absolvenților învățământului obligatoriu. Astfel, noile modificări prevăd posibilitatea continuării studiilor de către absolvenții ciclului gimnazial fie în ciclul inferior al liceului, care oferă un învățământ comprehensiv, incluzând și elemente de prespecializare necesare orientării către continuarea studiilor în învățământul secundar superior (ciclul superior al liceului), fie în școala de arte și meserii, care oferă o formare profesională corespunzătoare diverselor domenii ocupaționale.
- **Legea nr. 48/2002 privind aprobarea Ordonanței nr. 137/2000 referitoare la prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.** Conform acesteia, refuzarea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane la orice nivel și formă de educație, datorită apartenenței acesteia/acesteuia la o rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, constituie contravenție și se pedepsește conform legii. Legea se

încadrează în prevederile acordurilor internaționale privind combaterea intoleranței și rasismului.

- **Legea nr. 219/2001 privind egalitatea șanselor de a urma studiile în învățământul superior** stipulează acordarea burselor sociale de studiu.

b) Politici naționale de stimulare a participării la educație

Pe lângă aceste reglementări de importanță majoră, în cadrul reformei în domeniul educației au fost adoptate măsuri care promovează creșterea participării la educație a tuturor copiilor și tinerilor, precum și reducerea abandonului și a neșcolarizării. Primele reglementări în acest scop au fost adoptate în anul 1998. Ele vizează următoarele tipuri de măsuri:

- **Măsuri de intervenție directă asupra cauzelor și efectelor fenomenului de neparticipare școlară**
 - O.MEN. nr. 4231/1999 cu privire la aplicarea experimentală a Programului de combatere a marginalizării și excluderii sociale și profesionale a tinerilor care au abandonat învățământul obligatoriu și nu au dobândit competențele minime necesare ocupării unui loc de muncă. Programul se adresează tinerilor între 14 – 25 ani și are ca scop completarea și finalizarea educației de bază, în paralel cu pregătirea profesională corespunzătoare școlii de ucenici.
 - O.MEN. nr. 5080/1999 și O.MEN. nr. 4780/1999 referitoare la Programul național „A doua șansă prin educație”. Acest program s-a adresat tinerilor care și-au întrerupt studiile din motive sociale, prin oportunități de continuare a educației și obținere a unei minime profesionalizări.
 - O.MEN nr. 3510/2000 privind noi acțiuni de eradicare a analfabetismului prin care inspectoratele școlare județene sunt solicitate să creeze un sistem de monitorizare a fenomenului de analfabetism la nivel local.
 - O.MEN. nr. 3907/2000 referitor la prevenirea abandonului școlar și asigurarea continuării școlarizării copiilor și tinerilor de vârstă școlară în învățământul preuniversitar.

Se au în vedere măsuri de cuprindere a tuturor tinerilor de vârstă școlară într-o formă de învățământ obligatoriu, măsuri necesare pentru ca absolvenții învățământului obligatoriu să poată continua studiile în cadrul diferitelor filiere ale învățământului secundar (cu accent pe orientare și consiliere profesională) și reglementări speciale privind calitatea învățământului din mediul rural.

- **Ameliorarea învățământului din mediul rural, cu efecte asupra stimulării participării școlare și creșterii calității resurselor umane din zonele defavorizate**

Data fiind rata mai redusă de cuprindere a copiilor din mediul rural, aceste reglementări promovează măsuri de ameliorare a participării școlare și de creștere a calității învățământului.

- O.MEN. nr. 3179/2000 privind Programul de relansare a învățământului rural. Inițiat încă din anul 1998 de Ministerul Educației și Cercetării în concordanță cu programul Guvernului de dezvoltare strategică pe termen mediu în mediul rural, programul a avut ca scop „egalitatea șanselor la educație pentru elevii din mediul rural”.
- Legislația referitoare la personalul didactic (Legea Nr. 44/2001 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului Nr. 8/2000 care modifică Legea Nr. 128 privind Statutul Personalului Didactic și alte reglementări referitoare la pregătirea personalului didactic din învățământul preuniversitar) prevede măsuri specifice pentru zonele defavorizate:
 - acordarea anumitor facilități (ex. sporuri salariale pentru cadrele didactice din zonele rurale izolate, decontarea navetei, posibilitatea utilizării unui teren agricol, credite pentru locuință);
 - stabilirea de condiții specifice de ocupare a posturilor și de completare a normei didactice în zonele rurale;
 - elaborarea și implementarea programului Phare RO 0104.02 „Acces la educație pentru grupuri dezavantajate cu focalizare

pe rromi”, având ca scop prevenirea și combaterea marginalizării și excluziunii sociale;

- diversificarea modalităților de formare continuă a personalului didactic;
- atragerea de personal didactic calificat în zonele defavorizate prin acordarea unor burse de studiu, pe bază de contract, studenților cu domiciliu stabil în mediul rural; condiția contractuală este ca, la finalizarea studiilor, absolvenții să profeseze în mediul rural, în specialitățile pentru care s-au pregătit, pentru o perioadă cel puțin egală cu durata studiilor.

Astfel de reglementări creează cadrul favorabil pentru asigurarea calității activității educaționale și ameliorarea rezultatelor școlare și a participării la educație.

- **Stimularea participării la educație a copiilor și tinerilor de etnie rromă**

În scopul stimulării participării la educație a copiilor și tinerilor rromi, Ministerul Educației și Cercetării a adoptat, începând cu anul 1998, o serie de măsuri specifice. În contextul Strategiei naționale de îmbunătățire a condițiilor social-economice de viață a populației de rromi, MEC a elaborat, în anul 2002, împreună cu Institutul de Științe ale Educației, o strategie sectorială: Strategia de stimulare a participării la educație a copiilor și tinerilor rromi. Strategia s-a concretizat într-o serie de reglementări și măsuri dezvoltate, în unele cazuri, în colaborare cu diferite ONG-uri.

Data fiind participarea redusă la educație a populației de etnie romă (61,4% din totalul populației în vârstă de 7-16 ani, la nivelul anului 1998), **acțiunile afirmative** orientate către copiii și tinerii care aparțin acestei etnii s-au concretizat într-o serie de demersuri:

- ✓ acordarea de locuri speciale pentru candidații rromi la admiterea în clasa a IX-a (învățământul liceal și profesional);
- ✓ acordarea unui număr sporit de locuri subvenționate, special destinate candidaților rromi la învățământul superior, măsură inițiată din anul universitar 1992/1993 și extinsă în perioada următoare;

- ✓ înființarea de clase/grupe în cadrul școlilor normale și a colegiilor pedagogice pentru formarea viitorilor învățători/institutori de etnie romă sau de altă etnie, care vor lucra la clase de rome, sistem care a debutat încă din anul școlar 1990/1991 și continuă și în prezent; obiectivul acestor măsuri vizează stimularea formării de personal didactic cunoscător al limbii rromani;
- ✓ numirea de inspectori școlari rromi/pentru rome în fiecare inspectorat școlar județean;
- ✓ înființarea secției de limbă și literatură rromani în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității București, începând cu anul universitar 1998/1999;
- ✓ desfășurarea de cursuri de inițiere/perfecționare a cunoștințelor de limba rromani destinate cadrelor didactice de etnie rromă și/sau nerromă, calificate și necalificate;
- ✓ elaborarea de programe, manuale și materiale auxiliare pentru limba rromani și pentru istoria și tradițiile minorității rromilor;
- ✓ stimularea studierii limbii rromani prin: posibilitatea de a începe studiul limbii rromani ca limbă maternă în orice moment al anului școlar și în orice an de studiu; încurajarea școlilor de a încadra personal didactic calificat pentru predarea limbii rromani sau, în lipsa acestora, absolvenți de liceu sau de cel puțin 10 clase, de etnia roma.
- **Alte reglementări privind facilitarea accesului la educație al categoriilor defavorizate**

Aceste măsuri vizează flexibilizarea structurii anului școlar și a organizării procesului de învățământ:

- O.MEN. 3705/1999 cu privire la structura anului școlar, prevede posibilitatea de adaptare a structurii anului școlar la condițiile locale de climă, relief și specificul ocupațiilor din zonă. Această măsură este deosebit de importantă pentru unitățile de învățământ din mediul rural, cu efecte benefice asupra participării școlare.
- O.MEC. nr. 4370/2000 privind metodologia de organizare și funcționare a claselor cu frecvență redusă din instituțiile de învățământ gimnazial, prevede organizarea acestor forme

alternative pentru persoanele care au depășit vârsta maximă admisă pentru înscrierea în învățământul de zi sau pentru cele care, din motive sociale sau medicale, nu pot frecventa școala la zi. Această reglementare, are în vedere diversificarea modalităților de organizare a procesului de învățământ (prin forme de învățământ cu frecvență redusă, clase recuperatorii, școli de vară etc.). Ea are ca scop lărgirea accesului la educație a unor grupuri precum: elevii din zonele izolate, copiii provenind din familii cu profesii itinerante, persoanele care au abandonat studiile înainte de finalizarea învățământului obligatoriu și se reîntorc în sistem etc.

Pe lângă cadrul legal care reglementează dreptul și accesul egal la educație, există un sistem de prevederi care au ca scop **protecția copiilor**. Este vorba în primul rând de Constituția României și Codul Muncii, care îngăduiesc utilizarea copiilor ca forță de muncă prin limitarea vârstei minime legale de încadrare în muncă la 15/16 ani și Legea 203 de ratificare a Convenției Organizației Internaționale a Muncii nr.182/1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor. De altfel, unul din motivele pentru care s-a decis prelungirea duratei învățământului obligatoriu la 10 ani a fost compatibilizarea vârstei de finalizare a învățământului obligatoriu cu vârsta legală de inserție profesională pe piața muncii.

Accesul la educație al copiilor și tinerilor este facilitat, totodată, de un **sistem de protecție socială** care cuprinde:

- gratuitatea învățământului, a asistenței și a bazei logistice și, respectiv, gratuitatea manualelor (pentru învățământul obligatoriu), a asistenței medicale și psihologice a elevilor și copiilor din sistemul educației preșcolare;
- finanțarea/cofinanțarea de la bugetul statului (finanțarea integrală a costurilor școlarizării grupei pregătitoare pentru școală; cofinanțarea întreținerii preșcolărilor și elevilor în internate, cămine și cantine);
- asigurarea de servicii și facilități instituționale prin acordarea de burse sociale și alte forme de sprijin elevilor din

învățământul preuniversitar de stat care provin din familii dezavantajate socio-economic, din zone defavorizate sau afectate de șomaj;

- asigurarea rechizitelor școlare pentru elevii provenind din familii cu venituri scăzute;
- subvenționarea transportului elevilor care se deplasează dintr-o localitate în alta;
- acordarea unei mese/gustări zilnice gratuite elevilor din ciclul primar (Legea Nr. 16/2003 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului Nr. 96/2002 privind acordarea de produse lactate și de panificație pentru elevii din clasele I-IV și, ulterior, celor din învățământul preșcolar);
- protecția socială a copiilor și elevilor cu nevoi educative speciale prin instituții adecvate, clase/grupe pentru preșcolari și elevi cu nevoi speciale.

Pentru copiii cu dizabilități, infectați HIV sau bolnavi SIDA ș.a. politicile în domeniu promovează principiul educației inclusive. Aceasta se realizează printr-o serie de măsuri, inclusiv printr-o lege care vizează persoanele infectate cu HIV sau bolnave de SIDA - Legea nr. 584/2002 privind măsurile de prevenire a răspândirii maladiei SIDA în România și de protecție a persoanelor infectate cu HIV sau bolnave de SIDA prin care sunt apărute drepturile acestora.

Alte măsuri promovate de Ministerul Educației și Cercetării (O.MEN. nr. 10.365/10.07.2000) vizează integrarea și reabilitarea copiilor cu deficiențe în și prin comunitate și aplicarea „educației inclusive” prevăzută în declarația de la Salamanca.

Campania „Deschide ochii! Deschide inima!”, desfășurată de Ministerul Educației și Cercetării, în parteneriat cu Ministerul Sănătății, instituții internaționale și organizații neguvernamentale, a avut rolul de sensibilizare și conștientizare a comunității asupra faptului că prin comportamente de izolare nu previn transmiterea acestei boli, ci contribuie la excluziunea socială severă a copiilor afectați de HIV /SIDA.

c) Planuri naționale, strategii și programe de incluziune socială

Pornind de la provocările referitoare la incluziunea socială și în conformitate cu recomandările Consiliului European de la Nisa (2000), România a elaborat **Planul Național Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (PNAinc)**. Acest document conține obiective strategice definite în două orizonturi de timp: imediate, pe durata actualei guvernări (2002 – 2004), și pe termen mediu/lung (perioada 2002 – 2012).

Printre obiectivele strategice conținute în documentul menționat se înscriu și cele care au în vedere promovarea incluziunii sociale a copiilor și tinerilor care aparțin grupurilor vulnerabile, rezolvarea /ameliorarea celor mai grave probleme și situații. Din perspectiva educației ne interesează în mod deosebit următoarele obiective:

- **Eliminarea situațiilor de excluziune socială severă și promovarea incluziunii sociale, prin:**
 - Accesul universal la educația primară și gimnazială (eliminarea completă a cazurilor de neînscrisere școlară; reducerea rapidă a abandonului școlar în ciclul primar și gimnazial; absorbția deficitului educațional al generațiilor tinere și adulte prin alfabetizare /completare de studii; creșterea relevanței personale, sociale și profesionale a școlii printr-o reformă accelerată a conținutului învățământului);
 - Generalizarea treptată a participării la educația profesională și liceală (diversificarea ofertei de formare profesională pre-universitară - licee cu profil tehnologic și vocațional, școli profesionale și de ucenici; un program de atragere în activități de completare a studiilor, focalizat pe tinerii de 20-29 ani care nu au încheiat decât educația obligatorie sau chiar mai puțin; creșterea relevanței ocupaționale și sociale a învățământului vocațional; creșterea oportunităților de participare școlară post-gimnazială a copiilor din grupurile defavorizate;

definitivarea reformei sistemului de învățământ vocațional și a sistemului de învățare permanentă;

- Eradicarea fenomenului „copiii străzii”;
- Educația inclusivă a persoanelor cu handicap;
- Adoptarea unei noi legislații referitoare la prevenirea delincvenței juvenile, bazată pe principiul incluziunii sociale (prevenire / recuperare / reinserție socială);

• **Promovarea coeziunii și dezvoltării sociale**, prin:

- Creșterea investițiilor în educație și sănătate, ca factori ai dezvoltării sociale;
- Promovarea coeziunii sociale prin egalizarea șanselor educaționale (diminuarea eșecului școlar; creșterea oportunităților educaționale a copiilor din familiile sărace, mediul rural, rromi);
- Îmbunătățirea condițiilor de acces a tinerilor în viața adultă (asigurarea unui nivel de educație adecvat cerințelor contextului societății moderne; fiecare tânăr trebuie să termine ciclul școlar cu o calificare).

• **Asigurarea condițiilor decente de viață pentru copii și a accesului la oportunitățile de dezvoltare**, ceea ce presupune:

- Creșterea participării școlare la toate nivelurile de educație a copiilor proveniți din medii defavorizate: mediul rural, familiile sărace și/sau dezorganizate, familiile de rromi, copiii cu nevoi educative speciale, precum și a fetelor din segmentele sociale care discriminează sau limitează participarea la educație;
- Organizarea unui sistem coerent și eficient de suport pentru copiii abandonati.

În concordanță cu obiectivele PNAinc, alte planuri naționale actuale și de perspectivă conțin obiective și linii directoare, propun strategii și direcții de acțiune referitoare la incluziunea socială, inclusiv în domeniul educației și formării profesionale.

În acest sens sunt de menționat:

- **Planul Național de Acțiune pentru Ocuparea Forței de Muncă** printre ale cărui obiective se regăsește și promovarea incluziunii sociale prin măsuri speciale care vizează oferirea

de oportunități ocupaționale grupurilor defavorizate (rromi, persoane cu handicap, femei, tineri fără experiență în muncă ș.a.);

- **Planului Național de Dezvoltare 2004–2006** care, în cadrul priorităților cu privire la dezvoltarea resurselor umane, propune și obiectivul referitor la „combaterea activă a excluderii sociale”.

Alte direcții sau strategii:

- **Strategia națională de îmbunătățire a condițiilor social-economice de viață a populației de rromi (2001)** care acordă un rol important educației în cadrul diferitelor măsuri de eliminare a excluziunii sociale;
- **Memorandum-ul de incluziune socială (JIM)**, document comun al Uniunii Europene și Guvernului României, cu rol important în promovarea politicilor de incluziune socială;
- **Strategia dezvoltării învățământului preuniversitar în perioada 2001-2004**, reactualizată în 2002, care conține o planificare prospectivă până în 2010, care propune o serie de **priorități strategice**, unele dintre acestea cu impact direct asupra accesului la o educație de calitate a tuturor categoriilor de populație: realizarea echității în educație, asigurarea educației de bază pentru toți cetățenii, formarea competențelor cheie ș.a.

Prioritățile stabilite în cadrul Strategiei dezvoltării învățământului preuniversitar sunt realizate prin **programe** educaționale specifice. Unul dintre acestea – Programul Asigurarea echității în educație – urmărește echilibrarea raportului echitate/calitate, ceea ce presupune, pe de o parte, promovarea echității în educație și, pe de altă parte, ameliorarea permanentă a calității educației, respectându-se standardele de performanță ale UE și OECD.

În vederea realizării obiectivelor programului se derulează o serie de proiecte specifice:

- Asigurarea calității învățământului din mediul rural și din zone defavorizate, care își propune ca principale direcții de acțiune ameliorarea calității resurselor umane și materiale ale

unităților de învățământ, precum și facilitarea accesului la educație a copiilor și tinerilor din aceste arii (programe de educație la distanță, asigurarea rețelei școlare cu mijloace de transport);

- Asigurarea învățământului pentru minoritățile naționale prin: asigurarea accesului fiecărui copil provenit din rândul minorităților (inclusiv a populației rroma) la educația de bază și stimularea participării acestora la niveluri superioare de educație; restructurarea curriculum-ului școlar din perspectivă multiculturală; elaborarea manualelor școlare în limbile minorităților naționale ș.a.
- Asigurarea învățământului pentru copii cu cerințe educative speciale își propune stimularea participării la educație și asigurarea calității serviciilor educaționale oferite copiilor cu cerințe educative speciale. Proiectul urmărește: cuprinderea tuturor copiilor cu nevoi speciale în sistemul de învățământ special sau de masă; punerea în practică a programelor de integrare a copiilor din învățământul special în unități de învățământ de masă, sub diferite forme, în funcție de tipul și gradul handicapului; asigurarea profesorilor itineranți ș.a.
- Educația pentru sănătate (proiect inclus în cadrul programului Educație prin activități extrașcolare și extracurriculare), ale cărui direcții de acțiune vizează: educația pentru o viață sănătoasă; dezvoltarea deprinderilor de igienă și prevenirea bolilor cauzate de lipsa normelor igienice; combaterea consumului de alcool, de droguri și a fumatului; combaterea SIDA; educația pentru o alimentație sănătoasă.

d) Programe de intervenție cu susținere financiară externă

- Programul de relansare a învățământului rural (1998-2001), co-finanțat de Guvernul României și Banca Mondială care a avut ca principalele obiective: ameliorarea calității resurselor învățământului (materiale și umane), a calității educației, precum și facilitarea accesului la educație a copiilor din ariile rurale.
- Programul de reabilitare a construcțiilor școlare (1998-2002 – faza I; 2003-2009 – faza a II-a), co-finanțat de Guvernul

României, Banca Mondială și Fondul de Dezvoltare Socială care vizează egalizarea accesului la o educație de calitate prin ameliorarea condițiilor și resurselor materiale.

- Programul Educația în mediul rural (2003-2009), co-finanțat de Guvernul României și Banca Mondială, program care urmărește: îmbunătățirea procesului de predare - învățare în mediul rural; dezvoltarea parteneriatului școală – comunitate; dezvoltarea capacității de monitorizare, evaluare și dezvoltare de politici.
- Programul Accesul la educație a grupurilor dezavantajate, cu focalizare pe romi (2002-2004), co-finanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României care își propune: creșterea calității educației în învățământul preșcolar; stimularea copiilor în vederea finalizării educației de bază (prevenirea abandonului timpuriu); asigurarea celei de-a doua șanse în educație pentru persoanele care nu au finalizat învățământul obligatoriu.
- Programul Phare TVET (2001-2005), cu două componente principale - dezvoltarea capacității instituționale și investiții; obiectivele generale ale programului vizează: restructurarea sistemului TVET, reabilitarea infrastructurii și dotarea cu echipamente a unităților de învățământ din sistemul TVET.

Analiza politicilor de incluziune socială din România, din punctul de vedere al educației, ne conduce la următoarele concluzii:

- ✓ România este semnatară a principalelor instrumente europene și internaționale referitoare la respectarea drepturilor omului și a drepturilor minorităților, la prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.
- ✓ Cadrul legislativ românesc stipulează dreptul la educație ca drept fundamental și garantează accesul tuturor cetățenilor la educație și formare.
- ✓ La nivelul politicilor educaționale și de incluziune socială se constată, în ultima perioadă, o creștere a interesului pentru ameliorarea participării la educație a categoriilor de populație defavorizată și a grupurilor celor mai vulnerabile.

Reglementările și programele guvernamentale au ca scop atât măsuri de intervenție asupra cauzelor fenomenului de neparticipare școlară, cât și asupra efectelor acestuia în planul integrării profesionale și incluziunii sociale.

- ✓ Documentele de politică educațională prevăd o serie de măsuri afirmative pentru anumite grupuri vulnerabile, în scopul facilitării accesului la educație.
- ✓ Cele mai multe dintre reglementările adoptate în ultimii ani propun măsuri de ameliorare a calității educației, îndeosebi în mediul rural, în unitățile de învățământ cu concentrare mare a populației de etnie rroma ș.a.
- ✓ Se constată o tendință de unificare a eforturilor diverselor organisme, atât la nivel central, cât și la nivelul comunităților, în dezvoltarea unor programe comune de cooperare în scopul ameliorării participării la educație a populației rroma.

Datorită efectelor pe termen lung, între sărăcie și accesul la educație exista o relație de influență reciprocă, lanțul causal conducând la transmiterea inter-generațională a stării de sărăcie, cu efecte atât la nivel individual cât și colectiv, societal. Cu alte cuvinte, unui copil provenind dintr-o familie aflată în sărăcie extremă, din cauza lipsei de resurse materiale și a suportului social adecvat, i se va limita accesul la educație și la instruire profesională adecvată. Lipsa instruirii școlare și profesionale va scădea șansele sale pe piața muncii și va crește riscul de excludere socială, iar efectul pe termen lung este căderea sa sub pragul de sărăcie, transmițându-se astfel starea de sărăcie de la o generație la alta.

De aceea, atât statele membre ale Uniunii Europene cât și România identifică accesul la educație ca un drept fundamental. Acesta reprezintă atât un mod esențial de prevenire a riscului de sărăcie și excludere socială, cât și o modalitate importantă de sprijinire a incluziunii sociale a grupurilor vulnerabile.

Persoanele cu un risc extrem de ridicat de sărăcie și excludere socială sunt în această situație datorită lipsei abilităților și calificării profesionale, precum și a oportunităților reduse existente în comunitățile sau zonele în care aceștia trăiesc.

Accesul la educație, definit ca posibilitatea de utilizare a dreptului la învățătură, reprezintă în contextul actual al societății românești, alături de accesul la serviciile de sănătate și condițiile adecvate de hrană și locuire, un instrument capabil să faciliteze sau să restricționeze integrarea socială, să mărească sau să reducă șansele de reușită ale generației tinere.

Accesul la educație al copiilor provenind din familii sărace este o problemă atât de natura educațională, cât și socio-economică.

Cu alte cuvinte, cauzele pentru care acestor copii le este îngărdit accesul la educație sunt în egală măsură legate de disfuncțiile din sistemul educațional, cât și de problemele de natură socio-economică, pornind de la imposibilitatea asigurării hranei zilnice și a pachetelului pentru școală, a îmbrăcămintei și încălțămintei adecvate fiecărui anotimp și terminând cu cheltuielile educaționale care depășesc cu mult posibilitățile părinților, care sunt confrunțați astfel cu o situație paradoxală, în care beneficiile materiale condiționate de frecventarea școlii sunt cu mult sub costurile educaționale pe care le presupune participarea școlară.

Situația este cu atât mai dramatică cu cât reiese clar că majoritatea dintre ei valorizează școala foarte pozitiv, identificând-o ca unica posibilitate ca măcar copiii lor să iasă din sărăcie și să aibă un viitor mai bun decât al lor. Cu toate acestea, tot ei realizează ca există puține șanse pentru copiii lor de a urma o formă de învățământ după învățământul obligatoriu (în cazul în care reușesc să îl finalizeze) și de a obține în viitor o calificare care să le asigure un loc de muncă și un trai decent.

- Factori ce limitează accesul la educație:

I. Situația familiei:

I. a) Nevoile socio-economice

Pentru familiile sărace există un registru complex de nevoi care trebuie satisfăcute pentru a facilita accesul la educație al copiilor acestora. Pot fi identificate următoarele bariere socio-economice care reduc șansele familiilor sărace de a-și trimite copiii la școală:

1. asigurarea hranei zilnice și a „pachetelului” de mâncare pentru școală.

Aceasta problema prezintă în cazul familiilor aflate în sărăcie extremă dimensiuni dramatice, cu implicații majore asupra dezvoltării copiilor. Nu avem de-a face cu o lipsă periodică, cu perioade scurte sau rare de timp în care părinții nu pot asigura alimentația copiilor. Aceasta problema este permanentă, cronicizată și în multe cazuri cu efecte grave asupra copiilor.

Asigurarea hranei zilnice nu mai constituie, așadar, o problema minoră, ci, prin implicațiile pe care le poate avea o alimentație insuficientă și neadecvată, accesul la educație și actul educațional în sine devine direct dependent și influențat de acest factor.

2. lipsa îmbrăcăminte și încălțămintei sezoniere, în special în familiile cu mai mulți copii de vârstă școlară; alături de lipsa alimentației adecvate, problema îmbrăcăminte și încălțămintei pentru copii este la fel de frecvent întâlnită. Pentru procurarea acestora s-au identificat mai multe surse: ajutoarele primite de la autoritățile locale, sau în unele cazuri și de la unele ONG-uri, ajutoare de la vecini sau rude, magazinele second-hand, majoritatea familiilor dispunând doar de un schimb de haine pentru fiecare copil, în cazurile extreme copiii din aceeași familie fiind îmbrăcați pe rând cu aceleași haine.

3. lipsa condițiilor locative necesare studiului, familiile trăind în locuințe fără curent electric și supra-aglomerate; atât în cazul familiilor sărace din mediul rural, cât și a celor din urban, calitatea scăzută a locuinței (atunci când ea există) are o influență directă asupra rezultatelor școlare ale copiilor. Datorită lipsei spațiului fizic, dotării precare a acestuia cu mobilier, precum și lipsei curentului electric și a căldurii, copiii din aceste familii nu dispun de condițiile necesare studiului și efectuării temelor.

4. starea de sănătate precară a copiilor. Starea de sănătate precară este efectul cumulării condițiilor inadecvate de alimentație, îngrijire și locuire de care dispun aceste familii și constituie la rândul său o cauză a rezultatelor școlare scăzute și

implicit a unei subdezvoltări fizice și psihice a copiilor provenind din aceste familii.

Sănătatea copiilor este rezultatul unei stări continue și constante în timp, începând încă de la naștere, astfel că la vârsta școlară copiii sunt deja afectați în dezvoltarea fizică de alimentația nesănătoasă, lipsa vitaminelor și a calciului, precum și de condițiile precare în care s-au născut și s-au dezvoltat până în prezent. Deși în special în mediul urban există părinți care și-au înscris copiii la medicul de familie (sau li se asigură asistența medicală gratuită), problemele cu care se confruntă majoritatea dintre ei arată că serviciile medicale nu răspund decât într-o foarte mică măsură nevoilor acestora. De asemenea, imposibilitatea de a plăti unele servicii medicale sau medicamente care ar trebui procurate pentru copii, precum și de a cumpăra „o atenție” pentru medic îngrădesc accesul acestora la asistența medicală.

I. b) Dezagregarea familiei și lipsa controlului asupra copiilor

Am prezentat anterior registrul de nevoi socio-economice al familiilor sărace, accentuând efectele negative pe care acestea le au asupra educației copiilor. Acestor nevoi de natură socio-economică le putem adăuga un alt set de probleme întâlnite în familiile din acest segment de populație, privind organizarea familiei și măsura în care părinții coordonează și urmăresc dezvoltarea copiilor atât din punct de vedere educațional, cât și social. În această categorie pot fi incluse următoarele probleme:

- dezorganizarea familiei; în aceasta categorie putem menționa mediul familial dezagregat, caracterizat de certuri generate de situația economică, violența și consum de alcool, factori care se asociază în general situației de sărăcie extremă existentă în aceste familii și care au efecte negative asupra psihicului copilului, a capacității lui de asimilare, precum și asupra comportamentului acestuia în comunitate.

- lipsa ajutorului la învățătură din partea părinților, fie pentru ca aceștia sunt nevoiți să caute de lucru, fie datorită nivelului scăzut de educație al acestora; adițional problemelor legate de condițiile locative precare, lipsa sprijinului părinților în

pregătirea școlară a copiilor din familiile sărace contribuie într-o mare măsură la randamentul școlar scăzut al acestora. Aceasta se datorează pe de o parte nivelului scăzut de educație al părinților, care se află în imposibilitatea de a-și ajuta copiii în efectuarea temelor, iar pe de altă parte faptului că în cursul zilei părinții trebuie să caute de lucru pentru a asigura hrana zilnică.

- lipsa controlului asupra activității copiilor în timpul liber; aceasta se datorează fie mediului familial dezorganizat, caracterizat de violență și consum de alcool, fie faptului ca părinții sunt de multe ori nevoiți să caute de lucru, neputând astfel să își supravegheze copiii. În lipsa supravegherii familiei, copiii își petrec timpul liber în cadrul grupurilor de prieteni, așa numitele „găști”, care sunt de multe ori implicate în mici infrațiuni sau acte violente. Influența negativă a acestui factor asupra participării școlare rezultă în special din aprecierile realizate cu cadrele didactice, unde se specifică importanța mediului stabil familial și necesitatea suportului valoric al părinților. Copiii provenind din familii dezorganizate sunt, conform acestora, influențați negativ în comportament, ajungându-se la mică delinvență, absentism, violență și alte forme de comportament deviant.

II. Oportunitățile / constrângerile din comunitate

Mergând mai departe în analiza factorilor care influențează accesul la educație, se pot identifica și alte nivele de abordare, legate de comunitățile în care trăiesc aceste familii și de oportunitățile existente aici.

Se identifică aici factori de risc specifici mediului rural, cum ar fi:

a) părinții își trimit copiii la școală în funcție de resursele pe care le acumulează din agricultură sau alte munci necalificate. Deoarece familiile sărace nu au pământ în proprietate, lucrează zilieri pentru cei care au pământ, fiind obligați câteodată să meargă împreună cu copiii lor (cu vârste mai mari) la muncă în defavoarea școlii.

Fiind dependenți de resursele din agricultură, în lunile de iarnă, datorită lipsei sursei de subzistență, profesorii se confruntă

cu absenteism datorat lipsei hranei sau îmbrăcăminteii necesare școlii sau folosirii copiilor la diferite munci necalificate;

b) în cazul satelor izolate, în care nu se poate vorbi de o activitate economică sau agricolă comparabilă cu cea din satele accesibile, situate în apropierea sau la drumurile naționale, problemele legate de resursele materiale, precum și de cele umane (cadrele didactice și personalul auxiliar care fac naveta) sunt cu atât mai acute.

c) Unitățile de învățământ din mediul rural se confruntă cu probleme legate de renovarea clădirilor, dotarea sălilor de clasă și a laboratoarelor, precum și cu dificultăți specifice, cum ar fi comas area, într-o singură clasă, a copiilor cu vârste diferite, deci din ani școlari diferiți, fie din lipsa efectivului de elevi necesar constituirii claselor separate, fie din cauza personalului didactic insuficient. O problemă adițională o constituie grădinițele din mediul rural, la acest capitol existând multe sate care nu sunt acoperite de sistemul preșcolar, chiar dacă există spațiul locativ, însă lipsa educatorilor și a resurselor financiare necesare funcționării acestor grădinițe conduce la limitarea accesului la educația preșcolară în mediul rural.

Efectele se simt atât pe termen lung, având în vedere ca rolul învățământului preșcolar este esențial în instruirea copiilor și pregătirea lor pentru școală și societate, dar și pe termen scurt, mulți părinți consideră că, dacă și-ar putea trimite copiii la grădiniță, ar putea căuta de lucru în timpul zilei, și, în plus, ar fi un ajutor pentru întreaga familie, deoarece de multe ori frații mai mari trebuie să aibă grijă de cei mai mici, renunțând astfel la pregătirea lor școlară, sau părinții sunt nevoiți să își ia copiii mici cu ei la lucru (munca agricolă, colectarea de deșeuri, sticle, borcane, fier vechi).

În cazul comunităților sărace din mediul urban, industrializat, problemele sunt în egală măsură legate de accesul la resurse și de existența unui loc de muncă. În cazul orașelor, desființarea unei fabrici sau a unui combinat și disponibilizările masive care au avut loc au atras după sine riscuri crescute legate de accesul la educație, sănătate sau asigurarea hranei. Astfel, se

poate trage concluzia că un factor de risc pentru accesul la educație îl constituie, pe lângă cele enumerate până acum, și costurile educaționale ridicate, pe care familia a trebuit să le preia într-o proporție tot mai mare și care îngreunează situația familiilor sărace cu copii de vârstă școlară.

Centrul de greutate tinde să se deplaseze spre școlile profesionale, de unde părinții speră pentru copiii lor ca vor putea ieși cu o meserie și își vor putea găsi un loc de muncă mai repede în comparație cu liceul, care nu le asigură nici un viitor dacă nu urmează și o facultate. Această alternativă fiind în majoritatea cazurilor imposibil de realizat din motive financiare, alternativa unei școli profesionale este mult mai apropiată de realitate.

III. Problemele din sistemul educational

a) Probleme de ordin financiar: resurse insuficiente alocate pentru învățământ (repararea școlilor, dotarea claselor și a școlilor cu grupuri sanitare, instalație termică, etc.).

Sistemul educațional din România, în general, din Regiunea Oltenia, în particular, se confruntă în primul rând cu probleme de ordin financiar rezultând o cerere crescută de fonduri pentru repararea, renovarea și dotarea școlilor. Deoarece fondurile destinate acestor activități sunt alocate de către autoritățile locale, unitățile de învățământ din comunitățile sărace se confruntă cu probleme majore, în special în mediul rural, unde se înregistrează investiții scăzute, care nu pot acoperi nevoile acestora.

b) Probleme privind capitalul uman. În aceasta categorie putem include mai multe aspecte legate de activitatea cadrelor didactice din comunitățile sărace:

- problema cadrelor didactice din mediul rural: În condițiile în care în mediul rural afluxul de cadre didactice este destul de scăzut, iar facilitățile acordate acestora nu sunt atractive, instituția școlii în mediul rural are un rol tot mai scăzut în viața comunității, iar calitatea actului educațional al elevilor din aceste medii este foarte scăzută.

- rolul cadrelor didactice: educația copiilor provenind din familii sărace presupune atât activități specifice de instruire, cât și demersuri de integrare socială și suport în dezvoltarea acestora. În

acest context, rolul cadrelor didactice este diferit față de cel al profesorilor care predau în colectivități care nu se confruntă cu probleme socio-economice severe.

Pe termen scurt, riscurile cumulării factori precizați anterior sunt participarea școlară scăzută, abandonul școlar și calitatea redusă a instrucției școlare, care în viitor vor avea ca efect lipsa sau calitatea scăzută a instruirii profesionale, limitarea accesului pe piața muncii și excluziunea socială a copiilor proveniți din aceste familii.

Traectoria pe care o urmează copiii din familiile sărace poate fi comparată cu cea urmată de un bulgare de zăpadă, în sensul că fiecare etapă din dezvoltarea acestuia adăugă probleme și lipsuri noi la cele acumulate în fazele precedente, efectul fiind căderea aceluși copil sub pragul de sărăcie la vârsta maturității. Calitatea educației primare (oferită de familie) și ulterior cea a educației secundare (oferită de instituția școlii, pe diferite niveluri de învățământ) sunt pentru acești copii decisive pentru traiectoria pe care o vor urma în viață și pentru șansele pe care le au în viitor de a nu perpetua în familiile lor starea de sărăcie a părinților lor.

Implicațiile sociale ale nivelului scăzut de educație și instruire profesională a copiilor săraci se pot identifica analizând tinerii șomeri care, neavând o calificare în majoritatea cazurilor, sunt excluși de pe piața muncii și devin, la fel ca și părinții lor, dependenți de sistemul de protecție socială.

Întrebarea care se impune în acest context este în ce măsură asigurarea accesului la educație pentru acești copii va scădea riscul excluziunii sociale și profesionale a acestora în viitor.

Majoritatea tinerilor șomeri nu au lucrat niciodată cu carte de muncă. Activitățile desfășurate de ei sunt fie în domeniul agriculturii („la sapă”, „la porumb”, sau „la fermă”), fie în economia informală, (munci ocazionale, ziliere, care nu presupun o calificare). Tinerii care nu au mai urmat o altă formă de învățământ după educația primară, precum și cei care au abandonat școala în timpul învățământului obligatoriu au reușit să învețe o meserie fie de la unul dintre părinții (zugrav, tâmplar, mecanic auto), fie la locul de muncă unde au lucrat pe o perioadă

scurtă de timp. Foarte puțini dintre aceștia au urmat un curs de calificare sau reinserție profesională, cazurile întâlnite fiind în special în domeniul industriei textile, pentru femei.

Observăm astfel că atât tinerii cu o educație foarte scăzută (maxim 8 clase), cât și cei care au urmat parțial sau integral cursurile învățământului secundar urmează o traiectorie similară, de excluziune de pe piața forței de muncă. În acest context, accesul la educație nu poate fi privit ca o condiție care asigură, implicit, un loc de muncă, acces la resurse și incluziunea socială a acestora.

Asigurarea accesului la educație este doar una dintre măsurile care trebuie luate pentru a reduce riscul de excluziune socială al copiilor și tinerilor provenind din familii sărace. Măsurile suplimentare trebuie să vizeze problemele socio-economice ale familiilor, creșterea oportunităților în comunitățile sărace, atât din mediul rural, cât și din urban, precum și adaptarea sistemului educațional actual la cerințele socio-profesionale de pe piața muncii și din societatea românească.

Orientarea activității școlare spre identificarea și dezvoltarea abilităților practice și sociale ale copiilor indiferent de statutul lor social poate crește în viitor șansele acestora pe piața muncii și scăderea riscului de excluziune socială.

Una dintre preocupările principale o constituie în țările membre UE dezvoltarea unor politici integrate pentru eliminarea abandonului școlar. Problematika abandonului școlar este astfel tratată atât dintr-o perspectivă educațională, cât și socio-economică.

Se identifică, astfel, trei categorii cărora li se adresează aceste politici de răspuns privind abandonul școlar. Prima categorie o constituie elevii de vârstă școlară care încă frecventează școala, dar se confruntă cu dificultăți precum absențe, note foarte scăzute și probleme comportamentale. A doua categorie este formată din copiii de vârstă școlară care au abandonat efectiv școala. A treia categorie se referă la cei care au abandonat formal școala, și care nu au nici o calificare, sau au o

calificare minimală, fiind confrunțați cu probleme majore pe piața muncii.

Primele două categorii sunt obiectul a numeroase politici de răspuns care sunt destinate atât prevenirii abandonului școlar, cât și intervenției în cazul în care abandonul școlar a avut loc, promovând reintegrarea în sistemul educațional. Inițiativele identificate în țările membre ale UE includ atât măsuri focalizate pe aspectul educațional, cât și dezvoltarea unei rețele de suport mai complexe, care să integreze toți actorii implicați. Aceste strategii includ măsuri privind:

- adaptarea curriculum-ului la condițiile sociale și necesitățile din societate;

- training-uri destinate profesorilor organizate pe problemele privind sărăcia și excluziunea socială, precum și educația interculturală și dezvoltarea unei metodologii pedagogice flexibile și adaptate situațiilor;

- resurse suplimentare pentru școlile din comunități / zone defavorizate sau care sunt frecventate de un număr mare de elevi provenind din familii defavorizate;

- servicii sociale, educaționale și psihologice mai bune, concentrate asupra asigurării bunăstării elevului;

- o pregătire școlară mai bună, axată pe elevii cu nevoi speciale;

- siguranța mediului educațional, organizarea de activități în afara școlii în cluburi, programe de vacanță;

- focalizarea activităților asupra ușurării trecerii de la educația primară la cea secundară, eliminarea excluziunii sociale, îmbunătățirea frecvenței școlare prin reducerea absenteismului și o mai bună monitorizare în vederea evitării abandonului școlar în cazul copiilor aflați în situații de risc;

- îmbunătățirea colaborării familie – școală – comunitate.

Acest registru de măsuri și direcții de intervenție în vederea prevenirii abandonului școlar și creșterii calității educației în țările membre UE evidențiază un aspect esențial, și anume acela că, atunci când se dezvoltă o ofertă educațională adresată copiilor aflați în situații de risc este necesară mobilizarea tuturor actorilor

de la nivel local, comunitar și național, atât din sectorul de stat, privat cât și non-profit, cum ar fi: părinți, servicii sociale, poliție și servicii de probațiune, acolo unde există, autorități locale, precum și alte grupuri comunitare în vederea identificării necesităților și acordării de sprijin pentru acele familii sau comunități în care riscul de abandon școlar și instrucție deficitară este ridicat.

Cu toți acești actori școala trebuie să lucreze îndeaproape în vederea găsirii de soluții și oferirii unei șanse copiilor defavorizați, identificând în primul rând cauzele pentru care fiecare persoană a abandonat școala sau se află într-o situație de risc crescut în ceea ce privește accesul la educație.

Așa cum am subliniat, relația dintre sărăcie și accesul la educație al copiilor provenind din familiile sărace este de influențare reciprocă, lanțul causal având efecte pe termen lung atât la nivel individual, cât și la nivel comunitar și societal. Necesitatea intervenției statului atât prin mărirea nivelului fondurilor alocate, cât și prin servicii de suport social susținut și adaptat nevoilor specifice se justifică în principal prin urmările pe care le poate avea pe termen lung pentru piața forței de muncă din România și pentru viața socio-economică - o generație slab instruită și cu un nivel de participare economică foarte redusă.

Intervenția statului trebuie, însă, permanent completată de cea a celorlalți actori sociali care pot contribui la asigurarea accesului la educație al copiilor din familiile sărace: sectorul non-profit, agenții economici, profesorii, serviciile sociale, biserica și familia.

Pe lângă măsurile financiare, care implică investiții suplimentare în sistemul educațional care să vizeze renovarea unităților de învățământ, dotarea laboratoarelor, bibliotecilor și cabinetelor, asigurarea unei mese zilnice la cantine școlare, subvenționarea rechizitelor și manualelor, precum și asigurarea, în mediile rurale, a transportului copiilor și cadrelor didactice pe distanțe mai lungi la și de la școală, se impun măsuri specifice, de ordin educațional, cum ar fi:

1. instruirea cadrelor didactice cu privire la problemele legate de sărăcie, excluziune socială, metode de integrare în

colectivul clasei a copiilor săraci și de creștere a capacității de învățare a copiilor cu posibilități reduse;

2. servicii (psihosociale) centrate pe nevoile comunității și familiilor care trăiesc în acele zone, prestate de profesioniști, care să asigure o colaborare între autorități locale – școală – familie;

3. adaptarea curriculum-ului în funcție de cerințele socio-economice și de realitățile din societate, cu un accent mai mare pe abilități și deprinderi practice;

4. diversificarea activităților extra-curriculare în vederea motivării elevilor, precum și pentru a promova incluziunea socială a copiilor săraci;

5. includerea părinților în activitățile organizate în școală, astfel încât să crească activismul social și prin aceasta conștientizarea rolului și importanței școlii în viața unui copil.

Politicile de răspuns din domeniul educației ar trebui, așadar, să se centreze pe reducerea inegalităților sociale generate de accesul diferențiat la învățământ și pe asigurarea unui nivel de instrucție socio-economică cât mai ridicat pentru generația tânără, evitându-se astfel transmiterea inter-generațională a stării de sărăcie și a deprivărilor.

Este cu atât mai necesară protecția copilului aflat în situație de risc și din punctul de vedere al accesului la educație, cu cât inegalitățile din educație și șansele reduse de instruire școlară și mai târziu profesională vor avea efecte negative majore asupra calității vieții acestora în viitor. Reducerea abandonului școlar și creșterea participării școlare prin măsuri integrate, de natură socială, economică și educațională trebuie să constituie obiectivul central al strategiei în domeniul educației, alături de reintegrarea în sistemul educațional al tinerilor cu nivel scăzut de educație și reinsertia profesională a adulților necalificați în vederea creșterii șanselor pe piața muncii și combaterii excluziunii sociale a acestora.

Excluziunea socială a copiilor provenind din familii sărace poate fi diminuată și prin asigurarea accesului la educație al acestora, știut fiind faptul ca socializarea secundară asigură însușirea principiilor dominante dintr-o societate și a culturii

acelei comunități, școala jucând astfel un rol central în procesul de incluziune socială a copiilor defavorizați.

În anul școlar/universitar 2004/2005, au funcționat, la nivelul Regiunii de Dezvoltare Sud - Vest Oltenia, 1436 **unități**, respectiv, 471 grădinițe, 796 școli primare și gimnaziale, 150 licee, 5 școli de arte și meserii și de ucenici, 8 școli postliceale și de maiștri, 6 institute de învățământ superior.

La începutul anului de învățământ 2004/2005, **populația școlară** era de 452674 copii, elevi și studenți (cu 9142 mai puțin față de anul precedent).

Personalul didactic în anul școlar/universitar 2004/2005, a fost de 29581 persoane cu 1,4% mai mult față de anul precedent.

În **învățământul preșcolar** la nivelul anului școlar 2004/2005 au fost înscriși 71442 copii, reprezentând 15,8% din totalul populației școlare (15,4% în anul precedent).

Personalul didactic din învățământul preșcolar, de 3687 persoane, a reprezentat 12,5% din totalul personalului didactic din anul școlar/universitar 2004/2005 (cu 53 persoane mai mult față de anul precedent).

În **învățământul primar și gimnazial** la nivelul anului școlar 2004/2005, unitățile de învățământ au fost în scădere cu 42 față de anul școlar 2003/2004.

Elevii înscriși în clasele I-VIII (inclusiv deficienții), au fost în număr de 218148 persoane (-5,4% față de anul precedent), din care 48,0% au fost înscriși în învățământul primar (47,5% în anul școlar 2003/2004) și 52,8% în învățământul gimnazial (52,5% în anul școlar 2003/2004).

Din totalul elevilor care frecventează acest nivel de învățământ, în anul școlar 2004/2005, 48,4% (105608 elevi) erau de sex feminin.

Personalul didactic din învățământul primar și gimnazial a fost în scădere cu 36 persoane față de anul școlar precedent, aceasta realizându-se, în principal, pe baza scăderii personalului didactic din învățământul primar.

Învățământul liceal s-a desfășurat anul școlar 2004/2005 în 150 unități școlare, cu 85451 elevi (cu 1,4% mai mulți față de anul școlar precedent), dintre care 52,9% erau de sex feminin.

Dintre cele 150 de licee active în anul școlar 2004/2005, 60 licee s-au regăsit în filiera teoretică (licee teoretice), 75 licee în filiera tehnologică (licee cu profil tehnic, cu profil agricol și silvic, cu profil economic, administrativ și de servicii) și 15 în filiera vocațională (licee de artă, cu profil pedagogic, sportiv și teologic).

Numărul elevilor înscriși a fost mai mare în liceele din filiera tehnologică (42892 elevi), urmat de cel al elevilor înscriși în filiera teoretică (37725 elevi) și din filiera vocațională (4834 elevi).

Comparativ cu anul școlar 2003/2004, în anul școlar 2004/2005, numărul elevilor înscriși a crescut cu 767 elevi în liceele din filiera tehnologică, 307 elevi în cele de filieră teoretică și cu 83 elevi în cele de filieră vocațională.

Personalul didactic din învățământul liceal a fost în anul școlar 2004/2005 în număr de 6937 persoane, în creștere cu 377 persoane față de anul școlar precedent.

În învățământul de arte și meserii și de ucenici, numărul elevilor înscriși a fost de 27957 persoane, reprezentând 6,2% din populația școlară totală.

În învățământul postliceal și tehnic de maiștri, au fost înscriși la începutul anului școlar 2004/2005, un număr de 5857 elevi, în scădere cu 10,8% față de anul școlar 2003/2004. Din numărul total al elevilor, 65,4% erau de sex feminin. Învățământul postliceal a fost frecventat de 5158 elevi, iar cel tehnic de maiștri de 699 elevi.

În învățământul superior, la nivelul Regiunii Sud - Vest Oltenia, în anul universitar 2004/2005, au funcționat 6 institute de învățământ superior.

Din numărul total de 43819 studenți, 33752 studenți (77,0%) au fost înscriși în învățământul de zi, 5753 studenți (13,1%) la învățământul deschis, la distanță, și 4314 studenți (9,9%) la învățământul fără frecvență.

Față de anul universitar precedent, numărul studenților înscriși a fost în creștere cu 3,8% (+1618 studenți).

În anul universitar 2004/2005, 52,3% din numărul studenților înscriși au fost de sex feminin, (53,6% în anul universitar 2003/2004).

Personalul didactic din învățământul superior a fost în număr de 1613 persoane (-19 persoane față de anul universitar precedent), dintre care 96,5% în învățământul superior public.

Baza materială a sistemului instituțional de învățământ, din anul școlar/universitar 2004/2005, în care s-a desfășurat activitatea de educație și instruire profesională sau de specialitate a dispus de 13311 săli de clasă și cabinete școlare (-446 săli față de anul școlar/universitar 2003/2004), 2044 laboratoare școlare (-107 laboratoare), 768 ateliere școlare (-46 ateliere) și 485 săli de gimnastică (-12 săli de gimnastică).

POPULAȚIA RURALĂ AFECTATĂ DE EXCLUZIUNEA SOCIALĂ

În cele ce urmează va fi abordată sărăcia din perspectiva dihotomiei urban-rural, prezentând principalele caracteristici ale sărăciei în cele două medii de rezidență și accentuând tipurile, dimensiunile și factorii sărăciei în funcție de acest criteriu. De asemenea, este analizat cadrul legislativ în domeniul asistenței și a protecției sociale, funcționarea instituțiilor cu atribuții în acest domeniu, precum și efectele strategiilor anti-sărăcie asupra grupurilor sociale afectate de acest fenomen.

- Pentru societatea românească, problemele cheie sunt sărăcia de consum din mediul rural și sărăcia extremă, multi-dimensională din mediul urban.
- Dacă din perspectiva consumului, sărăcia rurală este principala problemă a sărăciei în România, din perspectiva „noii sărăcii”, profunde, cronice, multi-dimensionale, aceasta o reprezintă sărăcia urbană.
- Dacă sărăcia de consum este în descreștere ca urmare a creșterii economice, „noua sărăcie” este în plin proces de dezvoltare ca urmare a creșterii inegalității și a slăbirii coeziunii sociale.
- Dacă sărăcia de consum afectează milioane de cetățeni români, „noua sărăcie” este specifică în prezent pentru câteva sute de mii de locuitori din mediul urban afectați de această formă de sărăcie.
- Sărăcia extremă din România este concentrată în mediul urban, la nivelul tinerilor, copiilor și este în strânsă relație cu fenomenul persoanelor fără locuință, cu schimbările de pe piața muncii (șomaj) și cu forme de dezorganizare socială. În mediul rural, acest tip de sărăcie este doar marginal, problema cheie a mediului rural fiind sărăcia de tip tradițional, asociată

cu nivelul redus de modernizare și cu viața economică dominată de agricultură.

- Analiza predictorilor riscului de sărăcie arată că, atât pentru sărăcia de consum, cât și pentru sărăcia extremă multi-dimensională, principalii factori determinanți îi constituie **ocuparea și educația**.
- În afara acestor doi factori, mediul rural este dezavantajat și în ceea ce privește *infrastructura fizică, utilitățile publice, condițiile de locuit și accesul la serviciile sociale fundamentale*, ceea ce a condus în ultimii 16 ani la o adâncire a diferențelor dintre cele două medii de rezidență. La schimbările structurale din ultimii ani se adaugă și *distribuirea neechilibrată a resurselor administrative și bugetare*, care constituie o altă cauză majoră a sărăciei rurale.

Pe baza argumentelor prezentate în acest studiu, în România sărăcia atât la nivelul comunităților, cât și la nivelul gospodăriilor, *este concentrată teritorial*.

Sărăcia de consum și sărăcia comunitară predomină în mediul rural, dar mediul rural este înalt diferențiat. Satele mici, periferice în cadrul comunei, izolate (departe de orașe, de un drum european, de capitala de județ) sunt considerabil mai sărace decât satele mari, centru administrativ de comună, mai ales dacă se află în vecinătatea unui oraș sau drum european. În satele mari dezvoltate sunt în proces de formare zone de concentrare a gospodăriilor în sărăcie, și anume zonele de romi și zonele de *venetici*.

Sărăcia de consum și sărăcia comunitară au dimensiuni reduse în mediul urban, însă orașele mici, cu cel mult 30 mii locuitori, mai ales cele în declin, sunt considerabil mai sărace decât celelalte orașe și chiar decât unele comunele mari dezvoltate.

Sărăcia extremă definită multi-dimensional și asociată cu excluziunea socială este specifică mediului urban. În toate tipurile de orașe sunt în proces de dezvoltare zone intra-urbane sărace

caracterizate de sărăcie comunitară mai accentuată decât cea rurală și de sărăcie extremă a gospodăriilor rezidente.

Creșterea economică în România reprezintă o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru resorbția sărăciei în România. În funcție de mediul de rezidență și de specificul zonelor sărace, strategiile anti-sărăcie trebuie să conțină un set specific de măsuri și politici de dezvoltare care să fie adaptate contextului local căruia acestea se adresează. De aceea, întărirea capacității instituțiilor locale trebuie să constituie un punct central al politicilor de răspuns la problematica sărăciei.

Ocuparea și educația reprezintă factorii determinanți ai sărăciei indiferent de mediul de rezidență sau de tipul de sărăcie. Ca atare, orice strategie anti-sărăcie trebuie să se concentreze pe dezvoltarea și diversificarea pieței forței de muncă, pe facilitarea accesului pe piața muncii a grupurilor defavorizate, precum și pe îmbunătățirea situației învățământului în România.

Dezvoltarea mediului rural nu poate fi realizată fără diversificarea economiei rurale și îmbunătățirea învățământului în acest mediu. Deși comparația la nivelul vârstelor tinere arată că distanța rural-urban s-a diminuat, educația și învățământul rural sunt considerate încă probleme cheie nu doar în relație cu politicile anti-sărăcie, ci chiar cu dezvoltarea durabilă a mediului rural.

Învățământul rural se confruntă în continuare cu dificultăți majore legate de investiția în infrastructura fizică, numărul personalului didactic calificat, fluctuația cadrelor, accesul limitat la formarea profesională, precum și la programele de formare continuă a populației rurale.

Pentru că sărăcia este concentrată la nivelul anumitor de grupuri de populație și este concentrată teritorial, politicile și programele anti-sărăcie promovate la nivel național oricât de bine țintite și de eficiente ar fi nu pot rezolva problema în absența unui suport consistent de programe și proiecte dezvoltate la nivel local. Asumarea sărăciei ca problemă locală prioritară de către

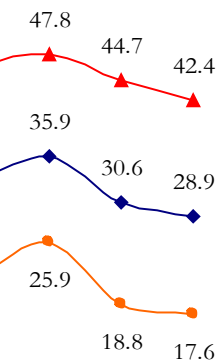
autoritățile locale este deci esențială. Nevoia de identificare la nivel local a grupurilor sărace, a grupurilor vulnerabile, a grupurilor defavorizate, precum și a zonelor de concentrare a sărăciei este primul pas de recunoaștere oficială și de dimensionare a problemei. Monitorizarea tuturor acestor grupuri și zone, dezvoltarea de politici municipale adaptate la condițiile locului, pe baza unor strategii locale anti-sărăcie, precum și dezvoltarea unor mecanisme de mobilizare a comunităților și resurselor locale reprezintă singurele căi de acțiune care ar putea mări ritmul de reducere a sărăciei într-un mod sustenabil.

Problema sărăciei a devenit una dintre problemele cele mai atent analizate de literatura de specialitate în România. Studiile asupra sărăciei au cunoscut o amploare deosebită, în special după 1995. Aceste studii pun în evidență dinamica, dimensiunea, profunzimea, profilul sărăciei, precum și factorii structurali, individuali sau regionali ai sărăciei.

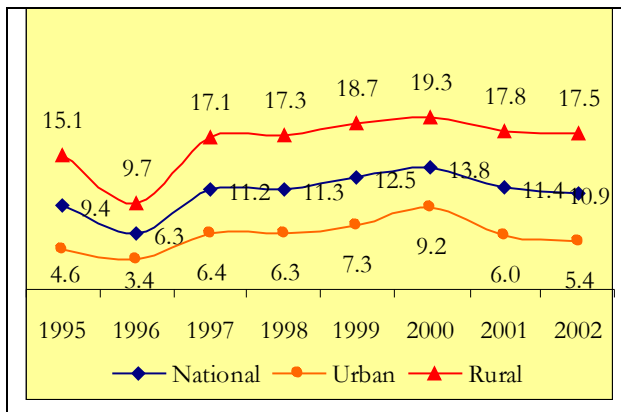
Discrepanța majoră dintre mediul rural și mediul urban cu privire la majoritatea aspectelor menționate constituie una dintre concluziile principale, accentuată de cele mai multe studii. Totuși, mediul de rezidență reprezintă de obicei doar una dintre multele dimensiuni sau doar unul dintre factorii influenți ai sărăciei din România, fără să existe vreun studiu sistematic al diferențelor / asemănarilor dintre sărăcia urbană și sărăcia rurală.

Sărăcia de consum, adică sărăcia estimată în funcție de consumul gospodăriilor, este mult mai extinsă în mediul rural prin comparație cu mediul urban. În anul 2002, din cele 6,3 milioane de persoane sărace din România, doar în jur de o treime (2,1 milioane persoane) locuiau în orașe și municipii, în timp ce aproape 4,2 milioane persoane proveneau din mediul rural.

Sărăcia de consum este mai profundă în mediul rural decât în mediul urban. Cu alte cuvinte, distanța între pragul de sărăcie (fie acesta alimentară, de sărăcie extremă sau de sărăcie totală) și consumul mediu al gospodăriilor sărace este aproximativ de trei ori mai mare în mediul rural față de mediul urban.

Ponderea persoanelor în sărăcie extremă

an — Rural

Evoluția sărăciei din România a fost invers proporțională cu evoluția generală a economiei. Astfel, creșterea economică începând cu 2000 a determinat o scădere semnificativă a numărului și ponderii persoanelor în sărăcie totală, de la 36% la 29% din populația totală. Spre deosebire, ratele sărăciei extreme și sărăciei alimentare au înregistrat scăderi mult mai moderate (de la 14% la 11%, respectiv de la 7% la 6%). Aceste tendințe s-au manifestat atât la nivel național, cât și la nivelul celor două medii de rezidență. Studiile cele mai recente (BM, 2003 și CASE și BM, 2004) pun în relație creșterea economică și evoluția sărăciei din România și scot în evidență existența a două sub-perioade distincte:

- 1996 – 1999, perioadă de declin economic accentuat, caracterizată de diminuare considerabilă a consumului la nivelul întregii populații, dar populația rurală a pierdut mai puțin decât populația urbană, salariații au suferit mai puțin decât lucrătorii pe cont propriu, gospodăriile cu situație medie sau bună și-au redus consumul mai mult decât cele mai sărace 40% gospodării
- 2000 – 2002, perioadă de creștere economică constantă,

caracterizată prin creșterea consumului la nivelul întregii populații, însă populația rurală a câștigat mai puțin decât populația urbană, salariații și lucrătorii pe cont propriu în sectoare ne-agricole au câștigat mai mult decât lucrătorii în agricultură (țărani). În fapt, creșterea economică a rezultat doar în beneficii ne semnificative pentru șomeri și țărani. Gospodăriile cu situație medie sau bună (primele 60% din totalul de gospodării) și-au îmbunătățit consumul în semnificativ mai mare măsură prin comparație cu cele mai sărace 40% gospodării.

Creșterea economică a determinat scăderea sărăciei, dar a fost acompaniată de creșterea inegalității. Acest fapt se reflectă și la nivelul relației dintre sărăcia urbană și sărăcia rurală. Trend-ul convergent manifestat până în anul 2000 a fost înlocuit de un trend divergent, sărăcia urbană cunoscând o reducere mult mai accentuată decât sărăcia rurală.

Cele cinci caracteristici principale ale sărăciei de consum din România sunt următoarele: 1. este **extinsă** (29% din populație în 2002); 2. este **elastică** la creșterea economică; 3. este **în scădere**, dar inegalitatea socială este în creștere; 4. este **superficială**, pentru că distanța medie între consumul gospodăriilor și pragul de sărăcie este relativ mică și pentru că ponderi importante de populație se află în imediata apropiere a pragului de sărăcie, adică pot „intra” sau „ieși” din sărăcie la variații relativ mici ale veniturilor; 5. este predominant **temporară** și nu permanentă; pentru perioada 1995-1998, doar în jur de 22% din toate persoanele sărace nu au reușit să iasă din sărăcie în anii de creștere economică.

În cheia sărăciei urbane versus sărăciei rurale, cele cinci caracteristici ale sărăciei de consum se re-scriu astfel:

1. sărăcia rurală este de 2,4-3,4 ori mai mare decât sărăcia urbană;
2. sărăcia rurală este mai rigidă la creșterea economică decât sărăcia urbană, pentru că majoritatea investițiilor și a valorii

adăugate sunt concentrate în servicii și industrie, domeniile ale economiei sub-dezvoltate în mediul rural;

3. sărăcia rurală, similar sărăciei urbane, este în scădere, dar într-un ritm mult mai lent;
4. sărăcia rurală este de aproximativ trei ori mai profundă decât sărăcia urbană;
5. sărăcia rurală, ca și sărăcia urbană, este predominant temporară, dar ponderea gospodăriilor care nu reușesc să iasă din sărăcie în anii de creștere economică este semnificativ mai mare dată fiind supra-reprezentarea în mediul rural a gospodăriilor de țărani și de lucrători pe cont propriu.

În concluzie, din perspectiva consumului, sărăcia rurală este problema cheie a sărăciei din România.

Sărăcia de consum este doar unul din multele tipuri de sărăcii. Deficitul de consum reprezintă doar “biletul de intrare pe ușa sărăciei”. Dincolo de intrare, însă, sărăcia se extinde și, cu timpul, pune stăpânire pe toate sferile vieții. Căderea în sărăcie este un proces, în cadrul căruia sărăcia de consum reprezintă doar faza inițială.

Un șoc de venit declanșează procesul de reducere a consumului. Dacă șocul este suficient de mare, reducerea consumului este drastică și se transformă în sărăcie de consum. Situația este definită drept criză, iar gospodăria prin mobilizarea resurselor de care dispune (de la economii, la locuință, bunuri și proprietăți, la forța de muncă, calificări și abilități, la rețele sociale și relații sociale utile) dezvoltă strategii de management a crizei și de revenire la situația inițială. Dacă șocul declanșator a fost prea drastic sau dacă gospodăria suferă mai multe tipuri de șocuri care se succed (de exemplu, pierderea locului de muncă și apariția unui copil) și/sau dacă resursele gospodăriei sunt insuficiente, reducerii consumului i se alătură alte fenomene destabilizatoare: bunurile existente își pierd din valoare, frigiderul, televizorul și instalațiile se strică, calificările nu mai sunt căutate pe piață, datoriile la

utilitățile publice se cumulează, apare alcoolismul, violența în familie și sentimentul că situația este fără ieșire.

Pe principiul „o nenorocire nu vine niciodată singură” gospodăria nu reușește echilibrarea ci „cade” în sărăcie cu viteză din ce în ce mai mare, prietenii se răresc și îi evită pentru că cer într-una ajutor, respectul celor din jur se reduce, copiii nu mai sunt trimiși la școală „că n-avem cu ce să-i încălțăm” sau sunt trimiși cu schimbul „că avem un singur schimb de haine”. După o serie de încercări eșuate, sărăcia se instalează ca stare de fapt în toate sferele vieții. Odată asumată ca dat natural fără scăpare, sărăcia este deja asociată cu marginalizare, cu excludere și și-a creat deja mecanisme de auto-reproducere, de transmitere de la o generație la alta. Prin urmare, dacă sărăcia de consum poate fi „trată” prin creștere economică, sărăcia multi-dimensională necesită o abordare mai complexă, din perspectiva drepturilor fundamentale ale omului, care să articuleze politicile pro-dezvoltare cu politici dedicate pro-săraci și politici de incluziune socială.

„Noua sărăcie”, după cum este numită în literatura de specialitate, este sărăcia profundă, multi-dimensională, cronică, care nu „trece de la sine” odată cu creșterea economică, reprezintă o preocupare atât în țările europene dezvoltate, cât și în Statele Unite ale Americii.

Spre deosebire de sărăcia de consum, „noua sărăcie” reprezintă o stare de deprivări multiple, de derivă, care nu poate fi depășită decât prin intervenție din exterior.

Sărăcia extremă din România, definită tri-dimensional, este concentrată la nivelul tinerilor, copiilor și mediului de rezidență urban și este în strânsă relație cu transformările sociale de după 1990, cu fenomenul persoanelor fără locuință, cu schimbările de pe piața muncii (șomaj) și cu forme de dezorganizare socială. Pe de altă parte, în zonele sărace din sate, „noua sărăcie” este doar marginală, problema cheie a mediului rural fiind formele de sărăcie de tip tradițional, specifice comunităților cu grad redus de

modernizare, a căror viață economică este dominată de agricultură.

Sărăcia de consum este un fenomen care se manifestă (cu dimensiuni variabile, dar trăsături în mare parte comune) în toate țările în tranziție, dar nu în țările dezvoltate. Spre deosebire, „noua sărăcie” este o realitate atât țările în tranziție, cât și țările dezvoltate. Dacă pentru sărăcia de consum sunt promovate o serie de soluții, dintre care principala este creșterea economică, pentru sărăcia persistentă asociată cu excluziunea socială soluțiile nu sunt încă clare nici în democrațiile avansate. În mod firesc, atât guvernele țărilor în tranziție, cât și organizațiile internaționale s-au centrat pe sărăcia de consum.

	Sărăcia rurală	Sărăcia urbană
<i>Problemă cheie:</i>	Sărăcia de consum	Sărăcia extremă
<i>Tip de sărăcie:</i>	„Tradițională” Predominant temporară	„Nouă” Persistentă
<i>Dimensiune:</i>	Extinsă, în scădere	Relativ redusă, în creștere
<i>Profunzime:</i>	Superficială, dar mai profundă decât sărăcia de consum din mediul urban	Profundă, sărăcie alimentară combinată cu insecuritatea locuinței și excluziune socială
<i>Asociată cu:</i>	Satul, țăranul, problema agriculturii	Zone sărace din orașe, orășeanul sărăcit, restructurarea industriei, mică infrafracționalitate, prestigiu negativ

De-a lungul întregii perioade de tranziție, grupurile cu risc de sărăcie de consum au fost: țăranii, șomerii, lucrătorii pe cont propriu în sectoare neagricole, persoanele cu nivel redus de instruire (cu precădere cei care au absolvit cel mult gimnaziul), gospodăriile cu cinci sau mai mulți membri, gospodăriile cu trei

sau mai mulți copii, rezidenții mediului rural, Roma (țigani) și copiii.

Salariile reprezintă principala sursă de venit pentru mai puțin de un sfert din gospodăriile rurale. Nu doar că ponderea (și numărul) salariaților din mediul rural este mult mai redus decât cea din mediul urban, dar aceștia au și salarii mai mici. În România, rezidenții orașelor mari primesc salarii mai bune decât cei din orașele mici și, mai ales, decât cei din sate și comune. De exemplu, doar prin mutarea dintr-un sat într-un oraș mic (15-50 mii locuitori), o persoană se poate aștepta la creșterea salariului cu 17%, respectiv cu 33% prin mutarea în București.

De precizat că pensia medie pentru agricultori reprezintă doar 20% din pensia medie de asigurări sociale.

Modelele cauzale ale sărăciei din România testate empiric demonstrează că dintr-un complex de factori testați (factori demografici, de ocupare, de venituri și cheltuieli, de locuire, patrimoniu și proprietăți, de educație și sănătate, de rețele sociale și factori comunitari) **ocuparea și educația** reprezintă factorii determinanți cei mai puternici. Cu alte cuvinte, cu cât o gospodărie are mai mulți membri ocupați, cu atât riscul ei de a cădea în sărăcie este mai redus. Cu cât mai educați sunt adulții dintr-o gospodărie, toate celelalte fiind egale, cu atât mai mic este riscul său de a fi în sărăcie. Rezultatul este valabil atât pentru sărăcia de consum, cât și pentru sărăcia extremă multi-dimensională.

Dacă variabila referitoare la ocupația principalului aducător din gospodărie este ținută sub control, diferențele dintre mediul urban și mediul rural dispar. Cu alte cuvinte, gospodăriilor de șomeri sau de lucrători pe cont propriu în agricultură au un consum comparabil indiferent dacă sunt din mediul rural sau urban. Problema nu stă în diferențele de venit rural-urban pe categorii ocupaționale, ci din faptul că în mediul rural sunt supra-reprezentate statistic tocmai acele tipuri de ocupații cu risc major de sărăcie. Această discrepanță rural-urban este vizibilă atât la

nivelul structurii veniturilor gospodăriilor, cât și la nivelul ocupațiilor.

Transferurile formale reprezintă surse importante de venit, mai ales în mediul rural și mai ales pentru săraci. Veniturile informale (din muncă în sectorul informal și din agricultura de subzistență) reprezintă în mediul rural o sursă de venit comparabilă ca importanță cu salariile. Bugetul gospodăriilor sărace din mediul rural sunt puternic dependente de veniturile informale.

Transferurile formale nete includ prestațiile sociale și transferurile din surse formale (publice și private). Veniturile informale includ veniturile din muncă informală (neînregistrată oficial), veniturile din arendarea pământului și din agricultură de subzistență, cadouri și schimburi.

Marea majoritate a populației rurale declară transferurile sociale drept principala sursă de venit a gospodăriei. O jumătate dintre gospodăriile din mediul rural declară pensiile drept cea mai importantă sursă de venit, doar 24% salariile și doar 7% veniturile bănești din producția agricolă (doar 4% vând peste jumătate din producția proprie). De altfel, doar 17% dintre gospodăriile rurale vând produse agricole. Corelat, peste jumătate (52%) din populația rurală apreciază că actualele venituri ale gospodăriei „nu ajung nici pentru strictul necesar (alimente și cheltuielile casei)” și încă 38% declară că acestea „ajung doar pentru strictul necesar”. (EuroBarometru Rural, 2002)

Din punct de vedere al ocupării, discrepanțele urban-rural sunt marcante. În 2003, salariații reprezentau în urban 92% din populația ocupată totală, în timp ce în mediul rural ponderea scădea la 33%. În schimb, populația ocupată din mediul rural era concentrată la nivelul categoriilor de lucrător pe cont propriu (38%) și de lucrător familial neremunerat (29%) în agricultură prin comparație cu 5%, respectiv 1,2% în mediul urban. Cercetările cu privire la caracteristicile socio-economice ale forței de muncă din agricultură arată că gospodăria agricolă familială

tipică este compusă dintr-un fermier în vârstă, lucrător independent, ce are un nivel de educație sub medie, și membrii familiei sale, femei ce lucrează fără a fi plătite.

În linii generale, în 2002, populația ocupată în agricultură ar putea fi împărțită în trei categorii: cei care sunt lucrători independenți cu normă întreagă (69,0%), cei care au o a doua slujbă cu jumătate de normă în agricultură (20%) și cei care lucrează cu jumătate de normă însă nu au o a doua slujbă, fiind în mare parte sub-ocupați.

În timp ce economia orașelor și municipiilor este dominată de industrie și servicii, economia rurală este dominată de agricultură. Evoluțiile de după 1990 de pe piața muncii sunt nefavorabile în ambele medii de rezidență pentru că în mediul urban se concentrează majoritatea locurilor de muncă distruse în industria prelucrătoare, iar în mediul rural se concentrează majoritatea locurilor de muncă nou-create în agricultură, care însă sunt locuri de muncă precare dat fiind caracterul de subzistență a agriculturii din România. La momentul Recensământului 2002, cele mai multe persoane ocupate din mediul urban se regăseau în industria prelucrătoare (30,3%) și în comerț (14,5%), în timp ce în rural ponderea cea mai mare era în agricultură (58,2%), urmată de industria prelucrătoare (13,6%).

Ca strategie de supraviețuire la lipsa locurilor de muncă din sectorul formal al economiei și la fenomenul de erodare a veniturilor, majoritatea populației operează în sectorul informal. Principala strategie de supraviețuire este grădinaritul și producerea în gospodărie a unor alimente. În mediul rural, aproape toate gospodăriile își completează veniturile cu produse alimentare din producția proprie; procentul scade la 43% în mediul urban. În plus, gospodăriile mai tinere din mediul rural care nu își acoperă nevoile cu ceea ce produc în gospodărie lucrează cu ziua în agricultură, nu primesc salariu și nu au carte de muncă. Munca în sectorul informal este răspândită și în mediul urban, dar aceasta este concentrată în sectoare ne-agricole.

Un studiu comparativ internațional arată că România deține cea mai ridicată pondere de persoane active în sectorul informal (fie activitatea economică principală este în sectorul informal, fie persoanele desfășoară o activitate informală secundară) prin comparație atât cu țări europene dezvoltate (Olanda și Marea Britanie), cât și cu țări Central-Est Europene (Cehia, Bulgaria, Slovenia și Ungaria).

Dincolo de diferențele cantitative sunt de remarcat diferențele cantitative. Munca informală în absența unui contract de muncă este caracterizată în toate țările de condiții de muncă precare, plată de nivel redus și nesigură, program de muncă prea lung sau prea scurt. Totuși, doar în România, munca informală este predominantă muncă cu ziua, cu nivel redus de autonomie și cu nivel foarte scăzut de satisfacție. Doar în România, lucrul pe cont propriu este predominant în agricultură fiind pus în relație fie cu „șomaj deghizat”, fie cu pensii și prestații sociale prea mici. Doar în România, pentru marea majoritate a gospodăriilor, sectorul informal reprezintă o nișă de supraviețuire și nu un spațiu de cumulare de capital.

Numărul de pensionari aproape s-a dublat, astfel în anul 2003 rata de dependență economică a fost de o persoană ocupată la 1,36 pensionari, față de un angajat la 0,43 pensionari în 1990. Deși descreșterea globală a populației active din România a dus la o scădere continuă a ratei de activitate, această rată (59,3%) în zonele rurale rămâne superioară în comparație cu rata de activitate la nivel național de 56% și mult mai mare față de cea din zona urbană, unde se înregistrează un procent de 53,2% (date din 2002). Rata mare de activitate din mediul rural nu indică însă o situație mai bună, din contră, este un efect al insuficienței veniturilor, în special a nivelului extrem de redus a pensiilor pentru agricultori. Astfel, populația rurală trebuie să lucreze până la vârste înaintate pentru a completa pensiile: 44% din populația cu vârste situate între 65 și 69 de ani, 37% din grupul de vârstă

cuprins între 70 și 74 de ani și 22% din grupul de vârstă de peste 75 de ani practică agricultura de subzistență.

Nevoia de completare a veniturilor pentru persoanele vârstnice din mediul rural se combină cu faptul că majoritatea acestor persoane sunt femei văduve. Deși sărăcia din România nu este feminizată (femeile nu au risc mai mare de sărăcie decât bărbații, când toate celelalte variabile sunt ținute sub control), în mediul rural gospodăriile conduse de femei au risc semnificativ mai mare de sărăcie prin comparație cu gospodăriile conduse de bărbați tocmai datorită gospodăriilor de femei văduve care trăiesc din pensii de urmaș sau din pensii de agricultor.

Al doilea factor determinant al sărăciei din România este educația. În această privință, datele relevă o discrepanță uriașă între cele două medii de rezidență atât la nivelul întregii populații, cât și la nivelul generațiilor tinere. Deși comparația la nivelul vârstelor tinere arată că distanța rural-urban s-a diminuat, educația și învățământul rural sunt considerate încă probleme cheie nu doar în relație cu politicile anti-sărăcie, ci chiar cu dezvoltarea durabilă a mediului rural și, implicit, a întregii societăți românești.

De altfel, educația și ocuparea sunt puternic corelate. Un nivel ridicat de instruire asigură individului accesul și obținerea unei poziții bune pe piața muncii, de unde un venit bun, regulat și sigur, care asigură protecție împotriva sărăciei de consum. În plus, un venit ridicat asigură atât posibilitatea de economisire, cât și accesul la credite, de unde acces la piața locuințelor, securitatea acestora și, deci, protecție față de sărăcia extremă, multi-dimensională.

La extrema opusă, sunt persoanele fără școală (majoritar persoane în vârstă) și persoanele cu educație cel mult gimnazială care nu asigură vreo calificare. În cazul acestora, oferta de locuri de muncă este foarte limitată, locurile de muncă sunt nesigure și prost plătite, în cele mai multe cazuri sub salariul minim și fără contract de muncă. Cazul limită este cel al romilor (din urban și

din rural), precum și cel al rezidenților din zonele intra-urbane sărace cu un deficit masiv de educație.

Analfabetismul în rândul populației de romi este extrem de ridicat: 18% din bărbații adulți și 28% din femeile adulte nu știu să citească. Doar 5% dintre romii adulți au absolvit liceul sau un nivel superior de pregătire. Doar în jur de o jumătate dintre romii de 7-18 ani merg la școală. Prin urmare, nivelul de calificare este extrem de redus, mai ales că o mare parte din meseriile tradiționale au dispărut, fiind puternic descurajate de politica promovată înainte de 1990. În consecință, romii au rate extreme de sărăcie de consum și sunt supra-reprezențați printre locuitorii zonelor sărace atât rurale, cât și urbane.

Dinamica sărăciei totale de consum pe persoane calificate/necalificate și pe medii de rezidență

	1996	1999	2001
URBAN			
Persoane calificate	5,12	10,59	8,71
Persoane necalificate	19,27	33,91	29,67
RURAL			
Persoane calificate	16,31	30,39	24,07
Persoane necalificate	31,84	49,72	48,38

Persoanele adulte de peste 20 ani în sărăcie extremă multi-dimensională din orașele din România sunt în jur de o treime lipsiți de instruire sau au cel mult patru clase și încă 26% au absolvit doar gimnaziul.

Concentrarea teritorială a sărăciei

Aproape jumătate din populația României, mai exact 47%, trăiește în mediul rural (Recensământului Populației din 2002, INS), ceea ce diferențiază țara noastră atât de țările CEE în tranziție (excepție Polonia), cât și de țările Uniunii Europene, în care populația rurală reprezintă sub 20%.

Problema rurală și problema sărăciei rurale constituie reale provocări. Majoritatea studiilor economice și sociologice recente,

dar și planurile de dezvoltare spațială elaborate la nivelul județelor, precum și documentele oficiale (spre exemplu, Planul Național de Dezvoltare) pun în discuție discrepanța majoră între zonele urbane și cele rurale. Un județ sau o regiune este cu atât mai sărac(ă) cu cât județul sau regiunea respectivă are o pondere mai ridicată a populației rurale.

După 1989, în contextul schimbărilor structurale, diferențele dintre mediul urban și mediul rural s-au adâncit, zonele rurale fiind dezavantajate în ceea ce privește infrastructura, utilitățile publice și confortul locuinței, precum și accesul la serviciile de educație și sănătate.

Rețeaua de **drumuri** actuală deservește numai 3/5 din populația rurală. Numai jumătate dintre comune au acces direct la rețeaua principală de transport rutier. În 2001, drumurile județene și comunale reprezentau 4/5 din totalul rețelelor de drumuri naționale, iar dintre acestea doar 60%, respectiv 8% erau modernizate. Mai mult, aproximativ 25% dintre drumurile comunale nu pot fi folosite în condiții meteorologice nefavorabile. La starea deplorabilă a drumurilor în multe zone se adaugă absența unui serviciu adecvat de transport, fapt ce afectează negativ accesul populației rurale la servicii de educație și de sănătate, precum și la piețele urbane.

Doar 17% din satele din România sunt conectate la **rețelele de distribuție a apei** și doar în jur de 8% gospodăriile rurale au locuințe dotate cu apă curentă. Spre deosebire, toate municipiile și orașele sunt echipate cu sisteme de producție și distribuție a apei potabile și peste 85% din locuințele urbane sunt dotate cu apă curentă. O prăpastie similară se observă și referitor la sistemul de canalizare: 4% din gospodăriile rurale prin comparație cu 84% gospodării urbane. În realitate, în multe sate, problema principală nu este lipsa apei curente, ci aprovizionarea cu apă și calitatea redusă a apei disponibile. Conform Planului Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală, capacitatea rețelei de furnizare de apă potabilă din mediul rural este departe de a acoperi

necesarul de apă din locuințele rurale, fără a pune la socoteală cererea posibilă în cazul în care în zonele rurale se vor dezvolta activități industriale. Lipsa de dotări de bază mărește gradul de expunere a populației rurale la boli infecțioase și, în același timp, reprezintă un factor de poluare și daune pentru mediul înconjurător. La rândul lor, acești factori duc la scăderea calității vieții și la risc de sărăcire ca urmare a unor dezastre naturale (spre exemplu, în urma inundațiilor).

Mediul rural este serios deprivat și cu privire la **infrastructura și instituțiile care facilitează participarea socială**. Excluziunea socială, în definiția sa europeană, înseamnă și lipsă de conectare la sistemele de comunicare și informare, care fac legătura între indivizi, dar și între indivizi și colectivitate. În acest sens, sunt discutate teme precum integrarea bancară (și accesul la credite), investițiile, asigurările, mass-media, telefonica, instituțiile culturale. În mediul rural românesc, infrastructura financiar-bancară ca și infrastructura culturală (teatre, muzee, cinema) sunt sub-dezvoltate, gradul de integrare monetară este foarte redus, iar utilizarea instrumentelor de asigurare este și ea deficitară (doar 6% dintre gospodăriile rurale care au pământ și-au asigurat în 2002 producția agricolă).

Afacerile din mediul rural sunt în general percepute de sistemul bancar drept clienți cu risc înalt și în consecință acestea sunt confruntate cu cereri suplimentare de garanții și costuri financiare superioare pentru împrumuturi. De asemenea există o tendință a sectorului bancar de reducere a activității în mediul rural datorită profitabilității scăzute. Aceste probleme agravează situația financiară a operatorilor și în consecință îngreunează dezvoltarea economică în mediul rural.

Mai puțin de jumătate dintre comune (43%) dispun de servicii de telefonie. Doar 18% dintre gospodăriile au abonamente telefonice prin comparație cu 66% în mediul urban. Dezvoltarea spectaculoasă a telefoniei mobile compensează doar parțial rata

scăzută de penetrare a telefoniei fixe din mediul rural, majoritatea zonelor fără acoperire fiind zone rurale izolate.

Deși indicatorii obiectivi descriu mediul rural drept un spațiu al deprivării materiale și instituționale, percepția populației rurale este mai degrabă pozitivă. Mai mult de două treimi din populația rurală de peste 18 ani este mulțumită sau foarte mulțumită de serviciile oferite de poșta locală, școală, dispensar și primărie. De asemenea, peste 60% sunt mulțumiți de calitatea apei în sat, mijloacele de transport public, posibilitățile de a cumpăra cele necesare din sat, precum și în ceea ce privește siguranța personală și a bunurilor. (EuroBarometrul Rural). În perspectiva populației, problemele prioritare în mediul rural sunt lipsa locurilor de muncă, starea drumurilor din sat, iluminatul public și curățenia.

Infrastructura modernă (apă curentă, canalizare etc.) este percepută drept problematică doar în satele dezvoltate, adică satele mari, centru administrativ de comună, situate în apropierea unui oraș sau drum european. În satele mici, periferice în cadrul comunei, mai ales dacă sunt și îmbătrânite, izolate, bazate pe agricultură de subsistență și caracterizate de o cultură de tip tradițional, doar elitele (preotul, cadrele didactice, întreprinzătorii locali) menționează nevoia de investiții în infrastructură modernă. În astfel de sate lista de probleme comunitare percepute de populație este lărgită cu absența instituțiilor medicale și farmaciilor, a mijloacelor de transport public și a serviciilor de telefonie.

Deprivarea materială a gospodăriilor (din punct de vedere a utilităților și a bunurilor de folosință îndelungată) și sărăcia comunitară sunt specifice mediului rural. Ponderile de persoane deprivat material și sărăcia comunităților privind dotarea cu instituții sunt considerabil mai mari în mediul rural. Discrepanțele rural-urban sunt atât de accentuate încât non-săracii din rural sunt mai deprivați decât săracii de consum din orașe.

Deprivare materială și sărăcie comunitară - Disparități între gospodăriile sărace și non-sărace din mediul rural și mediul urban

	URBAN		
	Sărace	Non-sărace	Total
Gospodăriile din comunități (%)			
- fără unitate poștală	0	0	0
- fără servicii medicale	0	0	0
- fără farmacie	1	0	0
- cu drumuri foarte deteriorate	7	10	9
Gospodăriile (%)			
- fără baie	33	9	13
- fără toaletă	20	5	8
- fără sistem de furnizare a apei calde	36	11	15
- fără frigider	21	9	11
- fără mașină de spălat	54	22	28
RURAL			
	Sărace	Non-sărace	Total
Gospodăriile din comunități (%)			
- fără unitate poștală	18	15	16
- fără servicii medicale	17	14	15
- fără farmacie	41	38	40
- cu drumuri foarte deteriorate	21	19	20
Gospodăriile (%)			
- fără baie	93	78	84
- fără toaletă	77	62	68
- fără sistem de furnizare a apei calde	95	80	86
- fără frigider	53	20	34
- fără mașină de spălat	84	54	67

Sursa: *România: Evaluarea sărăciei*, Banca Mondială, 2003

Totuși, dihotomia urban-rural nu trebuie fetișizată. Așa cum arată variate studii, atât mediul rural, cât și mediul urban din România sunt extrem de eterogene. Mai mult, diferențele urban-rural sunt inversate atunci când sunt comparate comunele/ satele mari aflate în apropierea unui oraș dezvoltat sau lângă un drum european și orașele mici dependente de o singură întreprindere mare, actualmente restructurată sau închisă. În plus, indiferent de mediul de rezidență, discrepanțele regionale sunt considerabile.

Satele sunt puternic diferențiate pe o serie de dimensiuni, dintre care principalele trei sunt: volumul populației, accesibilitatea (distanța față de un oraș sau de un drum european) și tipul administrativ al satului (centru de comună versus sat aparținător).¹

Aproape toate (92%) comunele din România includ un sat centru de comună și unul sau mai multe sate aparținătoare (sau „periferice” cum sunt denumite în literatura sociologică). Populația rurală a țării se împarte aproape egal între satele centru și satele periferice. În timp ce satele centru concentrează resursele administrative și instituționale (primăria, poliția, poșta, dispensarul, școala coordonatoare, căminul cultural), majoritatea satelor aparținătoare dispun doar de o biserică și o școală elementară. Discrepanțele de dotare cu infrastructură fizică sunt de asemenea marcante, majoritatea satelor aparținătoare având doar drumuri nemodernizate, fiind lipsite de sistem de telefonie sau de apă curentă.

În mediul rural, sărăcia de consum este teritorial concentrată la nivelul anumitor sate/ comune cu caracteristici specifice, căci cel mai probabil găsim oameni săraci în comunități sărace și nu oameni săraci în comunități bogate. Acest fapt este analizat și dovedit de o serie de studii - hărți ale sărăciei comunitare realizate

¹Ca regulă generală, satele mici tind să fie izolate sau situate la mare distanță de orașe (peste 30 km), satele mari tind să fie în vecinătatea unor orașe, în timp ce satele mijlocii sunt majoritar plasate la distanță medie (21 km) față de orașe. De asemenea, satele mici sunt majoritar (96%) sate aparținătoare, în timp ce satele mari sunt predominant (79%) sate centru de comună.

atât pe baza indicatorilor socio-economici la nivel de comună și sat, cât și pe baza ratelor de sărăcie de consum determinate la nivelul gospodăriilor și persoanelor.

Gospodării și persoane sărace se găsesc în aproape toate satele/ comunele. Totuși, satele/ comunele care cu cea mai mare probabilitate concentrează sărăcia (atât sărăcia comunitară, cât și ponderi relativ ridicate de gospodării/ persoane sărace din punct de vedere al consumului), sunt de dimensiuni reduse, situate la mari distanțe de oraș sau drumuri europene și cu sector neagricol subdezvoltat. În plus, sărăcia rurală are un caracter periferic, adică comunele sărace sunt grupate mai ales de-a lungul granițelor țării și județelor, iar satele sărace sunt periferice în cadrul comunei din care fac parte. Astfel, în România, politica ne-echilibrată și distribuția distorsionată a resurselor administrative și bugetare constituie, de asemenea, cauze ale sărăciei rurale.

Diferențele regionale sunt marcante. Spre exemplu, ratele de sărăcie de consum a gospodăriilor rurale variază în regiunea Vest a țării între 12% și 87%. Totuși, majoritatea satelor și comunelor sărace din România se concentrează în regiunile Nord-Est, Sud-Est și Sud-Vest, cu rate totale de sărăcie rurală de 48%, 45%, respectiv 42%.

Satele mici sunt în același timp caracterizate de sărăcie comunitară și de sărăcie de consum a unei părți importante din populație. Zone de concentrare a sărăciei se găsesc însă și în satele mari și bogate, mai ales dacă acestea se află în imediata vecinătate a unor orașe. Zonele din satele mari și dezvoltate care concentrează gospodării sărace (o parte chiar în sărăcie extremă multi-dimensională) se suprapun cu două tipuri de comunități demarcate printr-un criteriu al alterității: comunitățile de romi (*altă* etnie decât cea majoritară) și comunitățile de *venetici* (*alt* loc de naștere decât în sat).

Zonele locuite de comunitățile de romi sunt de obicei denumite „țigănie” și sunt situate la periferia satelor. Zonele de venetici sunt foste comunități muncitorești formate majoritar din

persoane venite în sat înainte de 1989, pentru că orașele erau închise migranților. Aceștia s-au așezat în blocurile construite în anii 1980 sau în cartiere compacte de case/ barăci și au lucrat fie la cooperativa din sat, fie în întreprinderile din oraș. După 1990, au rămas în sat, dar au pierdut locurile de muncă și nici nu au primit pământ, ceea ce explică căderea lor în sărăcie. În aceste două tipuri de zone din satele mari, dezvoltate și aproape de oraș, 55% din persoane au un consum sub pragul de sărăcie alimentară; 70% din rezidenții acestor zone sunt în situație de sărăcie de consum. Mai grav, 20% din rezidenți nu au nici locuința în proprietate și nici bunuri de folosință îndelungată, trăiesc mizerabil în sărăcie extremă.

Sărăcia din zonele sărace rurale și din satele mici, periferice și sărace, este în primul rând expresia sărăcirii locuitorilor vechi și de-abia în al doilea rând rezultatul atragerii săracilor din alte zone sau localități. Ponderea săracilor care au venit sau au revenit în aceste sate după 1990 este mică. Totuși mai ales zonele sărace din satele mari și dezvoltate joacă rolul de spațiu de retragere a săracilor rămași fără oportunități în orașele învecinate.

Furnizarea bunăstării: o analiză instituțională

Ultima perioadă a fost o perioadă de efervescentă în ceea ce privește legislația în domeniul asistenței sociale dar și în ceea ce privește înființarea unor actori instituționali în jurul cărora să se coaguleze programe și strategii în domeniul asistenței sociale.

Se înființează astfel începând cu anul 2000 o *serie de noi actori instituționali* responsabili pentru elaborarea, coordonarea și furnizarea programelor în domeniul asistenței sociale. Cele mai semnificative structuri instituționale înființate în această perioadă sunt: Comisia Națională Anti-sărăcie și de Promovare a Incluziunii Sociale (2001), Comisiile Județene Anti-sărăcie și de Promovare a Incluziunii Sociale (înființate în 2002/ 2003), Comisia Interministerială privind Asistența Socială, coordonată de MMSS (2001), Serviciile Publice de Asistență Socială înființate la nivelul autorităților publice locale ca departamente specializate

(2001/2003), Consiliul Național Consultativ de Dialog Social pentru Problemele Persoanelor cu Handicap (2002).

Principalele legi adoptate în această perioadă se constituie ca un cadru pentru politicile adresate tinerilor, persoanelor marginalizate și sărace, persoanelor cu handicap, dar și pentru întreaga rețea de servicii sociale. Unele legi adoptate în domeniul asistenței sociale sunt pe deplin funcționale, implementarea acestora fiind atent monitorizată iar eficacitatea, eficiența și impactul acestor programe instituite fiind documentate prin studii de evaluare realizate la cererea diferitelor instituții publice, responsabile pentru elaborarea strategiilor în domeniu. Acesta este în special cazul legii 416/ 2001 privind venitul minim garantat dar și a ajutoarelor și subvențiilor acordate pentru plata energiei termice și pentru asigurarea încălzirii locuințelor pe perioada de iarnă. Același interes este manifestat și față de programul de acordare a alocațiilor complementare, reglementate de către OUG 105/2003.

Două aspecte esențiale sunt de luat în considerare în discuția despre furnizarea bunăstării la nivel local. Un prim aspect este legat de *nevoile social determinate care generează și întrețin starea de sărăcie*. Și, legată de acest prim aspect, se articulează întrebarea: *În ce măsură aceste nevoi și incapacități ale instituțiilor furnizoare de bunăstare la nivel local sunt diferite în mediul urban de cele din mediu rural?* Cel de-al doilea aspect vizează impactul diferit al design-ului legislativ și instituțional asupra sărăciei, respectiv nevoilor și incapacităților sociale, în mediul rural și urban.

Așa cum arătam anterior, se înregistrează *decalaje considerabile la nivelul mediului de rezidență*: chiar și micile orașe, a căror număr de locuitori este similar cu cel al marilor comune, prezentând o poveste aparte. *Diferența între sat și oraș constă în special în dependența locuitorilor orașelor de venituri monetare, de forme comunitare de locuire și de segregarea la nivel de servicii sociale.*

Stabilitatea bunăstării, sentimentul existenței unui control asupra propriei existențe și accesul la servicii sociale de calitate scad substanțial probabilitatea sărăciei. Am plecat, deci, de la următoarea presuposiție: indiferent cât de sărac este un individ, acesta va dezvolta mecanisme și strategii de a face față situației în condițiile în care riscul ca acțiunile sale să nu destabilizeze situația sa actuală este redus. Dacă situația materială și non-materială a unui individ este relativ stabilă, există sentimentul unui control asupra propriei existențe și există capacitatea de a interacționa eficient cu autoritățile locale și furnizorii de servicii sociale.

Principalul garant al stabilității bunăstării în România este munca salarială oficială („cu carte de muncă”). Nici o altă formă de venit din muncă sau din transferuri sociale nu poate garanta stabilitatea bunăstării în România în momentul de față; cel mai adesea pierderea venitului salarial duce la degradarea în timp a bunăstării individului și la fluctuații monetare majore. În România nu există alternativă viabilă la munca salarială.

Un alt factor asociat cu cel al muncii salariale oficiale este starea de sănătate. Orice problemă de sănătate reprezintă o potențială fatalitate pentru bunăstarea familiei. În mediul rural problemele de sănătate ale populației vârstnice devin mai importante.

Lipsa capacității de control a costurilor în mediul urban, datorită în principal inelasticității costurilor de locuire și formelor colective de locuire, reprezintă un factor ce favorizează instabilitatea bunăstării.

Un alt factor esențial în menținerea unui stabilități a bunăstării îl reprezintă stabilitatea familială; multe povești despre sărăcire încep printr-o despărțire. Despărțirile stau în cele mai multe cazuri la baza lipsei de locuire sau a unei locuiri precare.

Locuirea se constituie nu numai ca factor ce poate determina sau menține instabilitatea bunăstării, dar și ca element esențial al capacității de control a individului asupra propriei existențe. Într-o

oarecare măsură percepția existenței unui control asupra propriei existențe se asociază cu stabilitatea veniturilor; aceasta nu reprezintă însă decât un aspect al problemei. Dacă în mediul rural percepția controlului asupra propriei vieți se asociază mai degrabă cu existența unei strategii viabile de câștig din agricultură, în mediul urban percepția unei oarecare forme de control asupra propriei existențe este puternic dependentă de forma de locuire.

Legislația în domeniul social afectează toate aspectele discutate mai sus, referitoare la nevoia de stabilitate și de control asupra propriei existențe și acces la servicii sociale. În România legislația în domeniul social, în toate domeniile protecției sociale, s-a diversificat și diferențiat foarte mult în ultimii ani, ducând la conturarea unui cadru funcțional pentru articularea politicilor și programelor sociale. Aproape că nu poate fi identificat un aspect de protecție socială care să nu cadă sub incidența unei structuri legislative în domeniul social. Problemele deci nu vizează atât existența legislației, ci mai degrabă aspectele pragmatice, legate de eficacitatea acestora într-un mediu instituțional dat și în contextul unei capacități administrative și financiare limitate. Adesea, legile sunt considerate bune în sine, iar aplicarea acestora ca fiind deficitară. În fapt, cele două aspecte nu pot fi evaluate separat: legile trebuie evaluate în contexte particulare, specifice iar rezultatul politicilor și programelor sociale este consecința impactului agregat al design-ului legislativ, instituțional și organizațional.

Politicile în domeniul șomajului, centrate pe politici pasive, constituite din beneficii monetare de scurtă durată, afectează în principal capacitatea individului de angajare. În primul rând datorită rigidității și lipsei de eficacitate și eficiență a cursurilor și programelor de re-calificare/ re-orientare profesională (cu ANOFM, ca actor principal). În al doilea rând datorită lipsei unor rețele eficiente de intermediere și facilitare a angajării. La aceste deficiențe ce țin de politicile active – aproape inexistente –

în domeniul muncii, se adaugă încă două rigidități structurale: pe de-o parte lipsa unui sistem educațional vocațional și profesional care să reflecte, într-o oarecare măsură, nevoile și schimbările pe piața muncii și, pe de altă parte, lipsa mobilității forței de muncă, în primul rând datorită problemelor legate de locuire. Cu siguranță că atât efectele lipsei unor politici active eficace cât și lipsa mobilității forței de muncă au un impact mult mai puternic asupra vieții indivizilor din mediul urban.

În mediul rural se resimt mai degrabă lipsa unei reforme agricole.

În afara politicilor în domeniul șomajului, majoritatea programelor sociale sunt furnizate, organizate și/sau finanțate la nivel local. Primăria reprezintă actorul principal în finanțarea și/sau furnizarea serviciilor sociale și principalelor programe sociale. În plus, la nivelul Consiliului Județean este organizată și protecția copilului aflat în dificultate.

Începând cu 2000 au fost practic descentralizate principalele programe /politici sociale non-contributorii.

O primă problemă legată de procesul de descentralizare, și în special de modul în care acesta s-a realizat, este de-motivarea primăriilor în finanțarea acestor programe/ servicii. *Descentralizarea financiară* a programelor /politicilor s-a realizat inițial, după adoptarea legii Finanțelor Publice Locale în 1998, fără a se indica surse suplimentare de venit care să asigure acest transfer al cheltuielilor. În 1999 are loc un prim șoc, foarte puternic de altfel, la nivelul bugetelor locale, grevate brusc de o serie de obligații și lipsite de sursele de venit pentru acoperirea financiară a acestora. În 2000 se revine, iar transferurile de la bugetul de stat sunt marcate, transformându-se, în marea lor majoritate în transferuri cu destinație specială. Practica inițiată înainte de adoptarea Legii Finanțelor Publice Locale, de a specifica anual într-o anexă a Legii Bugetului de Stat pentru anul următor obligații suplimentare ale autorităților locale, a continuat și după adoptarea unui cadru legal de specificare a acestor

obligații/ responsabilități. Ambele practici au ca și consecință majoră lipsa posibilității unei proiectări bugetare bazate pe priorități stabilite la nivel local.

În 2003, doar 27,4% din veniturile bugetelor locale ale comunelor nu reprezentau venituri cu destinații speciale. Din acestea, în mediul rural, 17,8% sunt destinate cheltuielilor cu autoritățile publice. Gradul de discreționaritate în stabilirea priorităților locale este astfel drastic redus. Prin urmare, din bugetele locale foarte puțin mai rămâne disponibil pentru o planificare bazată pe priorități locale. Astfel încât primăriile se văd în situația de a finanța minimum necesar, fără a putea decide asupra finanțării unuia sau altuia dintre programe, sau asupra finanțării unor servicii suplimentare. Este cazul în special a primăriilor cu bugete mici, a comunelor în primul rând.

Un exemplu în acest sens este VMG-ul, principalul program de asistență socială în România. Legislația referitoare la VMG nu specifică clar care este ponderea suportului acordat de la bugetul de stat pentru susținerea programului. A fost vehiculat – de către Ministerul Muncii Solidarității Sociale și Familiei (MMSSF) și Ministerul Finanțelor Publice – un procent de 20%, cu care ar trebui să contribuie și primăriile, din veniturile fără destinație specială. În fapt, municipalitățile mici și în special cele din mediul rural, nu au contribuit cu nimic la susținerea programului, ci au acordat beneficiile în limita sumelor transferate de la bugetul de stat și repartizate prin intermediul Consiliilor Județene.

Acest sistem de alocare/ repartizare a fondurilor, prea puțin transparent și standardizat, a determinat primăriile mai sărace să devină mai selective, stabilind criterii de eligibilitate mai restrictive. În general primăriile sărace sunt cele în care incidența săracilor este mai mare. Un astfel de mecanism de finanțare a dus deci la *adâncirea inechităților orizontale* și în special celor între mediul urban și cel rural.

În final, dintre toate programele menționate mai sus, cele care au avut cel mai mult de suferit de pe urma lipsei cronice de

fonduri au fost serviciile de asistență socială, care în majoritatea municipalităților lipsesc cu desăvârșire.

O a doua problemă legată de descentralizarea programelor sociale este *asimetria acestui proces: s-a realizat o descentralizare financiară fără o descentralizare a responsabilităților*. Situația cea mai evidentă este cea a serviciilor educaționale.

Cercetările empirice arată că numărul primăriilor din mediul rural care finanțează alte servicii sociale în afara celor educaționale este aproape nul.

Datele arată că în cazul comunelor jumătate din cheltuieli sunt cheltuieli de personal, iar efortul de a acoperi cheltuielile cu asistența socială și educația este mai mare decât în cazul orașelor și municipiilor, în pofida inexistenței oricăror forme de servicii de asistență socială în afara singurului program de beneficii de asistență socială, venitul minim garantat.

O altă problemă majoră cu care se confruntă primăriile este *lipsa capacității administrative și a expertizei la nivelul autorităților publice locale*. Descentralizarea are ca efect direct creșterea responsabilității autorităților locale în ceea ce privește furnizarea sau administrarea anumitor programe. Chiar dacă, așa cum am arătat mai sus, unele programe sociale sunt doar parțial descentralizate, accentul căzând asupra descentralizării financiare în detrimentul unei descentralizări a responsabilității, ele duc la creșterea – într-un anumit grad – a discreționarității autorităților locale. Câteodată această discreționaritate se extinde și asupra tipurilor de cheltuieli finanțate.

În teoria administrativă, discreționaritatea este asociată cu profesionalismul și expertiza. Discreționaritatea este necesară și atunci când autoritățile își asumă rolul de a defini și identifica nevoile și prioritățile comunității locale. Acest tip de discreționaritate poate fi exercitat atunci când: (1) constrângerile financiare nu sunt excesiv de mari, lăsând un spațiu de libertate deciziilor locale; (2) există o anumită capacitate administrativă în

luarea deciziilor. În ceea ce privește exercitarea discreționarității în cazul programelor sociale, importanța expertizei crește. În lipsa unei decizii profesionale, discreționaritatea se transformă adesea în arbitrar sau ia forma unor decizii subiective, nelegitime, considerate abuzive. Dacă responsivitatea la nevoile și prioritățile comunității este în mare parte determinată de aspectul financiar, dar și de tipul practicilor consultative/ deliberative adoptate, implementarea sau realizarea cu succes a programelor adoptate este în mare parte dependentă de capacitatea administrativă și de nivelul de expertiză al autorităților publice. Excepție fac programele în domeniul infrastructurii, care cel mai adesea se extind de-a lungul mai multor ani, fiind supuse unei incertitudini în raport cu capacitatea de finanțare. În cazul acestora succesul este mai degrabă dependent de aspecte financiare.

Care este deci situația administrațiilor locale din această perspectivă? În general capacitatea administrativă este evaluată în funcție de ponderea personalului specializat sau cu educație secundară și de stabilitatea personalului. Practicile adoptate de funcționarii publici pot fi evaluate din perspectiva eficacității și eficienței acestora în realizarea activităților curente dar și în creșterea transparenței și echității procedurale.

În peste 70% din totalul localităților din România numărul angajaților cu normă întreagă din cadrul primăriei (fără a lua în considerare personalul auxiliar) nu depășește 7 angajați. În peste jumătate din totalul primăriilor mai puțin de 1 din 5 angajați au studii superioare. În cazul primăriilor cu până la 7 angajați 1 angajat are, în medie studii superioare. Cert este că în peste un sfert din primăriile din România nu există nici măcar un angajat cu studii superioare. În aceste condiții este greu de vorbit despre capacitate profesională în cadrul administrațiilor publice în România. Sigur, acesta nu este cazul marilor orașe sau a orașelor de mărime medie. Ponderea angajaților cu studii superioare corelează cu mediul de rezidență și cu ponderea veniturilor proprii în cadrul bugetelor locale.

Condițiile impuse prin legislație funcționarilor publici pentru a fi considerați „calificați” ia în calcul discrepanțele urban-rural. Astfel, legea stipulează standarde diferite pentru comunitățile rurale și urbane în ceea ce privește nivelul educațional necesar anumitor poziții (este și cazul contabililor). Ponderea acestor cazuri nu este foarte mare: doar 18% dintre primării raportează cel puțin o situație de ne-corespondență, deci de sub-calificare. Totuși, chiar și în aceste condiții, 4% dintre primăriile din România nu au nici măcar un angajat care să corespundă calificărilor impuse de lege. Aceste primării sunt primării rurale, cu maximum 16 angajați.

Lipsa capacității administrative devine evidentă atunci când sunt vizate programele sociale. Principala responsabilitate a personalului implicat în majoritatea programelor sociale este realizarea anchetelor sociale. Legea 416/2001 standardizează într-o anumită măsură modalitățile de realizare a anchetelor sociale, tocmai pentru a depăși această problemă legată de lipsa profesioniștilor în cadrul primăriilor. Această soluție însă nu reușește să limiteze inechitățile orizontale. Căci criteriile de eligibilitate cunosc o variație puternică, la fel ca și costurile imputate de către consilii diferitele bunuri deținute de către indivizi/ gospodării, și luate în calcul în stabilirea eligibilității beneficiarilor. Variabilitatea nu se limitează numai la criteriile de eligibilitate și la modul de realizare a anchetelor sociale, dar și la modul de calcul al orelor de prestare a muncii în favoarea comunității, în unele localități chiar și la nivelul beneficiului.

Lipsa capacității administrative și a expertizei în cadrul administrațiilor publice se resimte în interacțiunea dintre cetățean și autoritățile publice. A primi beneficii sau a beneficia de anumite programe/ servicii depinde de amabilitatea funcționarului, de gradul de bunăvoință manifestată de primar, și mai puțin de eficacitatea activității primăriilor.

O altă consecință a lipsei capacității administrative, cu efecte adverse asupra bunăstării individului este *lipsa de*

informare a individului asupra drepturilor sale. În unele cazuri nici măcar funcționarii din primărie nu au o imagine clară asupra tuturor consecințelor ce decurg din statutul de beneficiar al individului. Unele informații sunt preluate selectiv și incomplet de către funcționarii din primărie, fără a exista un sistem standardizat de transmitere a informației către solicitanți/ cetățeni.

Lipsa unei informări complete asupra drepturilor legale are efecte adverse în special asupra populației sărace din mediul urban. La nivelul anului 2003, peste jumătate din populația beneficiară de Venit Minim Garantat atât din mediul urban, cât și din mediul rural, nu era informată asupra drepturilor ce decurg din statutul de beneficiar VMG, respectiv dreptul la asigurare medicală și la subvenții pentru încălzire.

Aceste exemple vizează numai un program social, și anume VMG, fără însă a detalia toate implicațiile lipsei de informare a cetățenilor referitor la întreaga gamă de programe și servicii sociale. Efectele acestei atitudini de dependență și lipsă de informare în raport cu serviciile și programele sociale, adăugate la lipsa unui control asupra propriei existențe și la permanenta amenințare la adresa stabilității bunăstării, fac ca un segment semnificativ al populației să fie din ce în ce mai expus riscului sărăcirii.

Sărăcia totală de consum pe grupuri ocupaționale și pe medii de rezidență 2002

Grupuri ocupaționale	Rate de sărăcie (%)	Deficit mediu de consum (%)
Rural, necalificat, ne-ocupat	50.27	15.86
Rural, necalificat, agricultură	49.66	13.95
Urban, necalificat, agricultură	40.43	11.00
Rural, necalificat, sector servicii	38.75	10.95
Rural, necalificat, industrie	28.49	6.71
Urban, necalificat, ne-ocupat	36.90	10.53
Rural, necalificat, servicii către populație	35.20	8.14
Ne-ocupat, nu este în vârstă de muncă	29.52	7.05
POPULAȚIE TOTALĂ	28.99	7.62
Urban, necalificat, servicii către populație	28.10	6.39
Rural, calificat, agricultură	23.66	4.71
Urban, necalificat, sector servicii	17.91	4.20
Urban, necalificat, industrie	20.93	4.48
Rural, calificat, ne-ocupat	21.68	5.22
Rural, calificat, industrie	12.97	2.17
Urban, calificat, ne-ocupat	16.01	3.51
Rural, calificat, sector servicii	4.30	0.60
Rural, calificat, servicii către populație	6.61	0.97
Urban, calificat, industrie	5.67	0.87
Urban, calificat, sector servicii	5.06	0.76
Urban, calificat, agricultură	8.69	2.26
Urban, calificat, sector servicii	3.98	0.70

România este cunoscută drept „cea mai rurală țară” din Europa, la nivelul anului 2003 mai mult de 45% din populația țării fiind stabilită în mediul rural și peste 34% implicată în activități rurale. Oltenia și Moldova sunt regiunile „cele mai rurale” din România, cu aproape jumătate din forța de muncă ocupată în agricultură.

În ultima perioadă, zonele rurale au fost afectate în special

de următoarele fenomene:

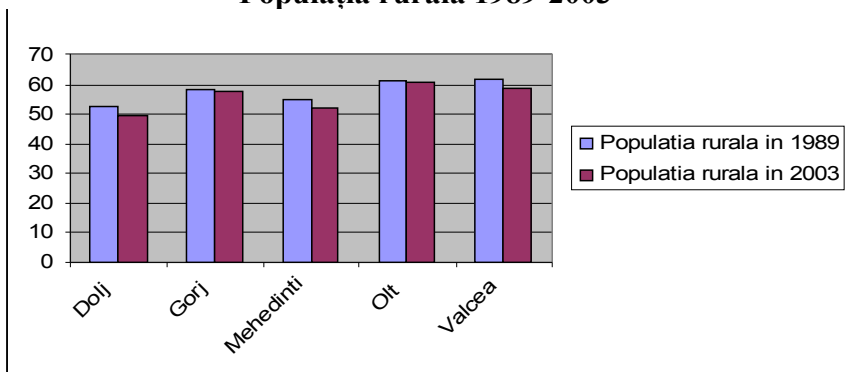
- **reforma privind proprietatea asupra terenurilor:** După 1997, ponderea terenurilor proprietate privată a fost în creștere de la 49,4% în 1997, la 79,7% în 1998, 86,9% în 1999 și 96,4% în 2000. Din nefericire, procesul de împrumțărare a avut ca și consecință directă o fărâmițare excesivă a terenurilor, ceea ce a avut ca rezultat o productivitate scăzută în acest sector. Există cazuri în care agricultorii posedă terenuri în mai multe locații și chiar au existat cazuri în care parcelele de teren aveau o lățime de 0,5 m, ceea ce face dificilă o exploatare adecvată. Suprafața medie a exploatației agricole este de 1,7ha.

- **mobilitatea permanentă a populației din zonele rurale:**

Evoluția populației rurale 1989-2003 (% din populația totală a județului)

	Dolj	Gorj	Mehedinți	Olt	Vâlcea
Populația rurală în 1989	52,4	58,4	54,6	61,3	61,8
Populația rurala în 2003	49,5	57,5	51,9	60,8	58,8

Populația rurală 1989-2003

- **descreșterea sporului natural al populației,** ca un rezultat al creșterii mortalității generale și în special în rândul

populației vârstnice precum și a scăderii ratei natalității;

- **creșterea diferenței de nivel educațional** între populația urbană și cea rurală (la nivel național, 44,6% față de 80,3% procentul populației rurale, respectiv urbane implicate în procesul educațional la toate nivelurile – conform UNDP, 2001-2002); Un procent semnificativ din populația tânără din mediul rural a migrat către mediul urban. Ca o consecință a acestui fapt, procentul populației active din zona rurală a scăzut mai rapid decât în mediul urban.

Principalele caracteristici ale zonei rurale Oltenia sunt:

A. – dominanța asupra zonei urbane, ca număr de persoane:

Populația rurală a regiunii reprezintă la nivelul anului 2003, 54,7% din totalul populației, situând Oltenia pe a șasea poziție în România după București – 11,2%, Vest – 38,3%, Centru – 40,8%, Sud Est – 44,8%, Nord Vest – 48,8% și înaintea regiunilor Nord Est - 59,2% și Sud - 59,3%. Chiar dacă, în comparație cu media națională, populația rurală a scăzut în ultimul deceniu, Oltenia este încă o regiune cu puternic caracter rural:

Evoluția populației pe medii 1990-2003

An	OLTENIA			ROMÂNIA		
	Rural	Total	% din total	Rural	Total	% din total
1990	1385720	2451502	56,53	10597876	23206720	45,67
1991	1394932	2453182	56,86	10632677	23185084	45,86
1992	1382278	2453275	56,34	10421611	22788969	45,73
1993	1368841	2448743	55,90	10349056	22755260	45,48
1994	1357229	2444699	55,52	10303010	22730622	45,33
1995	1342620	2437179	55,09	10223756	22680951	45,08
1996	1332994	2429320	54,87	10196446	22607620	45,10
1997	1320906	2419686	54,59	10141235	22545925	44,98
1998	1316762	2414528	54,53	10154917	22502803	45,13
1999	1311366	2405254	54,52	10155293	22458022	45,22
2000	1311720	2399831	54,66	10190607	22435205	45,42

2001	1306851	2394895	54,66	10164645	22408393	45,36
2002	1294023	2341074	55	10186058	21794793	46,7
2003	1273254	2329342	54,7	10133399	21733556	46,6

Sursa: INS, Statistica teritorială, 2004

Se estimează că tendința de descreștere a populației rurale va continua, datorită acțiunii conjugate a doi factori: pe de o parte, o rată mai ridicată a mortalității comparativ cu zona urbană datorată unui procent superior al populației vârstnice și pe de altă parte, a continuării migrației populației către zona urbană pe măsura restructurării sectorului agricol și a creșterii productivității muncii. Conform celor mai optimiste estimări însă, nu există condiții în a atinge nivelul de 30% populație rurală în 2010.

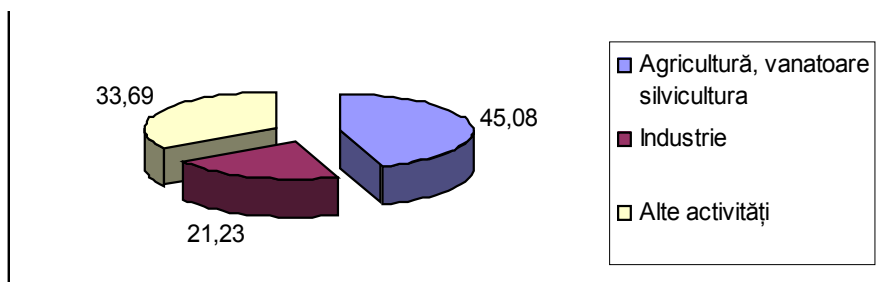
Un procent mare de populație lucrează în agricultură. La nivelul anului 2003, 45,08% din populația regiunii Oltenia lucrează în agricultură, procent ce ilustrează un puternic caracter agricol al regiunii, media națională fiind de 34,72%. O comparație multianuală între tendința de evoluție a populației rurale și cea a populației ocupate în agricultură, evidentiază un trend nu tocmai normal al dezvoltării economice a regiunii și chiar a României. Deși populația rurală este pe un trend sensibil descrescător, în perioada menționată, procentul persoanelor ce muncesc în agricultură a crescut de la 42,21% în 1992 la 45,08% în 2003. Acest fenomen ilustrează pe de-o parte productivitatea redusă din acest sector precum și colapsul altor activități, în special a activităților industriale.

Populația ocupată civilă pe principalele sectoare de activitate 2003

Unitate teritorială	Total economie (mii persoane)	Agricultură, vânătoare silvicultură (mii persoane)	Industrie (mii persoane)	Alte activități (mii persoane)
România	8305,5	2883,6	2059,4	3362,5
Oltenia	873,7	393,9	185,5	294,3
Dolj	270,6	128,7	48,0	93,9
Gorj	144,9	47,0	44,5	53,4
Mehedinți	115,6	58,1	21,8	35,7
Olt	174,9	92,5	32,9	49,5
Vâlcea	167,7	67,6	38,3	61,8

Oltenia-populația ocupată civilă pe sectoare de activitate de activitate 2003

Oltenia – populația ocupată civilă pe sectoare de activitate

Evoluția populației rurale și a celei ocupate în agricultură 1992 - 2003

	OLTENIA		ROMÂNIA	
	Populație rurală (% din total)	Populație ocupată în agricultură (% din total)	Populație rurală (% din total)	Populație ocupată în agricultură (% din total)
1992	56,34	42,21	45,73	32,91
1993	55,90	46,34	45,48	35,92
1994	55,52	46,21	45,33	36,43
1995	55,09	43,32	45,08	34,39
1996	54,87	44,53	45,10	35,40
1997	54,59	45,85	44,98	37,51
1998	54,53	47,74	45,13	38,00
1999	54,52	49,62	45,22	41,17
2000	54,66	51,22	45,42	41,37
2001	54,66	50,72	45,36	40,85
2002	55,00	47,00	46,70	36,00
2003	54,7	45,08	46,60	34,72

C. – Procentul de populație ce trăiește sub pragul de sărăcie:

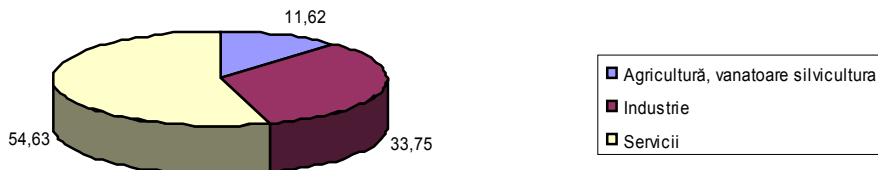
Conform Rapoartelor Dezvoltării Umane, în ultimii ani, procentul persoanelor sărace a crescut în zonele rurale: (de la 32,75% în 1995 la 40,53% în 1998 la nivel național). În 1998, procentul persoanelor ce trăiesc sub pragul sărăciei a fost de 28,21% (19,01% în 1995), ilustrând diferența semnificativă dintre zonele urbane și cele rurale.

D. – Productivitatea scăzută (ineficiența) activităților agricole și rurale – „economia de subzistență”:

În anul 2002, la nivelul Regiunii Oltenia, sectorul agricol îngloba un procent de 46,6% din populația ocupată civilă și contribuia cu un procent de 11,62% la formarea produsului intern brut regional.

Produsul Intern Brut pe principalele sectoare economice - 2002

CONTRIBUTIA PIB 2002

Aceste date ilustrează ineficiența activităților agricole, slaba dotare tehnologică și ineficiența fărâmițării exploatărilor agricole ce creează o productivitate scăzută.. Sistemul de subvenții din agricultură nu este direcționat către rezultate și calitatea acestora (productivitate, calitatea recoltei, producția obținută etc.). Creșterea animalelor nu a fost niciodată parte a politicii de subvenții a nici unui guvern. Piața agricolă nu a fost încă liberalizată, iar un rezultat pe termen lung a fost acela că prețurile de piață nu reflectă adevărata cerere și ofertă. Ca urmare, agricultorii nu au fost motivați în creșterea productivității.

Monoculturile s-au impus în județele Olt și Dolj, în special pentru grâu, un produs ieftin, cu valoare adăugată scăzută. Monoculturile și exploatățile necorespunzătoare sunt principalele cauze ale eroziunii solului.

Ca urmare, economia rurală, aproape total dependentă de agricultură, a devenit o economie a subsistenței, singurul ei rol fiind acela de a asigura necesitățile de bază pentru cea mai mare parte a populației.

E. – Nivelul scăzut al profilului dezvoltării umane

Perioada de tranziție a adâncit discrepanțele rural - urban: un nivel scăzut și o insecuritate mare a venitului la sate; condiții precare de sănătate în mediul rural – speranța de viață la naștere este cu 2 ani mai mică decât în zonele urbane; posibilitate mai redusă de acces la serviciile de sănătate, un nivel mai scăzut de educație și un număr mai mare de tineri ce abandonează școala în mediul rural; un nivel mai redus de confort și o sărăcie și mai

severă.

Existența unor **zone mari fără orașe pe un rază de 25-30 km**. Există 3 regiuni ce necesită prioritate în dezvoltarea de așezări cu rol central în cadrul regiunii respective, acționând ca nucleu de dezvoltare economică.

Zone izolate de centrele de influență

Sectoarele cheie ale zonei rurale sunt: **cultivarea cerealelor** (în special grâu în județele Dolj și Olt); **creșterea animalelor** în toate cele cinci județe din Oltenia; **exploatarea lemnului** - în zona de nord a județelor Vâlcea, Gorj, și Mehedinți; **producția de pește** în zona de sud a județelor Olt, Dolj, Mehedinți; **agro-turismul** în zonele de munte.

REZULTATELE CERCETĂRII SOCIALE ÎN REGIUNEA SUD-VEST OLTENIA

Este bine cunoscut faptul că sectorul social a fost unul dintre cele mai afectate de procesul de tranziție de la o economie centralizată la o economie de piață funcțională. Profunda restructurare economică a avut un impact social sever, materializat în: șomaj, excludere socială, sărăcie, fapt care a afectat societatea în ansamblul ei.

Acest studiu își propune să evidențieze elemente legate de piața muncii, prin prisma programelor de protecție socială. În abordarea problematicii au fost conturate dimensiunile pe care este structurat studiul, astfel: caracteristicile resurselor umane; fluctuația personalului; politica de informare în domeniul protecției sociale;

Obiectivele propuse pentru metodologia de cercetare urmăresc: relevarea condițiilor economice ale subiecților; evidențierea relației dintre condițiile economice și dezvoltarea resurselor umane; punerea în evidență a relației dintre politicile în domeniul formării profesionale continue și piața muncii.

Pentru o apropiere cât mai exactă de obiectul cercetat am utilizat drept metodă ancheta sociologică pe bază de chestionar standardizat. Ancheta sociologică a vizat un eșantion de 315 subiecți din regiunea Oltenia, atât din mediul urban, cât și din mediul rural.

Chestionarul cuprinde 25 de itemi, structurați pe 4 dimensiuni: date de identificare ale subiecților, școlarizare, nivel de trai, credibilitatea acordată de subiecți programelor de protecție socială. S-au calculat frecvențele fiecărui item în populația desemnată. Toate datele au fost grupate în tabelele și graficele de mai jos.

La nivelul regiunii Oltenia, din analiza datelor, se desprind următoarele aspecte:

Lotul anchetei este:

Mediul de proveniență:

	Frecvență	%
Rural	109	34.6
Urban	203	64.4

Sex:

	Frecvență	%
masculin	149	47.3
feminin	163	51.7

Vârsta:			Studii		
Ani	Frecvență	%		Frecvență	%
18-25	108	34.3	Primară	30	9.5
26-35	84	26.7	Gimnazială	38	12.1
36-45	71	22.5	Liceală	166	52.7
46-55	41	13.0	Postliceală	19	6.0
56-65	11	3.5	Universitară	58	18.4
			Postuniversitară	3	1.0
			Non-răspuns	1	.3

Domeniul de activitate:

	Frecvență	%
Tehnic	139	44.1
Agricol	16	5.1
Servicii	36	11.4
Relații internaționale	1	.3
Juridic	7	2.2
Medical	1	.3
Contabilitate	6	1.9
Economic	13	4.1
Teologic	2	.6
Artă	1	.3
Non-răspuns	91	28.9

Pentru identificarea pragului psihologic de la care românii se consideră dezavantajați, am utilizat întrebări cu privire: la percepția modului în care subiecții se simt sau nu dezavantajați

din punct de vedere social, la pragul veniturilor pe membru de familie declarate și la perceperea nivelului de trai în comparație cu anul trecut, specificând concret cum este resimțită această situație.

Tabelul de mai jos surprinde câți din subiecții lotului s-au simțit dezavantajați sau nu din punct de vedere social.

		Frecvența	Procent
Valid	da	26	8.3
	nu	196	62.2
	non-răspuns	93	29.5
	Total	315	100.0

Pentru a contura motivele intrinseci care-i determină pe subiecți să se simtă avantajați sau dezavantajați au fost propuși doi itemi. Unul dintre acești itemi surprinde măsura în care este resimțit dezavantajul social. Astfel, urmărind tabelul de mai jos, observăm că 20% din subiecți nu resimt acest dezavantaj social, nici ei și nici familia lor, dar 32,4% îl resimt în mică măsură, 30% în mare măsură și complet 14%.

		Frecvența	Procent
Valid	În nici o măsură	64	20.3
	În mică măsură	102	32.4
	În mare măsură	96	30.5
	Complet	44	14.0
	Non-răspuns	9	2.9
	Total	315	100.0

Cel de-al doilea item, de tip întrebare deschisă, are ca scop conturarea unui model de comportament al celor care au fost chestionați, cunoscut fiind faptul că, oamenii ca ființe profund sociale, au tendința de a se coagula în jurul unor tendințe apărute la un moment dat în societate. Astfel, deși li s-a cerut să răspundă deschis la acest item, majoritatea au găsit o formulare comună pentru a-și motiva atitudinea (deși subiecții nu se cunoșteau) iar

un procent semnificativ nu au răspuns, fapt care lasă loc pentru o viitoare cercetare mai aprofundată cu instrumente specifice studierii unor astfel de comportamente.

		%
Valid		
	Greu	3.2
	Strângem cureaua și burta	.3
	Reducerea cantitativă a bunurilor cumpărate	2.5
	Lipsa locurilor de muncă	11.1
	Nivel de trai comparativ cu cel de anul trecut, nu am resimțit	2.8
	Datoriile către stat cresc tot mai mult	1.9
	Imposibilitatea de a asigura copiilor strictul necesar	1.0
	Ducem o viață grea cu foarte multe lipsuri	2.9
	Din punct de vedere financiar putem face față cheltuielilor curente	3,2
	Banii nu ajung banii pentru cheltuieli zilnice	30
	Mai multe facilități prin munca depusă	1.9
	A scăzut puterea de cumpărare datorită creșterii prețurilor	6.7
	Nivel scăzut de trai	1.0
	Non-răspuns	39.4

Prin asocierea itemului de percepție *avantaj-dezavantaj social* cu itemul *vârsta* observăm că foarte mulți tineri cu vârsta cuprinsă în intervalul 26-35 de ani se simt dezavantajați în mare măsură, dar și între tinerii cu vârsta între 18-24 de ani se regăsește un procent semnificativ cu o astfel de percepție socială.

Dezavantajat din punct de vedere social în funcție de vârstă:

		Vârsta					Total
		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	
Dezavantajat social	În nici o măsură	30	14	12	7	1	64
	În mică măsură	39	28	25	9	1	102
	În mare măsură	24	28	26	15	3	96
	Complet	12	10	7	9	6	44
	Non-răspuns	3	4	1	1	0	9
Total		108	84	71	41	11	315

Venitul lunar pe membru de familie se prezintă astfel:

Venit lunar pe membru de familie

		Frecvența	Procent
Valid	0-100 RON	91	28.9
	101-200 RON	114	36.2
	201-300 RON	64	20.3
	peste 300 RON	44	14.0
	Non-răspuns	2	.6
	Total	315	100.0

Asocierea itemului *venit lunar pe membru de familie* cu itemul *studii* relevă faptul că majoritatea populației cu studii medii și universitare are venituri cuprinse între 101 și 200 RON.

Asocierea itemului *venit lunar* cu itemul *vârsta* confirmă faptul că majoritatea veniturilor indiferent de vârsta și studii se situează între limitele 101- 200 RON.

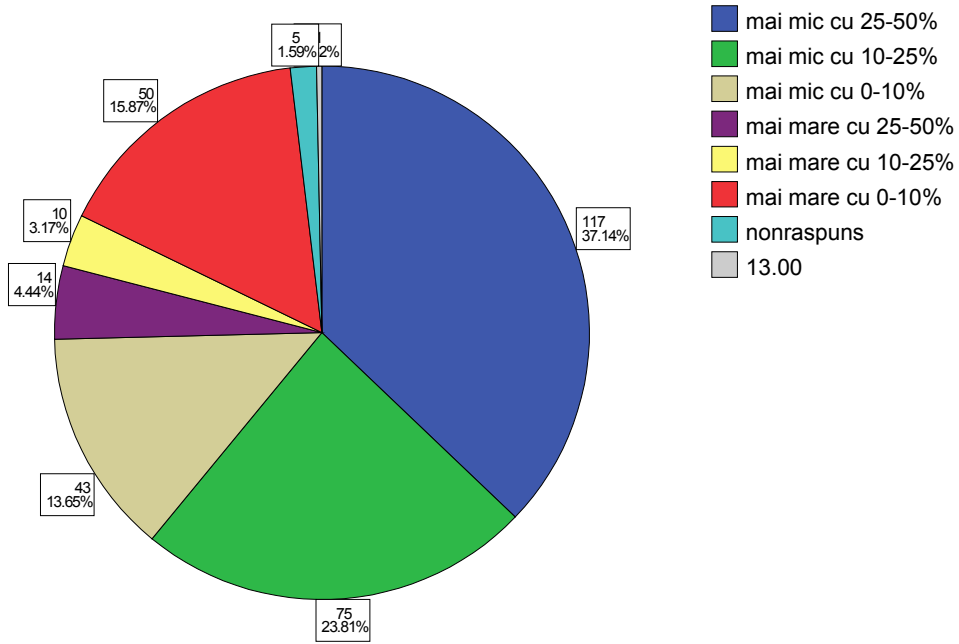
Venit lunar pe membru în raport cu studiile:

		Educație						
		Primară	Gimnazială	Liceală	Postliceală	Universitară	Postuniversitară	Non-răspuns
Venit lunar pe membru	0-100 RON	16	12	55	1	6	0	1
	101-200 RON	9	15	60	9	20	1	0
	201-300 RON	3	7	31	7	16	0	0
	peste 300 RON	1	3	20	2	16	2	0
	Non-răspuns	1	1	0	0	0	0	0

Venit lunar pe membru în raport cu vârsta:

		Vârsta					Total
		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	
Venit lunar pe membru	0-100 RON	31	23	22	12	3	91
	101-200 RON	39	27	27	15	6	114
	201-300 RON	22	23	15	3	1	64
	peste 300 RON	15	10	7	11	1	44
	Non-răspuns	1	1	0	0	0	2
Total		108	84	71	41	11	315

Nivel de trai comparativ cu anul trecut

Șomajul este un fenomen social, cu consecințe grave asupra societății și asupra indivizilor. Numărul șomerilor a crescut de la un an la altul, degradarea pieții muncii devenind un proces cronic. Din cuantificarea afirmațiilor subiecților, situația șomajului se prezintă astfel: 66% din subiecți sunt șomeri, iar 33,3% nu sunt șomeri.

		Frecvența	Procent
Valid	Da	208	66.0
	Nu	105	33.3
	Non-răspuns	2	.6
	Total	315	100.0

Distribuția pe perioade de timp determinate a celor care beneficiază de ajutor de șomaj:

		Frecvența	Procent
Valid	0-3 luni	81	25.7
	3-6 luni	75	23.8
	6-9 luni	25	7.9
	6-12 luni	26	8.3
	non răspuns	16	5.1
	Total	223	70.8

Asocierea itemului *ajutor de șomaj* și itemului *sex* relevă faptul că în rândul populației feminine există mai multe beneficiare a ajutorului de șomaj decât în rândul populației masculine, dar diferențele nu sunt semnificative.

Ajutor șomaj în raport cu sexul

		Sex		
		masculin	feminin	
	da	92	116	208
	nu	57	48	105
	Non-răspuns	2	0	2
Total		151	164	315

Cei mai mulți șomeri, se regăsesc în intervalul de vârstă 36-45 de ani, dar și celelalte categorii de vârstă sunt bine reprezentate pe aceasta dimensiune.

Ajutor șomaj în funcție de vârstă

		Vârsta					Total
		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	
ajutor șomaj	da	74	54	52	21	7	208
	nu	33	30	19	19	4	105
	Non-răspuns	1	0	0	1	0	2
Total		108	84	71	41	11	315

Din totalul persoanelor care beneficiază de șomaj, din punct de vedere al nivelului de instruire, persoanele cu studii medii dețin o pondere relativ mare. În mediul urban sunt mai mulți beneficiari ai ajutorului de șomaj decât în mediul rural și poate fi sesizată și o diferență semnificativă între numărul celor care beneficiază și al celor care nu beneficiază de șomaj în mediul urban.

Ajutor șomaj în raport cu mediul de proveniență

		Mediul de proveniență			Total
		Rural	Urban	Non-răspuns	
Ajutor șomaj	Da	67	140	0	207
	Nu	42	62	1	105
	Non-răspuns	0	1	1	2
Total		109	203	2	314

Analizând aprecierea șomerilor asupra veniturilor lunare pe membru de familie, se observă ca acest venit s-a situat între limitele 101-200 RON. Considerând că limita minimă de venit sub care o persoană este considerată săracă în România este egală cu salariu minim pe economie, se observă că șomerii pot fi considerați persoane sărace.

Ajutor șomaj în raport cu venit lunar pe membru

		Venit lunar pe membru					Total
		0-100 RON	101-200 RON	peste 300 RON	201- 300 RON	Non- răspuns	
ajutor șomaj	Da	43	92	16	56	1	208
	Nu	47	21	28	8	1	105
	Non- răspuns	1	1	0	0	0	2
Total		91	114	44	64	2	315

Atunci când au fost rugați să declare veniturile reale pe membru de familie, oamenii au fost reticenți, nedeclarând toate veniturile pe care le obțin. Se poate aprecia că, în cazul șomerilor, este mai accentuată tendința de declarare a unor venituri mai mici decât cele reale.

Percepția eficienței programelor de protecție socială pe categorii de sexe. Și bărbații și femeile consideră în majoritate că nu sunt eficiente, un număr mic acordându-le încredere.

		Sex		Total
		Masculin	feminin	
Eficiența programelor de protecție socială	În mică măsură	61	64	125
	Destul de eficiente	56	71	127
	În mare măsură	12	17	29
	Foarte eficiente	13	5	18
	Non-răspuns	9	7	16

Total	151	164	315
-------	-----	-----	-----

Percepția eficienței programelor de protecție socială în funcție de mediul de proveniență. În funcție de mediul de proveniență, populația chestionată înclină atât în rural, cât și în mediul urban să acorde o încredere redusă acestor programe, dar există totuși un mic procent care le aprobă în mod mai semnificativ cu precădere în mediul urban.

		Mediul de proveniență			Total
		Rural	Urban	Non-răspuns	
Eficiența programelor de protecție socială	În mică măsură	44	78	2	124
	Destul de eficiente	46	81	0	127
	În mare măsură	9	20	0	29
	Foarte eficiente	6	12	0	18
	Non-răspuns	4	12	0	16
Total		109	203	2	314

Atunci când subiecții au fost rugați să aprecieze eficiența programelor de informare în domeniul protecției sociale, s-a constatat un număr mare de non-răspunsuri în procent de 74,9%, iar cei mai mulți dintre cei care au răspuns, au considerat că aceste programe „sunt admirabile, utile dar lipsesc cu desăvârșire”, necesitând o mai bună promovare în mass-media.

În ceea ce privește ultimul item, de tip întrebare deschisă, ce vizează sugestiile, observațiile, propunerile subiecților ierarhizarea acestora se prezintă astfel:

- Implicarea autorităților locale pentru crearea de locuri de muncă 15%;
- Creșterea indemnizație de șomaj și a alocației copiilor 9%;
- O mai bună informare despre protecția socială la nivelul mediului rural 7,2%
- Prelungirea duratei de șomaj 5,8%;
- Accesul la mai multe programe de instruire 5%;
- Crearea de locuri de muncă nu numai pentru tineri dar și pentru cei de vârstă înaintată 4%;

- Non-răspunsuri 54%.

În concluzie, populația este săracă și trebuie să se deruleze mai multe programe de reconversie profesională, susținute în același timp de o informare corectă asupra scopurilor pe care și le propun și care trebuie să se regăsească cu necesitate în realitatea socio-profesională a zonei geografice în care s-a realizat cercetarea. Principala dorința/nevoie a șomerilor este găsirea unui loc de muncă. Orientarea preponderentă a șomerilor se concentrează asupra asigurării unui minim necesar subzistenței. Programele de protecție socială, deși privite ca o posibilitate de a ieși din șomaj, în mod practic nu sunt o soluție general valabilă. Nu există nici o îndoială că în viitor va fi absolut obligatoriu ca instruirea să devină mai variată, mult mai diferențiată și mult mai individualizată decât până acum, adică ținută spre nevoile reale de formare ale șomerilor.

Între recomandări se numără organizarea de cursuri de calificare sau recalificare pentru șomeri, diversificarea și mărirea numărului acestora, precum și găsirea unor noi modalități de motivare și sprijinire a șomerilor pentru a urma astfel de cursuri.

JUDEȚUL DOLJ

La nivelul județului Dolj, lotul anchetei se prezintă astfel:

Mediul de proveniență:

		Frecvență	%
Valid	Rural	14	25.0
	Urban	40	71.4
	Non-răspuns	2	3.6

Sex:

		Frecvență	%
Valid	Masculin	31	55.4
	Feminin	25	44.6
	Total	56	100.0

Vârsta:

		Frecvență	%
Valid	18-25	21	37.5
	26-35	18	32.1
	36-45	9	16.1
	46-55	7	12.5
	56-65	1	1.8
	Total	56	100.0

Educație:

		Frecvență	%
Valid	Primară	3	5.4
	Gimnazială	4	7.1
	Liceală	24	42.9
	Postliceală	8	14.3
	Universitară	16	28.6
	Postuniversitară	1	1.8
	Total	56	100.0

Domeniul:

		Frecvență	%
Valid	Tehnic	17	30.4
	Agricol	6	10.7
	Servicii	7	12.5
	Relații internaționale	1	1.8
	Juridic	1	1.8
	Medical	1	1.8
	Contabilitate	1	1.8
	Economic	2	3.6
	Non-răspuns	20	35.7
	Total	56	100.0

Cei mai mulți subiecți chestionați, în procent de 62,5% nu sunt șomeri, iar 35,7% sunt beneficiari ai ajutorului de șomaj.

Ajutor șomaj:

		Frecvență	Procent
Valid	Da	20	35.7
	Nu	35	62.5
Non-răspuns		1	1.8
Total		56	100.0

Una din cele mai mari dificultăți cu care se confruntă șomerii este nivelul redus al veniturilor. Analizând aprecierea șomerilor asupra venitului pe membru de familie, se observă că 46% dintre aceștia se încadrează în intervalul 100-200 RON. Cei mai mulți dintre subiecții activi pe piața muncii se încadrează în intervalul peste 300 RON.

Ajutorul de șomaj în raport cu venitul lunar pe membru de familie

		venit lunar pe membru					Total
		0-100 RON	101-200 RON	peste 300 RON	201- 300 RON	Non- răspuns	
ajutor șomaj	Da	5	6	2	1	0	20
	Nu	8	8	14	4	1	35
	Non- răspuns	0	1	0	0	0	1
Total		13	15	16	11	1	56

Cei mulți șomeri se regăsesc în intervalul de vârstă 26-35 de ani, în procent de 48,6%, urmând cei cu vârstă cuprinsă între 18-25 de ani (șomaj de inserție specific celor sub 25 de ani).

Ajutorul de șomaj în funcție de vârstă

		Vârsta					Total
		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	
ajutor șomaj	Da	7	9	3	1	0	20
	Nu	13	9	6	6	1	35
	Non- răspuns	1	0	0	0	0	1
Total		21	18	9	7	1	56

În raport cu educația se observă că cei mai mulți șomeri din populația studiată au studii medii, ceea ce demonstrează corelația directă dintre nivelul de pregătire și șansele de angajare.

Ajutorul de șomaj în raport cu educația:

		Educație					Total	
		Primară	Gimnazială	Liceală	Postliceală	Universitară		Postuniversitară
ajutor șomaj	Da	0	1	12	3	4	0	20
	Nu	2	3	12	5	12	1	35
	Non-răspuns	1	0	0	0	0	0	1
Total		3	4	24	8	16	1	56

La nivelul populației șomere, un procent de 39% beneficiază de protecție socială în intervalul 0-3 luni, iar alocație de sprijin (după expirarea perioadei de 9 luni) 3,6 %.

		Frecvență	Procent
Valid	0-3 luni	14	25.0
	3-6 luni	7	12.5
	6-9 luni	1	1.8
	6-12 luni	2	3.6
	Non-răspuns	14	25.0
Total		38	67.9

Venitul lunar pe membru de familie se prezintă astfel:

		Frecvență	Procent
Valid	0-100 RON	13	23.2
	101-200 RON	15	26.8
	201-300 RON	11	19.6
	peste 300 RON	16	28.6
	Non-răspuns	1	1.8
	Total	56	100.0

Cea mai mare parte a subiecților au resimțit nivelul de trai ca fiind mult mai scăzut față de anul trecut. Analizând itemul, întrebare deschisă, cei mai mulți se confruntă cu un nivel redus de venituri. Aceste venituri le ajung doar pentru strictul necesar, iar pentru un procent de 5%, nici măcar pentru acest minim. O altă problemă majoră cu care se confrunta populația chestionată o reprezintă lipsa locurilor de muncă. Pe piața muncii se prefigurează o creștere a numărului de șomeri, iar subiecții resimt această situație la un nivel mare.

Nivel de trai comparativ cu anul trecut

		Frecvență	Procent
Valid	mai mic cu 25-50%	22	39.3
	mai mic cu 10-25%	7	12.5
	mai mic cu 0-10%	8	14.3
	mai mare cu 25-50%	6	10.7
	mai mare cu 10-25%	1	1.8
	mai mare cu 0-10%	10	17.9
	Non-răspuns	2	3.6
	Total	56	100.0

Cea mai mare parte a subiecților se simt dezavantajați din punct de vedere social, conform analizei datelor. Atunci când sunt rugați să-și motiveze atitudinea, cei mai mulți consideră că lipsa veniturilor și a locurilor de muncă sunt principalii factori care îi determină să fie dezavantajați social.

		Frecvență	Procent
Valid	în nici o măsură	12	21.4
	în mică măsură	20	35.7
	în mare măsură	17	30.4
	complet	6	10.7
	Non-răspuns	1	1.8
	Total	56	100.0

În privința aprecierii programelor de protecție socială, 50% din subiecți consideră că aceste programe nu sunt eficiente. Recalificarea șomerilor, deși privită ca o posibilitate de ieșire din criză, nu este o soluție general valabilă.

Eficiența programelor de protecție socială

		Frecvență	Procent
Valid	în mică măsură	28	50.0
	destul de eficiente	21	37.5
	foarte eficiente	2	3.6
	Non-răspuns	5	8.9
	Total	56	100.0

Aprecierea eficienței programelor de informare reiese din tabelul următor:

		Frecvență	Procent
Valid	în mică măsură	28	50.0
	destul de eficiente	18	32.1
	în mare măsură	1	1.8
	foarte eficiente	5	8.9
	Non-răspuns	4	7.1
	Total	56	100.0

În concluzie, există o stare de satisfacție și speranță scăzută la subiecții chestionați, ei simțindu-se dezavantajați din punct de vedere social. Principala dorință a subiecților este găsirea unui loc de muncă conform specializării. Sunt puține specificații cu privire la eficiența protecției sociale în ameliorarea stării de sărăcie.

JUDEȚUL GORJ

La nivelul județului Gorj, lotul anchetei se prezintă astfel:

Mediul de proveniență:

		Frecvență	%
Valid	Rural	40	58.0
	Urban	29	42.0
	Total	69	100.0

Sex:

		Frecvență	%
Valid	Masculin	38	55.1
	Feminin	31	43.5
	Total	69	100.0

Vârsta:

		Frecvență	%
Valid	18-25	17	24.6
	26-35	21	30.4
	36-45	19	27.5
	46-55	10	14.5
	56-65	2	2.9
	Total	69	100.0

Educație:

		Frecvență	%
Valid	Primară	12	17.4
	Gimnazială	14	20.3
	Liceală	36	52.2
	Postliceală	3	4.3
	Universitară	4	5.8
	Total	69	100.0

Domeniul

		Frecvență	Procent
Valid	Tehnic	30	43.5
	Agricol	1	1.4
	Servicii	4	5.8
	Non-răspuns	33	47.8
	Economic	1	1.4
	Total	69	100.0

Tranziția la economia de piață implică rezolvarea a numeroase probleme, una din cele mai severe fiind șomajul. Din analiza tabelului, reiese că un număr mare de subiecți beneficiază de ajutor de șomaj. (78,3%).

Ajutorul de șomaj este exprimat în acest tabel:

		Frecvență	Procent
Valid	da	54	78.3
	nu	15	21.7
	Total	69	100.0

Ajutorul de șomaj în funcție de venitul lunar pe membru de familie. Se observă că venitul mediu pe membru de familie al șomerilor este între 100-200 RON pe lună, putând fi considerați săraci, dacă ținem cont de salariul minim net pe economie, care este mult mai mare.

		venit lunar pe membru					Total
		0-100 RON	101-200 RON	peste 300 RON	201- 300 RON	Non- răspuns	
ajutor șomaj	da	14	24	6	9	1	54
	nu	13	2	0	0	0	15
Total		27	26	6	9	1	69

În raport cu **educația**, se observă că cei mai mulți șomeri au studii medii.

		Educație					Total
		Primară	Gimnazială	Liceală	Postliceală	Universitară	
ajutor șomaj	da	8	10	30	3	3	54
	nu	4	4	6	0	1	15
Total		12	14	36	3	4	69

Ajutorul de șomaj în raport cu vârsta se observă din acest tabel:

		Vârsta					Total
		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	
Ajutor șomaj	da	16	15	14	7	2	54
	nu	1	6	5	3	0	15
Total		17	21	19	10	2	69

Cei mai mulți șomeri din eșantion primesc ajutor de șomaj, iar alocație de sprijin, după expirarea perioadei de 9 luni un procent de 14,5%.

		Frecvență	Procent
Valid	0-3 luni	17	24.6
	3-6 luni	16	23.2
	6-9 luni	9	13.0
	6-12 luni	10	14.5
	Non-răspuns	1	1.4
Total		53	76.8

Venit lunar pe membru de familie. Media venitului lunar pe membri de familie este cea cuprinsă în intervalul 100-200 RON, observându-se că un procent mare din subiecți trăiește la limita sărăciei.

		Frecvență	Procent
Valid	0-100 RON	27	39.1
	101-200 RON	26	37.7
	201-300 RON	9	13.0
	peste 300 RON	6	8.7
	Non-răspuns	1	1.4
Total		69	100.0

Nivel de trai comparativ cu anul trecut. Cea mai mare parte a subiecților apreciază că nivelul de trai comparativ cu anul trecut este mult mai mic, ceea ce denotă o stare de insatisfacție și de speranță scăzută.

		Frecvență	Procent
Valid	mai mic cu 25-50%	28	40.6
	mai mic cu 10-25%	19	27.5
	mai mic cu 0-10%	11	15.9
	mai mare cu 25-50%	1	1.4
	mai mare cu 10-25%	3	4.3
	mai mare cu 0-10%	5	7.2
	Non-răspuns	2	2.9
	Total	69	100.0

Trebuie remarcat faptul că cea mai mare parte din subiecți se simt dezavantajați din punct de vedere economic și social. La itemul, întrebare deschisă, din chestionar, cei mai mulți indivizi au adus ca motivație excluderea socială (nu pot participa la viața socială, sunt îmbrăcați „prost”), lipsa banilor și a locurilor de muncă.

		Frecvență	Procent
Valid	în nici o măsură	9	13.0
	în mică măsură	27	39.1
	în mare măsură	18	26.1
	Complet	13	18.8
	Non-răspuns	2	2.9
	Total	69	100.0

Eficiența programelor de protecție socială. Cei mai mulți subiecți apreciază ca ineficiente programele de protecție socială. Aceștia consideră că trebuie găsite noi modalități de motivare și sprijinire a șomerilor pentru a urma aceste programe.

		Frecvență	Procent
Valid	în mică măsură	38	55.1
	destul de eficiente	23	33.3
	în mare măsură	5	7.2
	foarte eficiente	2	2.9
	Non-răspuns	1	1.4
	Total	69	100.0

Aprecierea eficienței programelor de informare reiese din tabel:

		Frecvență	Procent
Valid	în mică măsură	35	50.7
	destul de eficiente	23	33.3
	în mare măsură	4	5.8
	foarte eficiente	2	2.9
	Non-răspuns	5	7.2
	Total	69	100.0

Ca atare, majoritatea șomerilor se situează sub limita minimă a sărăciei. Șomerii întâmpină greutăți în asigurarea unui minim necesar subzistenței. Există un deficit de socializare, datorat veniturilor scăzute. Programele de protecție socială nu reprezintă o soluție viabilă, cei mai mulți dintre subiecții exprimându-și neîncrederea.

JUDEȚUL MEHEDINȚI

Lotul anchetei:

Mediul de proveniență:

		Frecvență	%
Valid	Rural	21	21.6
	Urban	76	78.4
	Total	97	100.0

Sex:

		Frecvență	%
Valid	Masculin	46	47.4
	Feminin	51	51.5
	Total	97	100.0

Vârsta:

		Frecvență	%
Valid	18-25	23	23.7
	26-35	27	27.8
	36-45	21	21.6
	46-55	20	20.6
	56-65	6	6.2
	Total	97	100.0

Educație:

		Frecvență	%
Valid	Primară	12	12.4
	Gimnazială	11	11.3
	Liceală	55	56.7
	Postliceală	3	3.1
	Universitară	16	16.5
	Total	97	100.0

Domeniul

		Frecvență	Procent
Valid	Tehnic	48	49.5
	Agricol	8	8.2
	Servicii	12	12.4
	Juridic	2	2.1
	Contabilitate	3	3.1
	Economic	2	2.1
	Non-răspuns	20	20.6
	Total	95	97.9

Procentul celor care beneficiază de ajutor de șomaj este de 55,7%, iar cei care nu beneficiază sunt în procent de 43,3%.

		Frecvență	Procent
Valid	da	54	55.7
	nu	42	43.3
	Non-răspuns	1	1.0
	Total	97	100.0

Cei mai mulți șomeri din eșantion primesc ajutor de șomaj, iar alocație de sprijin, după expirarea perioadei de 9 luni un procent de 9,3%.

		Frecvență	Procent
Valid	0-3 luni	14	14.4
	3-6 luni	20	20.6
	6-9 luni	8	8.2
	6-12 luni	9	9.3
	Non-răspuns	1	1.0
	Total	52	53.6

Media venitului lunar pe membru de familie se regăsește în intervalul 100-200 RON.

		Frecvență	Procent
Valid	0-100 RON	32	33.0
	101-200 RON	38	39.2
	201-300 RON	15	15.5
	peste 300 RON	12	12.4
	Total	97	100.0

Peste 70% din subiecții chestionați apreciază ca nivelul de trai față de anul trecut este mult mai mic.

		Frecvență	Procent
Valid	mai mic cu 25-50%	34	35.1
	mai mic cu 10-25%	30	30.9
	mai mic cu 0-10%	10	10.3
	mai mare cu 25-50%	7	7.2
	mai mare cu 10-25%	3	3.1
	mai mare cu 0-10%	12	12.4
	Non-răspuns	1	1.0
	Total	97	100.0

Cea mai mare parte a subiecților se simt dezavantajați din punct de vedere social, conform analizei datelor. Atunci când sunt rugați să-și motiveze atitudinea, cei mai mulți consideră că lipsa veniturilor și a locurilor de muncă sunt principalii factori care îi determină să fie dezavantajați social.

		Frecvență	Procent
Valid	în nici o măsură	15	15.5
	în mică măsură	28	28.9
	în mare măsură	31	32.0
	complet	18	18.6
	Non-răspuns	5	5.2
	Total	97	100.0

Analizând tabelul, se observă că o mare parte din populația studiată manifestă o încredere sporită față de programele de protecție socială, considerându-le eficiente.

		Frecvență	Procent
Valid	în mică măsură	31	32.0
	destul de eficiente	40	41.2
	în mare măsură	12	12.4
	foarte eficiente	9	9.3
	Non-răspuns	5	5.2
	Total	97	100.0

În concluzie, majoritatea șomerilor se situează sub limita sărăciei, dar prezintă încredere în programele sociale, în cursurile de calificare sau recalificare pentru șomeri

JUDEȚUL OLT

La nivelul acestui județ, lotul anchetei este format astfel:

Mediul de proveniență:

		Frecvență	%
Valid	Rural	9	52.9
	Urban	8	47.1
	Total	17	100.0

Sex:

		Frecvență	%
Valid	Masculin	11	64.7
	Feminin	6	35.3
	Total	17	100.0

Vârsta:

		Frecvență	%
Valid	18-25	8	47.1
	26-35	2	11.8
	36-45	4	23.5
	46-55	2	11.8
	56-65	1	5.9
	Total	17	100.0

Educație:

		Frecvență	%
Valid	Primară	2	11.8
	Gimnazială	1	5.9
	Liceală	13	76.5
	Universitară	1	5.9
	Total	17	100.0

Domeniul

		Frecvență	Procent
Valid	Tehnic	9	52.9
	Economic	1	5.9
	Non-răspuns	7	41.2
	Total	17	100.0

Cei mai mulți subiecți chestionați, în procent de 70,6% nu sunt șomeri, iar 29,4% sunt beneficiari ai ajutorului de șomaj.

Ajutor șomaj

		Frecvență	Procent
Valid	da	5	29.4
	nu	12	70.6
	Total	17	100.0

La nivelul populație șomere, un număr mic beneficiază de protecție socială în intervalul 0-9 luni, iar cei care beneficiază de

alocație de sprijin (după expirarea perioadei de 9 luni) sunt în număr mult mai mare.

		Frecvență	Procent
Valid	0-3 luni	3	17.6
	3-6 luni	1	5.9
	6-12 luni	1	5.9
	Total	5	29.4

Venitul lunar pe membru de familie se prezintă astfel:

		Frecvență	Procent	Valid Procent	Cumulative Procent
Valid	0-100 RON	5	29.4	29.4	29.4
	101-200 RON	8	47.1	47.1	76.5
	peste 300 RON	4	23.5	23.5	100.0
	Total	17	100.0	100.0	

Un procent semnificativ de subiecți se situează în intervalul 101-200 RON, suma extrem de mică.

Cei mai mulți subiecți (82,3%) apreciază ca nivelul de trai față de anul trecut este mult mai scăzut.

		Frecvență	Procent
Valid	mai mic cu 25-50%	11	64.7
	mai mic cu 10-25%	3	17.6
	mai mare cu 0-10%	3	17.6
	Total	17	100.0

Cei mai mulți subiecți (81%) consideră că se simt dezavantajați din punct de vedere social, apreciind că viața lor este „ceva mai proastă” și mai „grea”. Un procent foarte mic apreciază că viața pe care o duc este „mai bună”. (itemul întrebare deschisă)

		Frecvență	Procent

Valid	în nici o măsură	3	17.6
	în mică măsură	3	17.6
	în mare măsură	6	35.3
	complet	5	29.4
	Total	17	100.0

82,4% apreciază ca fiind eficiente în mică măsură programele de protecție socială, iar un procent de 5,9% consideră aceste programe foarte eficiente.

		Frecvență	Procent
Valid	în mică măsură	14	82.4
	destul de eficiente	1	5.9
	în mare măsură	1	5.9
	foarte eficiente	1	5.9
	Total	17	100.0

JUDEȚUL VÂLCEA

Lotul anchetei:

Mediul de proveniență:

Sex:

		Frecvență	%
Valid	Rural	25	32.9
	Urban	50	65.8
	Total	75	98.7

		Frecvență	%
Valid	Masculin	23	30.3
	Feminin	52	68.4
	Non-răspuns	1	1.3
	Total	17	100.0

Vârsta:

		Frecvență	%
Valid	18-25	39	51.3
	26-35	16	21.1
	36-45	18	23.7
	46-55	2	2.6
	56-65	1	1.3
	Total	76	100.0

Educație:

		Frecvență	%
Valid	Primară	1	1.3
	Gimnazială	8	10.5
	Liceală	38	50.0
	Postliceală	5	6.6
	Universitară	22	28.9
	Postuniversitară	1	1.3
	Non-răspuns	1	1.3
	Total	76	100.0

Domeniul

		Frecvență	Procent
Valid	Tehnic	35	46.1
	Agricol	1	1.3
	Servicii	13	17.1
	Juridic	4	5.3
	Contabilitate	2	2.6
	Economic	7	9.2
	Teologic	2	2.6
	Artă	1	1.3
	Non-răspuns	11	14.5
	Total	76	100.0

Ajutor șomaj

		Frecvență	Procent
Valid	da	75	98.7
	nu	1	1.3

	Total	76	100.0
--	-------	----	-------

Itemul venitului lunar pe membru de familie indică faptul că mai mult de jumătate din populație (53.9%) câștigă sub 200 de RON, ceea ce reprezintă un nivel de trai foarte scăzut.

		Frecvență	Procent
Valid	0-100 RON	14	18.4
	101-200 RON	27	35.5
	201-300 RON	29	38.2
	peste 300 RON	6	7.9
	Total	76	100.0

Mai mult de jumătate din populație afirmă că are un nivel de trai mai scăzut decât anul precedent.

		Frecvență	Procent
Valid	mai mic cu 25-50%	22	28.9
	mai mic cu 10-25%	16	21.1
	mai mic cu 0-10%	14	18.4
	mai mare cu 10-25%	3	3.9
	mai mare cu 0-10%	20	26.3
	13.00	1	1.3
	Total	76	100.0

65,8% din subiecți se simt dezavantajați din punct de vedere social, dar în măsuri diferite.

		Frecvență	Procent
Valid	în nici o măsură	25	32.9
	în mică măsură	24	31.6
	în mare măsură	24	31.6

	complet	2	2.6
	Non-răspuns	1	1.3
	Total	76	100.0

Populația chestionată, conform rezultatelor acestui studiu, este foarte încrezătoare în eficiența programelor de protecție socială.

Eficiența programelor de protecție socială

		Frecvență	Procent
Valid	în mică măsură	14	18.4
	destul de eficiente	42	55.3
	în mare măsură	11	14.5
	foarte eficiente	4	5.3
	Non-răspuns	5	6.6
	Total	76	100.0

Apreciem că pentru a se obține rezultate eficiente și conforme cu realitatea, trebuie realizată o eșantionare strict pe județele în speță, eșantionul ales pentru regiunea Oltenia, fiind irelevant atunci când este disecat pe județe, deoarece este un fapt sociologic cunoscut că este necesară o eșantionare diferită în funcție de numărul de subiecți din fiecare județ.